

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2025/9-10 szám

Folyóiratunk tizenöt éves!

Tartalom

Villám

- [Mindig szerettem a történelmet](#)

Emlékezet

- [Udvarhelyi András: Amiről nem lehet beszélni, azt ki kell mondani](#)
- [Jahoda Sándor: Tizenöt éves a Marczius Tizenötödike folyóirat?](#)
- [Krúdy Gyula: Március 15-e 1848-ban Pesten...](#)
- [Dull Ernő: Hajszálgökök](#)
- [Tabák András: Anselmus barát látogatója](#)
- [Stancsics Erzsébet: Táncsics Mihály, az újságíró](#)
- [Ballai László: Az előítélet III.](#)
- [Ballai László: Európából kicsúszva-mászva](#)

Déliab

- [Petőfi Sándor: Itt a nyíl! Mibe lőjjem?](#)
- [Ballai László: Tővig vágni a nádat](#)
- [Köves István: Lenni most](#)
- [Köves István: Sitt lett](#)
- [Köves István: El sem hiszitek](#)
- [Deák Mór: Ahol ti vagytok](#)
- [Deák Mór: Vissza kell tenni](#)
- [Bakó Endre: Arany János borongós kedélyvilága](#)
- [Arany János: A rab golya](#)
- [Ádám Tamás: Júniusi fagyok](#)
- [Paládi Zsolt - Pechnyó Péter: T\(error\) II.](#)
- [Petri György: Amíg lehet](#)

- [Szepes Erika: ... aki voltam, arra emlékeznetek legyen kedv és ne kötelesség dolga](#)
- [Petri György: Mosoly](#)

Húrok

- [Nándi Mihály: Mahler, harmincezer](#)

Villám

Mindig szerettem a történelmet

„Mindig szerettem a történelmet. A mesék világát egyszerűen beleszőttem. A történelem is mese, csak ott nem a jó győz, és sok vér folyik benne, de érdekes. Mégis kezdek kiábrándulni belőle. A mesének megvannak a szabályai, ellenben a történelmet mindenki kedve szerint átírhatja. Nemrég jelent meg nálunk a Habsburg lexikon egy szimpatikus osztrák történész-író nő szerkesztésében. Ebből megtudhatod: a Széchényi Könyvtárat József nádor Habsburg főherceg alapította, nem Széchényi Ferenc; a gőzhajózást, iparosítást szintén József nádor szorgalmazta (nem Széchényi István); mondanom sem kell, hogy József nádor volt az árvízi hajós is (nem Wesselényi Miklós) és így tovább. És pont most, amikor nagy divat a »hazaffyság«, folyik a magyarkodás. Már mindenütt magyar címer, magyar zászló lóg. De hol van egy új Ady Endre, aki két sorban találóan rápirítana erre a szellemre?»

Kuszena Ilona

Emlékezet

Udvarhelyi András: Amiről nem lehet beszélni, azt ki kell mondani

Tizenöt éves a Marczius Tizenötödike digitális folyóirat

Beszélgetés Ballai László íróval, szerkesztővel a szabadságról és Petőfiről

„Nincs kegyetlenebb zsarnokság, mint az, amelyik a törvények nevében, a jog színeiben cselekszik, amelyik épp azokkal az eszközökkel végez áldozataival, amelyek megmentésüket kellene, hogy szolgálják.”

Montesquieu

– *Tizenöt éves a Marczius Tizenötödike digitális irodalmi folyóirat. Mi volt az oka, hogy ezt a nevet adtad, hiszen több ilyen című lap jelent már meg. Az első Marczius Tizenötödike éppen a szabadságharc napjaiban. Mikor jött ki a te lapod első száma, milyen elvek szerint szerkesztetted, szerkeszted?*

– A *Marczius Tizenötödike*t 2010 októberében alapítottam. De az ehhez vezető folyamat 1999 júliusában kezdődött, amikor is a lakásunkat festettük édesapámmal, történetesen Petőfi Sándor halálának 150. évfordulóján. A Bartók rádióban, amelyet hallgatni szoktunk, emlékező tiszteletből a költő összes versét elmondták két egymást követő napon. Korábban is sokszor dolgoztunk együtt édesapámmal és közben beszélgetni szoktunk, de most áhítattal hallgattunk, járt a kezünk, és kinyílt előttem a Petőfi univerzum. Addig is olvastam Petőfi verseket, nyilván a legjobbakat, de így egyszerre az összes nagy hatást tett rám, hogy mennyire költőként és költői szemmel látta a világot, ábrázolta és adta vissza. Mindenről verset írt, és minden verse élvezetes, minden verse csoda – még a gyengébbeknek mondtak is –, és túl ezen, egy hatalmas egység, egy hatalmas gondolkodó, egy hatalmas művész rajzolódott ki előttem. Tehát, ezt követően elolvastam Petőfi Sándor összes versét, majd összes prózai művét is. Utóbbiakból kitűnt, hogy jobban értett a réalpolitikához, mint például Kossuth Lajos és pláne Batthyány Lajos, tehát az akkor hivatalos kormányzat reprezentánsai. Ez ott csúcsosodott ki, amikor Vörösmartyval összehorgadtak, megbírálta, amiért megszavazta a katonáállítási javaslatot.

– *Egyébként nemcsak ebben a témában, de minden könyvedben, írásodban renitens gondolatokat képviselsz, az ember megbökken, így is lehet látni? Most éppen Petőfi esetében újszerű a felvetésed.*

– Inkább úgy mondanám, véleményem nem kanonizált. Tehát a katonáállítási kérdésében arról volt szó, hogy Magyarország a császári hadkötelékbe ad újoncokat 1848 júliusában és ezért bírálta meg Petőfi a teljes országgyűlést Vörösmartyval egyetemben, aki, mint képviselő megszavazta ezt a határozatot. Tudniillik Petőfi világosan látta, hogy a magyar katonákat, akiket császári vezénylet alá állítanak, felhasználhatják az olasz forradalommal szemben. És valóban, a custozzai csatában a híres Radeczky marsall a mi huszáraink elsöprő rohamával diadalmaskodott, a csata után meg is dicsérte a „magyar fiúkat”. Az olasz forradalom leverése után az osztrákok Prága ellen fordultak, és csak mi maradtunk egyedül az osztrákok ellen. Petőfi úgy látta, ha összefogunk az olaszokkal és a csehekkel, akkor össze tudjuk roppantani az osztrák birodalmat. Csakhogy közbejöttek a külpolitikai események – például a cár által az európai forradalmak eltiprására beígért segítség – és a belpolitikai rövidlátás, nevezetesen, a Habsburg császár, V. Ferdinánd magyar alkotmányra tett

esküjét Batthyányék az alkotmányos monarchia és a magyar függetlenség feltétlen garanciájának vették. De majd, látni fogjuk, 1848 decemberében V. Ferdinándot lemondatták, csakúgy Ferenc Károlyt, Zsófia nagyhercegnő férjét, a rangban következőt, és a kis Ferenc József lett az uralkodó, aki viszont nem esküdött fel a magyar alkotmányra. Tehát egyik pillanatról a másikra felségárulók lettünk. De még 1848 nyarán – alkotmány ide vagy oda – a Habsburgok bujtogatásával megkezdődött az ellenforradalom a Délvidéken, a szerb felkelés formájában, amelyről Petőfi úgy nyilatkozik, hogy „a rác fene rágja a lábunkat”, ti meg itt – mármint a parlamentben – „vagdalkoztok, mint paréj között a gyerekek”. Nagyon is jól látta a folyamatokat. Nyilván nem véletlen, hogy aztán a *Marczius Tizenötödike* folyóiratot a Kossuth-kormányzat szépen betiltotta. Az igazságot egyetlen politikus sem viseli el könnyen, és Petőfi aztán nem bánt kesztyűs kézzel velük.

A forradalom volt az élete

Összekötötte magánéletét a forradalommal. Azt írta:

„Szabadság, szerelem!

E kettő kell nekem.

Szerelmemért fölláldozom

Az életet,

Szabadságért fölláldozom

Szerelmemet.”

A politikusok bekapcsolódtak a forradalom eseményeibe, de egy valaki volt, aki várta, várta, hogy kitörjön és felkészült rá, hogy mit kell tennie, ha bekövetkezik. Hivatásos forradalmárrá képezte magát. Ezt az embert, úgy hívták, Petőfi Sándor.

Kinyílt előttem a Petőfi univerzum

És innentől kezdve, vártam, éreztem magamban, hogy valami alakul bennem. Nem akartam írni egy sokadik Petőfi életrajzot. Éreztem, hogy valami más lesz ebből. Egyelőre Petőfit, mint vándortanító hirdetem és amikor valamely beszélgetőpartnerem el kezdte szapulni, kicsinyelni a költőt, azt kérdeztem olvasta-e az összes versét? Persze, hogy nem. Nem szokták az összes verset elolvasni az irodalomárokon kívül. Pedig az nyilatkozhat Petőfiről, aki minden művét ismeri. Számomra Petőfi zsenije már akkor megnyilvánult, amikor a Szülőföldemen című versét olvastam, amelyben csodálatosan írja: „Vándor darúid V betűje szállt” – nagy **V**-vel. Ez már olyan ötlet, ami géniuszra vall, oroszlánkörmeit tizenkilenc évesen mutatta meg.

– *Térjünk vissza a Marczius Tizenötödikéhez.*

– Nos, elkövetkezett a rendszerváltásban az újabb rendszerváltás, a 2010-es esztendő, amikor megválasztották a médiatanácsot. Addig politikai konszenzus szabályozta, hogy a pártok közösen képviseltetik magukat e grémiumban, függetlenül attól, melyikük alakított kormányt. De 2010-ben

kizárólag kormánypártiakat választottak be, ellenzékieket még mutatóban sem. Ez villámcsapásként ért engem.

– Nem természetesen következik ez a miniszterelnök gondolkodásából, politikai gyakorlatából? Hogy legfőbb célja a hatalom minden sáncának elfoglalása és megtartása, ha törik, ha szakad? Nem természetes számára, hogy a közhivatalok, a gazdaság, mellett maga alá kell gyurnie a kultúrát is?

– Számára talán természetes, de számomra nem. A hatalom fékjei és ellensúlyai nem vehetők birtokba. Ez a döntés azt jelentette, hogy minden addigi demokratikus értéket, konszenzust felrúg, és következik a cenzúra időszaka.

Véget ért a Sajtószabadság

Ebben a pillanatban, 2010. októberében alapítottam meg a *Marczius Tizenötödikét*, hiszen Petőfi a forradalomról szóló naplójegyzetei ezekkel a szavakkal indulnak: „Szabad a sajtó!” Mert Petőfi tudta azt, hogy minden társadalmi átalakulás, felszabadulás, minden jogállamiság alapja a sajtószabadság. És erről én sokat vitatkoztam értelmiségiekkel, akik...

– Elmondták neked, hogy van sajtószabadság. Tudod, az az érdekes, hogy a mindenkori kormánypártiak mindig úgy gondolják van sajtószabadság.

– Azt kérdezték, ez a nép megérett a sajtószabadságra? Mert, hogy mindenféle szemét megjelenhet. És én erre azt feleltem, hogy igen, ugyanis összekeverik a szólásszabadságot a bűncselekménnyel. Mert, ha valakire nézve terhelő kijelentést tesznek, vagy bármilyen egyéb módon megsértik a törvényt, az büntetőjogi kategória. Ugyanakkor a nyilvánosság elve sérül, ha bárkitől is megvonják a szót. Ezeket az elveket és jogi szabályozásukat el kell különíteni egymástól.

– Amikor elolvastam újévi cikkedet, egyrészt örültem, hogy valaki ki meri mondani az igazságot, másrészt, féltetek. Igaz, Bibó azt vallja, demokratának lenni, annyit jelent, nem félni. De mégis. Nem félsz, hogy a birodalom, a NER rendszere visszavág? Hiszen az igazmondást minden társadalomban megtorolták. Ez a korlátlan lehetőségek hazája. Kiszáll az APEH, megkarakter-gyilkolnak. Sunyin bosszút állnak azon, aki az istenadta nép érdekeit védi. Miért lennél te a kivétel?

– Nem félek, mert réges-rég átléptem azt a határt, ahonnan nem lehet visszafordulni. A *Marczius Tizenötödike* nemcsak ezzel az újévi cikkel, de a kezdetektől fogva hangot adott a demokrácia eltiprása elleni tiltakozásnak. E célért alapítottuk meg barátommal, Vasáros Andrással, aki a műszaki szerkesztő, ő gondozza a lapot, az IT-ember, a lap internetes dizájnjának kialakítója, amihez ragaszkodom, ragaszkodunk. E cél szellemében megkerestem többeket, akiről úgy gondoltam szívesen jönnének velem. Olyat is, aki újságírói, olyat is, aki írói, kritikus gyakorlatlaltal rendelkezett. Több nemleges választ döbbsentett rá arra, hogy nem mindenki gondolja

úgy, mint Petőfi és én, hogy a sajtószabadság és a demokrácia, egyáltalán a szabadság a legfontosabb a világon.

Szólunk, amikor szólni kell

Nem pedig meglapulunk, hallgatunk és ha lehetőségünk van megszerezni valamit, szépen rátesszük a kezünket. Hanem ki kell mondani az igazságot. Hogy is mondta Seneca?

A hazát elárulni nem szabad, míg teheted, ne dicsőítsd a bűnt

Így is, úgy is elkapnak, ahogy szorul a hurok, egyre kevesebb lesz a lehetőség. De annál borzalmasabb nincs, amikor az ember öncenzúrákat gyakorol. És hányan teszik. Ki nem állhatom az ilyesmit. Különben azt veszem észre, hogy a Kádár-kori sorok közötti olvasás tudománya mostanra szinte teljesen kiveszett. Valószínűleg az emberek olvasókészsége is romlik, szövegértése hanyatlik. Szóval, a munkatársak elmaradása miatt szükségszerűvé vált, hogy a **Marczius Tizenötödike** első félévi számai példabeszéd-szerűen hassanak. Természetesen Petőfi tanulságos, ma is aktuális cikkeinek és visszaemlékezéseinek közlésével kezdtem. Például:

„1849. A koronát a vasúton el akarták lopni. Szolnok helyett Vácra indult a vonat, hol Simuncsot lenni hallották. Palota táján vette észre egy utazó, hogy Vácra mennek, s úgy fordították vissza a vonatot. Éjfél volt, a vonat ablakai a hidegtől be voltak fagyva. – A debreceni útban fölfordult a szekér, mely a koronát hozta. – A követek Pesttől Debrecenig mindig kártyáztak, s itt, akikkel legelőször találkoztam, arról értekeztek fülem hallatára, hogy a ferblit sántával vagy sánta nélkül jobb-e játszani? azon pillanatban, midőn a Pest melletti eldöntő csata hírét vártuk, midőn a nemzet az élethalál-perceket élte! ilyen elaljasodást alig mutat a világtörténet.”

Abban az időben, 2010-ben élesedett ki az ellentét az IMF-fel, a vele kötött készenléti hitelt felmondták. Viszont államosították a nyugdíjpénztári vagyont. Vagyis ellopták a kisemberek megtakarításait, hogy betömjék a költségvetésben keletkezett rést. Azóta sem kárpótolták a befizetőket. A kommunikáció pedig arra épült, hogy a hitel borzasztó dolog, átverés, szemétség. Nos én ebben a helyzetben közöltem Széchenyi teljes **Hitelét**.

– A Széchenyire minduntalan hivatkozik, nem tudom, olvasták-e ezt a fontos művet. De biába olvassák, politikusaink „unortodox” gazdasági modellt alakítottak ki, ami a közvagyonot magánvagyonná alakította át.

– Aztán közöltük az aradi vértanú, Leiningen Westerburg Károly emlékiratait, amelynek első része különösen szépen megfogalmazott, megható ahogy a feleségéhez szól benne (a csaták leírása pedig igen pontos és szakszerű). És azután telt-múlt az idő és egyre több jeles szerző jelentkezett, hogy szívesen publikálna a **Marczius**ban. Én pedig levettem az álorcát, hogy úgy mondjam, lekapcsolódtam a járószíjról, és *Petőfi eszmeiségét tartva szem előtt, a köztársaság- és igazságpárti, forradalmár, szabadságszerető génusz szellemében igyekszem a lapot szerkeszteni.* Mert a rá jellemző öntudatos szókimondás és bátorság, valamint reálpolitikai és kritikai érzék hiányzik a – megalkuvásra és alázatos főhajításra beidomított – tárasalmunkból. Petőfi szellemében kezdtem el

nagyon keményen kritizálni a NER rendszerét.

– *Hogyan tudod megfogalmazni, mi a lényege Petőfi szellemiségének?*

A szabadság kíméletlen szeretete

Amit *A XIX. század költői* című versében megfogalmazott.

– *Sokan, köztük politikusaink is elfelejtették az iskolában tanított verset: Ebben a költeményben a szabadság minden lényeges üzenete megtalálható.*

– Hadd idézzem:

*„Ha majd a bőség kosarából
Mindenki egyaránt vehet,
Ha majd a jognak asztalánál
Mind egyaránt foglal helyet,
Ha majd a szellem napvilága
Ragyog minden ház ablakán:
Akkor mondhatjuk, hogy megálljunk,
Mert itt van már a Kánaán!*

*És addig? addig nincs megnyugvás,
Addig folyvást küszködni kell. –
Talán az élet, munkáinkért,
Nem fog fizetni semmivel,
De a halál majd szemeinket
Szelíd, lágy csókkal zárja be,
S virágkötéssel, selyempárnán
Bocsát le a föld mélyibe.”*

– *Hát ennél szebben, gyönyörűbben valóban nem lehet elmondani a szabadság lényegét.
Nem csodálom, hogy elkötelezettje lettél, Petőfi szellemének.*

– Ez a szabadság eszméjének tökéletes összefoglalása. Minden benne áll, ami szabadságunkhoz hiányzik. Még mindig. Magyarul: a társadalmi és szellemi egyenlőség. Nagyon fontosnak tartja, hogy ne csak jogi, ne csak szociális, hanem szellemi értelemben is legyen egyenjogúság. Ez végtelenül modern gondolat ma is. Tehát tanuljon, művelődjön a magyarság.

És pontosan ennek ellenében cselekedett kormányzatunk

Oktatáspolitikájukkal tönkretették a szakképzést és az egyetemi oktatást. Szent István szellemére hivatkozva benyomulnak mindenhova, de államalapítónknak a maga korában európai mércéjű és haladó nézeteit Európa-tagadó, retrográd „keresztény-nemzeti”, tulajdonképpen neofasiszta ideológiává torzítva, amelynek semmi köze az **Intelmek**hez, annál több a „szegedi gondolathoz”, azzal kövezték ki a Magyarország II. világháborús tragédiájához vezető utat. Petőfivel és a **Marczius Tizenötödikével** protestálunk e lezüllés ellen.

– **Abogy most már a** Marczius Tizenötödike, mondhatnám, az értelmiség folyóirata sokadik számát olvasom, azt látom, szerzőiddel új és új szempontokat feszegettek az írásokban, amelyek észpróbálók, sokszor agytornára készítő. Ugyanakkor kihagyod a szenzációt, ami a tömeget izgatja és a hirdetéseket, valamint eltekintesz a népszerű áltudományosságtól is.

Elég, ha az igazságot kimondjuk, az a szenzáció

Én mindenképpen a ténszerűségre építek. Olyan publikációk, aminők a **Marczius Tizenötödiké**ben megjelennek, máshol, főleg a hatalom-közeli médiumokban nem, vagy csak ritkán olvashatók. Kíméletlen, ugyanakkor elemző és védhető kritikánkkal a tisztánlátást kívánom segíteni, amely nélkül nincs társadalmi, sem abszolút szabadság, vagyis esztétikum.

– **A Marczius Tizenötödikében közölt írások valóban megütik az esztétikai mérce követelményeit. Te hogyan állapítod meg, mi a jó, és mi a rossz írás? Hogyan szabsz határt a társadalomkritika és a szépirodalom között? Milyen lapodban az arány?**

– Mondok egy unikális dolgot. Az utóbbi nyolc-tíz évben, a mindenkori lapszám cikkeinek a száma, a **Villám** rovattól a **Húrok**ig huszonkét írás. Ez pedig azért huszonkettő, mert

A huszonkettes csapdájában vagyunk!

„Orr őrült, tehát le lehet szerelni – írja Joseph Heller. – Csak annyit kell tennie, hogy kéri a leszerelését. De ha kéri a leszerelését, akkor már nem lehet őrült, és további bevetésekre küldhető.” Ez a 22-es csapdája. Ebben a csapdában élünk. Egy olyan patthelyzetbe kormányozták bele az országot, ami szerintem diktatúra, és nagyon nehéz pozitív irányban kitörni belőle. Ez a szimbolikája a **Marczius Tizenötödike** szerkesztésének. A gyakorlati oldala az, hogy így a lap belátható. Tehát a terjedelmét nem akarom tovább bővíteni, mert így minden számmal figyelemfelhívást tehetek. Ha túlságosan sok írás lenne a lapban, akkor már nehezen lenne áttekinthető. Nincsen szigorú szabály arra, hogy hány cikk legyen az **Emlékezet** rovatban, amelyben a társadalomkritikai írások jelennek meg. Ezt némileg befolyásolják az évfordulók, de befolyásolják a botrányok is, amelyekre reagálnom kell, például újévi felháborodásommal, amelyben éles bírálattal foglaltam össze a NER rendszerét. Hogy is állunk? Hová jutottunk? A neonácikkal való cimboráláshoz, amelyet „patriotizmusnak” címeztek, és amelyhez egészen biztosan nem kapott ez a kormányzat semmiféle felhatalmazást. Ilyenkor szólni kell.

– *Felháborodom, tehát vagyok, írta Bálint György, a kiváló publicista, akit a náciak gyilkoltak meg.*

– Ha felháborító esetek történnek, rá is erősítek a kritikára, amint a választások előtt is hangot adok annak, hogy szerintem milyen irányban kellene kitörni a csapdából. A *Marczius Tizenötödike* a *Villám* rovattal indul, amely mindig éles, ma is tanulságos részletet közöl régi gondolkodók műveiből, így a bibliai prófétáktól, apostoloktól, Buddhától, Shakespeare-től, Montesquieu-től, Nietzsche-től, Ady-tól. A mostohagyerek a zenei, ritkábban képzőművészeti írásokat hozó *Húrok*, mert amikor megvan a huszonegy cikk, akkor oda csak egy anyag kerülhet.

– *Készültem, szerkesztő úr! Megfigyeltem, hogy nálam is többet idézel lapodban. Én megértelek. Esterházyék hozzászoktattak bennünket a vendégközvegek közléséhez és olvasásához. Az idézetek saját szövegeidben és kollégáidéban is gyakoriak. Menyire érzed sajátodénak, amit idézel?*

– Nyilván azt idézem, amivel egyetértek. Csak a mondandóm súlyát akarom megnövelni, erősíteni azzal, hogy mások gondolatait is felvetem. Fontosnak tartom, hogy ne csak én mondjam el véleményemet, hanem rámutassak arra, hogy bizonyos kérdésekről nagyra becsült gondolkodók, Petőfi, Krúdy, Karinthy, Csepeli György is hozzám hasonlóan vélekedtek, na és persze Esterházy. Róla is megemlékeztem, amikor váratlanul elhunyt, viszonylag fiatalon. Őt egyébként nagyon kedvelem, mint esszéíró is, hiszen tökéletesen érzi ezt a közép-kelet-európaiságot, amibe mi beleragadtunk, vagy állandóan beleragasztgatnak bennünket.

Jahoda Sándor: Tizenöt éves a Marczius Tizenötödike folyóirat?

Folyóiratot megjelentetni, sőt kiadni, mindig is kockázatos ügy volt. Főleg, ha több, mint **170 éves** folyóiratot folytat, úgymond, az ember. De hát itt igazából nem is folytatásról beszélhetünk, hanem egy bátor *feltámasztásról*. Egy régi és nagyhírű forradalmi lap szellemiségének feltámasztásáról.

2010-ben gondolt egy merészet Ballai László író, és immáron egyúttal szerkesztő is, és internetes formában folytatta, illetve jelentette meg a lapot, azonos címen. Az indítóókot valójában egy *felháborodás* „szülte”. Tudniillik az, hogy 2010-ben a *Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanácsa* (rövidített nevén: *NMHH MÉDIATANÁCSA*) úgy

alakította ki a hatalom, hogy minden egyes tagja fideszes lett, egyetlen ellenzéki kötődésű személy sem lehetett benne a „Tanácsban”. Ez sokakat – jogosan – feldühített, ám mégsem alapítottak ennek apropóján folyóiratokat.

A folyóirat alapítása: 2010. október 11-e, a teljes a címe pedig: „**Marczius Tizenötödike**, a magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata”. Ennek a címnek fehér a színe, míg a fekete háttérből zordonan – mondhatnám vádlón, de az biztos, hogy szigorúan – tekint rá az olvasóra maga **Petőfi Sándor** – feketén, fehérén, mintegy rajtunk tartva a szemét –, méghozzá az egyetlen, és általában hitelesnek tartott dagerrotípiá-képről. Ez hát a háttere a honlapnak. De nevezhetjük egyben vállalt szellemi háttérnek is. A rovatcímek és a tartalomjegyzék, valamint a szövegek is – **sárga** színűek.

A lap megalapítása óta ez nem változott, sőt a rovatcímek is ugyanazok.

Ekképpen épül fel tehát egy-egy lap:

TARTALOM

Villám (itt mindig egy erős idézet vagy – vélemény található)

Emlékezet (történelmi vagy történeti, irodalomtörténelmi tanulmányok, levelek, érdekességek, cikkek vannak)

Déliháb (klasszikus szépirodalmi és kortárs alkotások találhatók e helyt)

Húrok (itt zenei tárgyú írások jelennek meg)

TEKINTET

KAPCSOLAT (itt a szerkesztő és a webmester honlapjai találhatók egy-egy linken)

IMPRESSZUM

Alapító szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ELÉRHETOSÉG

Szerkesztőség

Webmester

ARCHÍVUM (ez tartalmazza az összes korábban megjelent számokat, év-hónap megjelenítéssel; értelemszerűen az első számnál ez még nincs így)

A **Villám** sokszor egy idézet, vagy egy markáns szerkesztői vélemény. Az első számban idézi az eredeti, 1848-as megalakulást és megokolja az újra-alapítást is:

„A MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE KIÁLTVÁNYA:

‘Szabad a sajtó!...’ E sorokat Petőfi Sándor írta 1848. március 15-én naplójába”. A szerkesztő: „Petőfi kérlelhetetlen igazságérzete lesz vezérjelünk a társadalmi igazságtalanságok elleni küzdelmünkben. Jelen folyóiratunkban, amely közéleti és kulturális orgánus, ezzel tartunk tükröt múlt, jelen és jövő elé mindenkitől megkövetelve – bárhol álljon is a képzetek és nézetek világában –, hogyha valamely eszmét hirdeti, ismerje azt, és higgyen is benne – akár a végső áldozatra készen, mint Petőfi –, s ha hitet mutat, őszintén, nem korábbi énjét megtagadva tegye azt. Ettől még hibázhat, amelyből tanulhat, de az őszinteség hiánya bizonyosan kudarchoz vezet” – írja a szerkesztő, majd így zárja a Bevezetőt: „Kritikai műhely akarunk lenni, amely nem öncélúan bírál, hanem mert mindennél fontosabbnak tartja az alkotást, a tiszta értékek megőrzését, az őket szárnyaltató művek közlését, az örök értékek felcsillanását, kulturális események, eredmények és az életet széppé tevő jelenségek bemutatását. Elsőrendű feladatunknak tekintjük a szép magyar nyelv ápolását, így kerülni fogjuk a bulvár- és alpári kifejezéseket. E követelmény írásait hozzáunk eljuttató, jövődőlbeli szerzőinkre is vonatkozik. Kérjük azon olvasóinkat, akik kezdeményezésünkkel egyetértenek, jelentkezzenek hírlevelünkre, hogy haladéktalanul eljuttathassuk hozzájuk következő számainkat.

Tisztelettel:

Ballai László,

alapító szerkesztő

Ajánlott irodalom: Petőfi Sándor összes művei”

A lapszám anyagai:

12 pont: mégpedig az eredeti 1848-as

EMLÉKEZET

GRÓF LEININGEN-WETERBURG KÁROLY HONVÉD TÁBORNOK LEVELEI ÉS NAPLÓJA 1. (folytatás a következő számban)

BALLAI LÁSZLÓ: EGY ELFELEDET'T FORRADALOM (az „Őszirózsás”)

HÚSZ ÉVE MONDTÁK

Részletek Orbán Viktor 1990. szeptember 4-én, a 168 órának adott interjújából

DÉLIBÁB

PETŐFI SÁNDOR: HAZÁMBAN

PETŐFI SÁNDOR: 1848

ILLYÉS GYULA: EGY MONDAT A ZSARNOKSÁGRÓL

HEVESI SÁNDOR: PETŐFI (tanulmány 1937-ből)

BÁLINT GYÖRGY: THOMAS MANN ÉS A FASIZMUS (tanulmány 1935-ből)

BALLAI LÁSZLÓ: ITHAKÁ (versek:)

Odüsszeusz; Hazatérés; Metamorfózis; Lótuszevők; Szent István napja; Törpe-óriás harc; Férfiakt; A város; Ithaká; Rétegek; Létkérdés; Szirén-ének; Ithaká újra

HÚROK

BARTÓK BÉLA: NÉPDALKUTATÁS ÉS NACIONALIZMUS (tanulmány 1937-ből)

BALLAI LÁSZLÓ: AZ IGAZI BÁNK BÁN (tanulmány)

Mondhatjuk, hogy az első lapszám nem volt holmi *tiszavirág-életu* látványosság, hiszen követte a **2. lapszám**, méghozzá ünnepi lapszám, a decemberi. (Felül: BOLDOG KARÁCSONYT ÉS EREDMÉNYEKBEN GAZDAG ÚJ ESZTENDŐT KÍVÁNUNK!) Az alapeszme, a rendszer, a váz, a felépítés mit sem változott. Mégis, beszélhetünk, sőt, *kell* is beszélnünk az újabb alkotók egyre fokozódó megjelenéséről, ami majdan egyre több kortárs (és stabil) szerzővel is bővül. Itt, a második számban, a kortárs szerzői gyarapodás azonban még kevésbé tűnik ki. Immáron elismert és klasszikus alkotók művei vannak jelen e számban, többnyire – kivételt képez Ballai László, akinek egy novellája és három tanulmánya olvasható. Érdemes a szerzői „gárdát” felsorolni:

Hans Christian Andersen; Leingen-Westerburg Károly; Tacitus; Petőfi Sándor; Radnóti

Miklós; Szép Ernő; Vajda János; Konsztantinosz Kavafisz; Ballai László; Heltai Jenő;

Karinthy Frigyes – impozáns a névsor, láthatjuk.

Felbukkan tehát Ballai László, egyetlen kortársként, de a kortárs szerzők száma egyre inkább bővül. Kezdetben úgy gondolta, hogy minden rovatnak külön szerkesztője lesz, de többen is visszautasították a felkérését a lap politikakritikus profilja miatt. Ezért a kezdeti számokban Petőfitől prózai írásokat, valamint a kor haladó és szabadságharcos gondolkodását bemutató emlékiratokat közölt, így a nagyon megragadó részletekben gazdag Leingen-Westerburg Károlynak elsősorban a tavaszi hadjáratot bemutató visszaemlékezését, valamint Czecz János Bem erdélyi háborúját felidéző szakszerű leírását. Nem nélkülözte az áthallást Széchenyi

*Hitel*ének a közlése abban a korban, amikor a teljes kormánypropaganda konkrétan az IMF-hitel, általánosságban a hitel, mint intézmény ellen harsogott. (A kormány akkor valóban nem vett fel külföldi hitelt, hanem a nyugdíjpénztárak kifosztásával tömte be a költségvetésben keletkezett rést.) A folyóirat arculatának és profiljának végső beállítására úgy került sor, hogy Petőfi szellemét mérceként állítva Ballai aktuális társadalomkritikával lépett elő – ekkor rögzült a számonként 22 cikk is –, ami együtt járt az alkotóműhely kialakulásának kezdeteivel, amelyben a határt az esztétikum, nem pedig a politikai nézetek jelentik. És ebben nagyon szigorú volt és most is az – nem mindenki fér bele a folyóiratba.

Namármost, a stabil szerzőgárda folyamatosan bővült. Olyannyira, hogy a kétezerhúszas évekre már szinte állandó kortárs szerzőket, költőket, írókat, kritikusokat, esszéírókat jelentet meg a szerkesztő. Itt, kérem, nem minőségi rangsort állítok fel, csupán sorolok: Bakó Endre, Köves István, Csupor András, Deák Mór, Ádám Tamás, Földeák Iván, Stancsics Erzsébet, Udvarhelyi András, Barna Róbert, Paládi Zsolt, Kaiser László, Szepes Erika, Lukáts János, Vasáros András. És hozzá kell még sorolni Jahoda Sándort, szerény személyemet is. Külön kell említenem Szilágyi Lajost, aki immár tíz esztendő, de nyolcévesen megnyerte a derecskei Tanka János Kör meseíró

pályázatát, de bármit megnyerhet ez a kis zseni. Ballai László tehát nagyon fontosnak tartja az új nemzedék feltétel nélküli támogatását, nem csak beszél arról, mint a kormányzat emberei.

Mondhatjuk úgy is, hogy megvalósult az a szerkesztői óhaj, hogy idővel kritikai, szellemi műhellyé váljon a *Marczius Tizenötödike*.

Kezdetben havonta jelent meg a lap (úgy, hogy a nyári szám, a 7-8-as az dupla-szám volt), 2014. 5-6-ik duplaszámtól fogva azonban már **kizárólag** dupla számban, kéthavonta jelenik meg, minden első hónap 15. napján.

Minden fontos ünnep, minden lényeges évforduló, például: az Ady 100, A Petőfi Bicentenárium, a Dickens Bicentenárium, vagy most a Jókai Bicentenárium – mind külön megemlékezési helyet kapott és kap e lapban.

Különleges, hogy a 2011/7-8-as lapszám nemcsak a webes felületen, hanem **nyomtatott formában** is megjelent. Az apropót a szerkesztő-szerző édesanyja, néhai Kuszenda Ilona 75. születésnapja adta. Az író több írása is megemlékezik róla, versben és prózában egyaránt. Sőt, édesanyjának naplójegyzeteiből is idéz, amit még a barátnőjéhez írt, anno, a kilencvenes években. Érdemes idézni őt, a jótollú és művelt asszonyt:

1992. január 17. péntek

Harmadik napja tombolnak az elemek. Irtózatoss nagy szél fúj. Olyan érzésem van, mintha egy hajón lennék, amelyet a szelek és a hullámok dobálnak. A fürdőszoba a parancsnoki híd, ha belépek, a dobhártyám majd beszakad. De én egy hajón – hogy a hasonlatnál maradjak – természetesen nem kapitány lennék, hanem hajószakács. Ennek jegyében tegnap a következőket főztem első osztályú kuktám segítségével: kocsonyát (1/2 sertésfejből); szalontüdöt (sertésszívből, -tüdoból, -nyelvből); csécsi szalonnát (a fej zsírosabb részéből, pirospaprikával, fokhagymával bedörzsölve), hurkát-kolbászt. Teljesen kimerültem, de kész a hétvégi ebéd és az egyheti hideg vacsora.

Popper Pétert és Dsida Jenőt együtt olvasom. És mit tesz Isten? Popper idézi Dsidát! Pedig egész más világ, mint az övé, nem is feltételeztem róla, hogy olvassa, mert Popper a keleti filozófikusokért van oda. De ilyen a véletlen. (...)

Az viszont már csöppet sem véletlen, hogy **15** éves lett a *Marczius Tizenötödike*! 2010 októberétől bizony eltelt 15, nem éppen esemény nélkül való esztendő. Ez tény. Mint ahogy az is, hogy az eredeti lapot **178** évvel ezelőtt alapították, többet között Petőfi Sándor.

Ünnep tehát ez a 15. „születésnap”. Elmondható, hogy értékigényességéből és értékéből mit sem veszítve jutott el a lap oda, hogy bár sokan javasoltak „design”-váltást, úgynevezett

korszerűsítést, hogy legyen más, **újabb** a megjelenési forma- betűtípus- és színvilág stb., a szerkesztő azt mondta: ha már annyian jelentették ki, hogy kitűnő és nagyon színvonalas a tartalom, meg hogy: de jó, hogy ilyen lap van, akkor miért kellene ezen változtatni? És ebben igazat kell adnunk neki. Ha egy orgánus működik, bevált, és jó is, akkor fölösleges, sőt, oktondiság lenne újravarrogatni az arculatát.

Kívánunk legalább még tizenöt évet a **Marczius Tizenötödikének**! Ez a jókívánság pedig, nyomtatásban is megjelenik. **Íme!**

Krúdy Gyula: Március 15-e 1848-ban Pesten...

Tavaly ilyenkor a százesztendőös Petőfi Sándorról ébredezett bennünk minden legenda, a szibériai aggastyántól kezdve a vízaknai sóbányákban talált, megkövesedett Petőfi-holttetemig; az idén, ha utunk a Kossuth Lajos utca és a Szép utca sarkán visz el: az ifjú Jókai Mór alakját keressük ott baretos kalapjában, nemzetiszínű övre akasztott jurátuskardjával, amint a szabad sajtóról, az öreg Táncsicsról és más, sohasem hallott dolgokról szónokol a népnek.

Hogyan érezhette magát egy hétköznapi pesti polgár, akit a feltűnő ruházatú Jókai Mór a nyomda sarokkövén állongva megállított mindennapi dolgai közepette?

Mit csináltál volna például te, nyájas olvasó, ha a sors véletlenségből abban a névjegyzékben szerepelsz a pesti polgárok között, amely névjegyzéket 1848 elején állítottak össze a városházi sreiberek?

*

Először nyilván a kíváncsiság fékezte volna lépteidet, mint akár medvetáncoltatók, kutyadudások, madárlátta planétával kereskedő emberek megjelenésekor a pesti utcákon. Hiszen akárhogy fejtegetik, értelmezgetik a 48-as idők történetírói a márciusi napot: nyilvánvaló, hogy Pest már akkor is nagyobb város volt ahhoz, hogy egy kávéházi asztaltársaság (a Pilvax-beli) mondanivalóiról, légvárairól, tavaszias reménykedéseiről az egész lakosság egyszerre pontos tudomást szerezhetett volna. Nyilván megint a fűzőkészítő nő firmáját cserélendik ki a csizmadia aranycsizmájával a tréfacsináló jurátusok, amint besötétedik a város felett – gondolhatta magában az a polgár, aki valamivel távolabb a Pilvaxtól, mondjuk, abban az utcában lakott, amelynek sarkán pléhkalapot zörgetett a szél.

A félénkebb polgár – és minden polgár irtózik a tömeg tumultusaitól – talán nyomban hazasietett, amikor Jókai tollas fővegét meglátta; otthon meghagyta a házmesternek, hogy óbudai pincéjébe utazott; bezárkózott lakásába, olyan lábujjhegyen, hogy a szomszéd se vehesse észre; az ablakára leeresztette a függönyöket; befutott, miután odakünn hideg eső zuhogott; papucsot és

slafrokot öltött, hogy kellő időben a dunyha alá bújhasson; remegő családjának pedig lámpagyújtás idejéig magyarázta az 1838-i árvizet, amely ugyanezen a napon történt, valamint az árvíz után következő kolerát, amely miatt a piacokon a tömegek zendülésbe kaptak, valaki elterjesztette közöttük azt a hírt, hogy az urak mérgezik a kutakat, mire a Károly-kaszárnyából katonaság lovagolt közéjük.

Bizonyára sok derék adófizető töltötte ilyenformán 1848. március 15. napját, amíg a költők azt jegyzik fel e napról, hogy a város örömmámorban úszott.

Nagyon kis ember volt még ahhoz Jókai, kevésbé elismert Petőfi, hogy a polgár elfogadta volna zsíróul az ő szavukat a szabadságról, egyenlőségről, testvériségről. A polgár bizony lehetőleg elbújt ezen az estén, még a Nemzeti Színház ingyenes előadására se ment el, mert nem lehet előre tudni, hogy mit tervez az a „csőcselék”, amely a délelőtti beszédek a Hatvani utcában hallgatta. Nagyon kevés volt az amolyan „okos” polgár is, aki az egész revolúciót az ifjúság heccének minősítette, amely majd magától elmúlik. A polgárháborúkat csak a történelemírók emlegetik ezen a néven, de a háborúkhöz valóban legkevesebb köze van a békességet kedvelő polgárnak. A polgár nem akar mást, mint dolgozni, igát vonni családjáért, hazájáért, boldog öregségeért. Ma sem akar egyebet, de már tudja jogait is.

*

Nem messzibb találjuk a negyvennyolcadiki képeken a polgárétól a régi táblabíró figuráját. Ő sem állott a Landerer és Heckenast nyomdája előtt, hogy a nekitüzesedett Jókai hússzor-harmincszor ismételt szónoklatát hallgassa a márciusi esőben. A táblabíró műveltségénél fogva inkább könyvekből szeret értesülni a revolúciók lefolyásáról, mégpedig valamely vidéki udvarház nyugodalmas lugasában forgatván a lapokat. Az akkori táblabíró se volt másforma. Hajdúját, patvaristáját kiáltotta elő, amikor Jókai a sarokkőre felállott a nemzetiszínű kokárdával, a vasalt, csikóbőrből való utazóládába repültek a ruhadarabok, harsogva kérte kontóját a fogadóstól, hogy a folyosó zengett belé, gyorsparaszttal alkudott a hatvani kapu előtt, vagy befogatott bricskájába, amely még aznap továbbgördült vele ebből a „megbolondult” városból. Dehogyan állott meg a városvégi csárdáknál, sőt hajszolta kocsisát az előre való menetelhez.

Ma már nem látni azokat a megrémült arcokat, amelyek az 1848-i márciusi napon mutatkoztak Pesten: a félelmet felejtí el leghamarabb az ember. Mindennel megbékül, amikor az történelemmé válik.

Dull Ernő: Hajszálgyökerek

Sokat utaztam életemben. Jó távol, látni a tengert, pálmafát a Riván, a fényt, amely csak ott szikrázhat fel, vagy törhet meg, ahol az égi és földi vizek összeölelkezése ejti zavarba a lelket, és

felejtethetetlen hazahozni a Méloszi Aphrodité mosolyát és visszaemlékezni a Szamothrakéi Nikére. A hazához közeledve azután sajátos izgalom vett erőt az emberen: újra a szülőföldön, újra itthon, magyarok közt, még a vámos, a határrendőr is szimpatikusnak tűnik, el sem gondolkodtam rajta, miért volt ez annyira természetes?

Mostanság mikor a magyar határhoz érkezem, azt gondolom, hogy valaki másnak a hazájába lépek be, itt más erényeket, vagyis erénytelenségeket állítanak érdemül, mint aminőkéért én meghalni kész vagyok, az első településre behajtva szemembe tűnnek a mocskos propagandaplakátok, a gyűlölet pokoli arcai – amelyeken egyébként a szövetségeseinket piszkolják, holott még az ellenségeinknek is meg kell adni a tiszteletet – és más lett a nyelv, mint amelyet én sok emberrel egyetemben fél évszázadig beszéltem. Illyés Gyula úgy vélte, a magyarokat a közös nyelv köti össze. Na most, az a nyelv, amelyet az beszél, aki miniszterelnök most itt, az a hablaty, trágárság, kocsmái poénkodás – pedig állítólag a srác nem is iszik, nem is ihat, mert olyan erős nyugtatókkal kezelik az ideg orvosai –, piszkolódás, tiszteletlenség mindennel és mindenkiel szemben, szóval az orbánviktorizmusok annyira idegenek tőlem, mint Swift undorító yehu-inak értelmetlen makogása. És a magyar nyelvhez is csupán annyira tartoznak hozzá, mint a végélfeliratok, ám azok szerzőibe legalább egy kis szemérem is szorult, hogy ne vállalják nyilvánosan bárdolatlanságukat.

Nem is kellett azon gondolkozni a rendszerváltozásig, mi a magyarság, annyira természetes volt, hogy az ember Szent István, I. András, Szent László, III. Béla, Károly Róbert, Hunyadi Mátyás, Zrínyi Miklós, Rákóczi Ferenc, Petőfi Sándor, Görgey Artúr, Munkácsy Mihály, Ady Endre, József Attila, Bartók Béla, Nagy László és Weöres Sándor örököse. A névsorból már megfigyelhető az a tendencia, hogy az egykori politikus óriásoktól az ország irányítását a ferencjózsefek, horthymiklósok, szálasiferencek és rákosimátyások vették át, a magyarság zászlaját pedig a művészek emelték ismét magasra, és nincs tévedés, amennyiben az utolsó nagy magyar hadvezérek is szerepelnek itt, hiszen mind Rákóczi, mind Görgey remekbe szabott emlékiratokkal gazdagították kultúránkat és a hazáról való tudásunkat. Várható volt tehát, ha sokan mást reméltek is, hogy 1990-ben dilettánsok és törpék kezébe kerül majd a hatalom – akiknek a Kádár-kor ellenzékébe szorulva semmilyen alkalmuk nem volt arra, hogy megtanulják a nagypolitikát –, de a nacionalizmus, sőt az antiszemitizmus feltámasztása, valamint a kultúra szélsőjobbboldali irányba terelése, Wass Albert, Zilahy Lajos és Thormai Cécile feltámasztása döbbenetes kontúrokat adott az egyébként elengedhetetlenül szükséges politikai rendszerváltásnak.

Illyés Gyula azt is felvetette, hogy a nemzet valamely ősfához hasonlítható, amelyet hajszaölgyökerei táplálnak – márpedig a gyökerek nem válogatnak, arra terjeszkednek, ahol éltető nedveket és táptalajt találnak. Akkor mit kezdjünk azokkal, akik a rendszerváltást iszapbirkózássá süllyesztve kifejezetten nemzetellenes rezsimit tartanak fenn, magukat a magyarság éllovasainak képzelve? Az 1960-as években volt egy széleskörű tudományos vita a nemzetről – ami ma, a „nemzeti kormányzat” alatt elképzelhetetlen lenne. Ez a vita messze túlmutatott a szocializmus internacionalista szemhatárán, de a mai neonemzeti kor csökevényes parcializmusán is. Orbán predikatív magyar rendszerével tehát nem kevesebb mint hatvan esztendővel forgatta vissza a saját nemzeti tudatunkról való gondolkodás kerekeit, de ha azt vesszük, hogy ideológiájához a „szegedi gondolatot” vette alapul, akkor már több, mint százal, ő, aki előszeretettel használja a „polgár” kifejezést, holott megtagadja a francia forradalom 1789-es követelményeit. Tehát már mínusz kétszázhuszonhét évnél tartunk. Ha most Werbőczinek – a Szent Istváni alkotmány meghamisítójának –, mint nagy jogtudósának a feltámasztását is tekintetbe vesszük, akkor

ötszáztizenegy évet mentünk vissza.

A vitában nemzetközi figyelmet kiérdemlő történész Szűcs Jenő *A nemzet historikuma és a történet szemlélet nemzeti látószöge* című tanulmányában rámutatott arra, hogy a történelem értelmi, egyszerre mind érzelmi megközelítése aligha fog valami tragikus „kettős igazsághoz” vezetni. Egyrészt azért nem, mert a történelmi megismerés és értékelés fogalmi kategóriáinak közvetítése mellett tulajdonképpen több tér jut a történesek érzelmi megítélése számára is, mint a fekete-fehér, igen-nem kategóriái mellett. Másrészt azért sem, mert az igazság keresésének szenvedélye maga is érzelmi motívum, míg a tételek bizonygatásának édestestvérei a műérzelmek és a mesterkélt pátoz. Végül azért sem, mert az érzelmek parttalan áradásának és ellenőrizhetetlen csapongásának az intellektuális kontroll csak jót tehet. Az sem mindennapi emocionális mozzanat, ha legalább hiszünk abban, hogy a nacionalizmusoknak Közép- és Kelet-Európa-szerte máig kiható emocionális, intellektuális, pszichikai zavaraiából és hibás köreiből egyszer talán sikerül kijutni.

Az 1960-as évekbeli vitához Illyés Gyula közvetve és nemtetszését kifejezve szólott hozzá. „Mert annak kell neveznünk, fertőzetnek azt a civilizációs betegséget is, amellyel nem egy szünetlenül ható ok, hanem voltaképp egy régi mérgezés kínoz bennünket – írta *Hajszálgyökerek* című cikkében. – Vagyis – ha fölfedezhető ok idézte elő –, akkor meg is szüntethető ez az egyelőre mind riasztóbban harapódzó járvány? Meg. De bizony már a gyógyítás is mind bonyolultabbnak tetszik. A kezdeti külső okok, a mondhatni testi sérelmek sok esetben lelki bajokká alakultak át. Az egyénekben is, a népekben is. Holott ezek a tulajdonságok valamikor nagyon is egészséges jelenségek voltak. Embriónális állapotukban ma is azok. [...] Az emberiség nagy része valaha egy mindenható atyát képzelt, képzel ma is maga fölé; ezek az egyisten-tisztelő. De csaknem akkora azok száma – ha ugyan nem nagyobb –, akik minden jó megteremtéséért az őseket tisztelték és tisztelik. Akik áldozatot azoknak a közvetlen és az idők hajnalán élt elődeiknek ajánlunk föl, akik munkájukkal és találékonyságukkal a legnagyobb emberi művet, a közösségi életet létrehozták, és szüntelenül tökéletesítették. E hiedelem – e hit – vallói vitázhatnak egymással. A tudomány egy-eredetű, csak más-más megfogalmazású jelenségnek véli mindkettőt. A művészet is. Azt hiszem, ez az őseemberi hálaérzet bujkál és keres kifejezést itt bennünk is.”

Illyés személyét, mint irodalmi vezérét, nemzetünk jogaiért még az ötvenhat utáni presszióban is felszólalót, tiszteljük, de látjuk egyensúlyozó, kompromisszumkereső személyiségét is, ami ma nagyon hiányzik. Csakhogy a nemzetről folytatott vitában a tudományé kell legyen a szó, a tényeké, nem a vágyaké, hiedelmeké, álmoké.

„Ami a legkevésbé lehet cél: az aurea mediocritas [arany középút – a szerk.] lapos bölcsessége – fogalmaz Szűcs Jenő. – »Az igazság valahol középutt van?« Az igazság soha sincs középutt. Olyan viták esetében, ahol túlzottan szélsőségesek az álláspontok, a tapasztalat az, hogy az igazságot nem a kettő közt meghúzott vonal felezőpontján kell keresni, hanem a feszültség zónáján kívül. Ez esetben tehát valahol a nemzet és a történelem viszonyának más dimenziójában, mint akár a régebbi, akár a közelebbi múltban. [...] ha a nemzet és a nacionalizmus historikumával foglalkozunk, két dolgot nem szabad tennünk. Az egyik, hogy szüntelenül valami ideális egyensúly, balanszírozás kösse le energiáinkat. Aki szüntelenül úgy érzi, hogy nincs más feladata, mint hogy a »nacionalizmus« Scyllája és a »nemzeti nihilizmus« Charybdise közt vezesse

óvatosan a hajót, az szüntelenül egy képzelt iránytűre függeszti tekintetét, s hovatovább már csak az iránytűt látja. Azt sem veszi észre, hol hajózik. A másik még ennél is kényesebb kérdés. A nacionalizmus nem a magyar történelem, hanem az újkori egyetemes történet jelensége, a távoli múltba nyúló előzményekkel. Nem a magyar valóság, hanem Európán túl ma már a harmadik világ jelensége is. Igaz és bölcs álláspont az, mely jól látja, hogy az aktuális politika szférájában sehova sem vezetne – legfeljebb feszültségekhez és károkhoz – mások álláspontjának szüntelen kritikája. A »seperjen mindenki a saját portája előtt« elve talán jogos a politikában, de semmi esetre sem a történettudományban. A marxista történetírás egyre inkább arra törekszik, hogy minél szélesebb régióban, európai méretekben seperjen. Csak a nacionalizmus sarkait és zugait kerüljük ki óvatosan?

Ez éppoly különös lenne, mint ama másik végletes igényt jogosnak elismerni, hogy szüntelenül a szomszéd portára pislogunk: elkezdtek-e már ott a seprést, mert ha nem, hagyunk mindent a régiben. Saját nacionalizmusunk elvi kritikája csak akkor kerül történeti összefüggéseibe, ha a tudományos kritika szabad kezét kap a nacionalizmus jelensége, mint olyan vonatkozásában és más nemzetek történetírásában jelentkező nacionalista jelenségek terén is. Csak így lesz e törekvésnek erkölcsi hitele is.”

Ami pedig a hajszálgököket illeti, Szűcs szerint a nemzeti önérték érzelmű, pszichikai tényező is, de korántsem csak az. Történeti genezisében és egész sorsában elsőrendűen a nemzeti ideológia, a nemzeti öntudat függvénye, abban az értelemben, hogy az öntudat minősége szerint alkot jellegzetes képleteket. „Valóban »hajszálgökök« fűznek a nyelv által determinált nemzeti közösséghez? Én lennék az utolsó, aki hivatottnak érezném magam arra, hogy éppen Illyés Gyulának tartsak előadást a nemzeti tudatról. Van azonban valami zavaró a »hajszálgökökben«, ebben a képben, melyet címül adott a szóban forgó vitához való indirekt és ki nem mondott hozzászólásában, vallomásában. Azt értsük ezen, hogy erős, igen erős, eltéphetetlen szálak fűznek a nyelvi közösséghez? Ez igaz. De akkor a kép már nem tiszta, zavart, kettős értelemben is. Egyrészt kevesebbet érzékeltet, mint e viszony lényege, másrészt pedig valami mást fejez ki, mint ami a modern nemzeti közösség kötőanyagául szolgál. Egyfelől ugyanis az anyanyelvi hovatartozás még erősebb, mint az eltéphető, szétvagdosható hajszálgökök (hiszen a »talajból«, a nemzet politikai közösségéből való erőszakos kiszakadás sem tépi szét, legalábbis az első generációban törvényszerűen nem.) Másfelől – s ez a fő – a nemzeti közösséghez való tartozás lényegét tekintve másféle, más természetű kapcsolat, mint az »organikus«, »természetes« viszonyra utaló »gyökér« képzeté.”

Szűcs a homályos, megragadhatatlan, éppen ezért félremagyarázásra alkalmas metafora helyett Ernest Renan híres meghatározását ajánlja, miszerint „egy nemzet léte – nap mint nap megismétlődő népszavazás”. Ha a nemzeti közösség tudatosan, nem pedig valamely mítikus, organikus kapcsolat révén épül, akkor az érzéseknek és az ösztönöknek az intellektus ad keretet. Népszavazás alatt persze nem a pártállami propagandisztikus táborszervezés, „nemzeti konzultáció” értendő, amely meggyőzi az orbánviktorokat saját létjogosultságukról, de óriási károkat okoznak a nemzeti tudatban – azt valami sematizált, üres kategóriává züllesztve –, hanem a civil társadalom önkifejezési igénye, alulról jövő kezdeményezés, amelyben a polgári öntudat, kultúra és cselekvési igény megmutatkozik, mint a Nagy Francia Forradalmat megelőző évtizedek párizsi szalonjaiban.

Tabák András: Anselmus barát látogatója

...és Bécs várából is el-eltünnedezék, és akkoron senki se tudja vala, hogy hol lott legyen.

Túl volt akkor már mindenen, túl viszályokon, cselszövéseken, győzelmeken és igazságtevéseken, meghódoltatta Prágát, Bécset és Boroszlót, a ripók lengyelfi suhancot, ki trónjára tört, móresre tanította, s torkon ragadta bátorítóit, a kevély magyar urakat, akikről azonban tudván tudta, ha vasmarka szorítását lanyhulni éreznék, újból csak tört szegeznének a szívének, és túl volt a hiúságokon is, túl a hatalom élvezetének ifjú mámorán s későbbi, érett férfikori szemezgetésén, már nem habzsolta a gyönyört, a mámort, a dicsőséget, már hidegen hagyták a magasztaló szavak, melyekről a hízelgők fizetett kara gondoskodott, mint ahogy hidegen hagyta immár a szívének valaha oly kedves Budavár, Tata vagy Visegrád látványa is, hiszen mindez egyszer úgylis az enyészete lesz, amiképpen a kor maga is, amely meglehet, valamikor majd aranyidővé szépül a ma még meg sem születettek s azok unokái meg szépunokái képzeletében, s mint egy új *aurea aetas*, a jóság, a tökéletesség, a boldogság és a tiszta erkölcs mértéke lesz a kései utódok szemében, holott küzdelmes, kemény, állandó veszélyekkel terhes kor volt ez, s bár magasztalja zengő lantszó, dicsérje édes költemény, az igazság az, hogy a végéhez közeledett valami, és a vég szörnyűnek ígérkezett, és ha nem hitt is e végben senki, sem az okos, ám konok és göggyé dermedt Váradi, akit ugyan már árvái raboskodása sem fog jobb belátásra bírni, sem a sima szívű, álnok Bakócz, de még bizony a hűséges, jó Galeotto sem, immár se fény, se pompa, se görögtűz el nem leplezhette: a Kolosszus ott áll délen, délkeleten, fittyet hányva Génua és a velencések handabandáinak, ott áll oszloplábait szilárdan megvetve, valami végtelen, baljós, már-már elnéző nyugalommal, ott áll rendíthetetlenül, s ha emitt-amott, Szabácsnál vagy a Kenyér mezején megcibálták is az üstökét, megrázta magát, s csak állt tovább tántoríthatatlanul, kitartón, megtépázhatatlan, akár ama szakállas illír birkózó a régvolt múltból, ki mindenféle rongyos-vedlett csepűragókkal érkezett Hradzsín várába, az a lebírhatatlan erejű embertorony, akihez hasonlót sem annak előtte, sem utána nem látott, s aki a véle birokra egyszerre kiálló, fél tucat megtermett, izmos daliát úgy rázta le magáról, mint ahogy a kutya rázza ki szőréből a vizet, föl sem véve rettenetes öklöcsapásaikat (mert azok ökleikkel is tusakodhattak), és a végén úgy hajigálta szanaszét őket a szélrózsa minden irányába, hogy aki csak ott volt és látta, belesápadt, hát ez az, amit soha meg nem értett sem az okos, bátor és nemes szívű Pogyebrád, sem a jeles tulajdonságokban talán még őt is fölülmúló Vitéz, sem a nemes szívűnek ugyan éppen nem mondható, de fortélyos eszű és macskaszívós Friderik, és vajon micsoda vakság verte meg őket, vajon micsoda bűvölet rabságába kerültek, hogy ne látnák a fától az erdőt, s ekképp a Kolosszus hús-vér réme helyett a nagy Vajda fiában, Mátyásban leljék föl elpusztítandó, ádáz ellenségüket, s hol a kurafi lengyel sihederrel, hol ostoba, álnok magyar urakkal, hol meg szedett-vedett cseh martalócbandával próbálják ingerelni, zaklatni, háborgatni vagy egyenest a nyakát kitörni, ha pedig Mátyás türelmét veszítve, odasújt, nyomban hallatszik a panasz, a jajveszékelés, a fogaknak

csikorgatása, és máris gyors missiók indulnak Párizsba, Augsburgba, Rómába, Velencébe, hogy milyen kevély, veszedelmes, fene zsarnok is a magyarok királya, hiszen Prágára tört és Bécsországra meg Sléziára, sőt címére, rangjára, trónjára a római császárnak, ahelyett hogy a török császárra ütött volna, azt pirongatta volna el a magyarai végektől a kereszténység egyetemes üdvére és dicsőségére, ó, ti farizeusok, hát adtatok-e a török ellenívíváshoz egy aranyat is, adtatok-e egy kézíjat is, vagy egy sisakkal, vassal kiállított gyalog fegyverforgatót is?, és csak jajongtok, abban reménykedve, hogy panaszkiáltozástok a mennyekig fölcsap, és sirámaidok hallatán az Úr lesújt Mátyásra, de hogy a Kolosszus ott délen megvívva és megvéve immár Nándort is, melyet pedig a Vajda szutykos pórhadával egykor úgy védelmezett meg, hogy az életével fizetett érte, az végül is mindőtöket hidegen hagy, téged is, Friderik, téged is elhalt apád, Pogyebárd méltatlan fia, Victorinus, téged is római császár, Maximilián, kit helyettem tuszkoltak nagyhamar Carolus trónusára, nehogy még – *per amorem Dei!* – német pénz és német vér folyjék a török ellen, csakhogy ami ma még mindőtöket hidegen hagy, szájhősök és alamuszi számítók, az holnapra forróságot és lázt hoz majd reátok, mert mit gondoltok, ugyan meddig fog állni-várni a Kolosszus, ugyan vajon meddig, ama hajdanvolt hradzsini birkózó magabízó mosolyával, türelmével és tántoríthatatlanságával?, azt reménylitek, tudom, hogy örök időig, holott amire vár, az el fog következni, talán nem is túl sokára, hisz a Vajdafia király, Hollós műve nem örökéletű, de bizony törékeny és veszendő, eljövendő rút és pokol idők játszó szere, ahogy azzá lett Alexandroszé vagy Caesaré, s megannyi más ember teremtetten műé, ó derék, hű Galeottóm, te hízelgők legbecsületesebbike, tán még hitedből is kitérnél, hallván ezt tőlem, de urad – bár a magasztaló szót soha nem vetette meg – áztatni sem engedte magát soha, talán mert ő valóban a porból vétetett, legmélyéről a pornak, s e por emlékét, mely tetejében még vlach por volt, rác por volt, a Vajda feledni sosem engedte, és a Vajda rendelése holtában is erősebbnek bizonyult a fiú, majd a siheder s végül a férfi, a király lelkében, mint a Vajdáné szelíd figyelme, ápoló, gyöngéd melegsége, vagy az oktondi, gyermeteg szavú Szilágyi átlátszó praktikálása, mert hiszen aki a por oly mélyéről vétetett, mint a Vajda, nemzhetett-e olyan fiút, ki ne érezné már magán a föld súlyos szagát, terhét, örökét, s ne a póri ősök komor ravaszságával és gyanakvásával nézné mindama cifraságot és léha világot, amely körülveszi, s éljek bár olasz mód szerint, félrelökvén a poshadt magyarai erkölcsöket, se fondorlat, se mézes szó, se tömjénfüst el nem kábít, ha pedig erőszakkal támadnak ellenem, orvul gyilkot emelve rám, hát az Úrjézus legyen irgalmas hozzájuk, mert irgalmas hozzájuk én ugyan nem leszek, mint ahogy nem voltam sosem is, és ma sem, s ha fogytán is az erőm, kínozt is a kór, mindjobban egy szál magamban állok is, tövestül tépem ki a karjukat, melyet reám emelnek, ó, milyen egyedül lehettél te is, Vajda, milyen magad-egyedül végtelen nagy magányosságodban, és akkoron már a te erőd is fogyadozott, szemközt veled pedig a Kolosszus, aki nem is pusztán bevette annak rendje-módja szerint Bizáncot, de szinte hömpölygött rajta, mint a szökőár, te meg farkasszemet néztél vele ott, Nándorban, jószerével egymagad, hiszen ugyan kik lettek légyen támaszaid: egy féleszű és nyúlászívű király, ármányos urak, akik nemcsak ellenlábasaik voltak, de bizony föltették magukban, mindenképp nyakatad szegik, ha elveszíted Nándort, a vereség okából, ha megvéded, akkor meg azért, mert hatalmad, úgymond, már oly nagyra gyarapodna, hogy féktelen elbizakodottságodban még végül egyenest a trónra kíváncsoznál, milyen egymagad voltál ott, apám, silány fegyverzetű katonák, sebtében toborzott kaszásnép, no meg a fanatikus hevű Capistrano állt csak melletted, aki ugyan magasra emelte Krisztus keresztjét, ámde Krisztus hét sebére te esküdtél meg, hogy vég-Nándort nem adod, s akárha a távoli arnót Kasztriota a maga Nándorját, Kruját, meg is védted nyomorú-bátor

népeddel, s diadal lett a részed, diadal, dicsőség, öröklétig harangzúgás – és halál, melynek hírére, mondják, a török császár, Mahomet elfakadt sírva s öklét az égre emelve kiáltotta: miért ragadtad el tőlem, Világ ura, miért vetetted időnek előtte a gyehenna tüzére, miért nem engedted nekem, porszemnyi szolgádnak, hogy bosszút állhassak rajta?!, s ami a részed lett, Vajda, dicsőség és halál, azt tőled már soha senki el nem orozhatja, de vajon mi leszen az én részem, nekem mi jut ki legvégezetül?, csak a halál bizonyos, no meg tán a harangzúgás, no nem dicsőségemet, de elmúlásomat ünneplendő, ahogyan őszentsége irántam való hajlandóságát ismerem, mert Krisztus helytartója Nílus-béli krokodilusok könnyeit hullajtja Prágáért, Bécsorszáért, Boroszlóért, s meglehet, hogy tán épp szüntelen záporzó könnyei miatt nem pillanthatja meg a Kolosszust, mely fogát és fegyverét feni Prágára, Bécsországra, Boroszlóra, és őszentsége véghetetlen bölcsességében és kegyelmében üdvösebbnek ítéli, ha sem Prága, sem Bécsország, sem Boroszló nem ad fegyvert s katonát nekem, de vasat az oldalamba, azt igen, és lett légyen bárki, aki azt a vasat belém veri (akár még egy ebhitű, turbános szerecsen is talán) föloldozásban részesül, ó, szent együgyűség, ahogy ama konstanzi máglyán kiáltott volt az eretnek magister, csakhogy ő egy buzgólkodó kis öregasszonynak kiáltotta, aki fáradhatatlanul cipelte a rőzsét a máglyához, de én néked, szentatyám, ki éppily szorgalmatosan gyűjtögeted a rőzsét az én máglyámhoz, néked ugyan mit kiáltsak?, sorsom úgy hozta, hogy én, Vajdafia Mátyás, Corvinus, a Hollós, királya lettem a Magyarok Országának, és ha így hozta a sorsom, most már a sorsom ez, és én, míg csak élek, ezt az országot megvédelmezem a Kolosszustól, meg én, mindenestül, ha pedig e gyöngye, erőtlenségem országot csak Bécsország, a cseh föld, Boroszló és Slézia kincsével-erejével védelmezhettem meg, akkor kiszipolyozom minden gazdagságukat, kifacsarom minden erejüket hogy a Magyarok Országát győzhetetlenné tegyem, s mindezekért már csak azért sem restelkedve, szégyenkezve, lelkemben furdalással, mert egyúttal Bécsország, a cseh föld, Boroszló és Slézia is megmenekül a Kolosszus karmaiból, ám ha ti mind ellenem fordultok, ha ti mind terveimet szegitek, bizony mondom, nemcsak a Magyarok Országa pusztul majd el, de féljete ti is, urai meg lakói Bécsországnak, a cseh földnek, Boroszlónak és Sléziának, rettegjete, ha meg nem értitek valahára, hogy most a Magyarok Országa az, ami egykor, gyermeki éveimben Nándor volt, vég-Nándort akkor a Vajda megvédte, de hogy Vajdafia Mátyás vég-Magyarországot megvédelmezheti-e végül, azt még nem tudni, mert erre egy teljes, egész élet sem elég, a Kolosszus, meglehet, emberöltőkön át fog odalenn várni, leskelni, készülődni, és vajon Mátyás után lesznek-e újabb Mátyások, akik a sisakrostélyukat megadóan ugyan soha föl nem csapják?, akik tudják, hogyha betör ide a Kolosszus, itt élet többé nem lesz, vagy ha mégis, hát csak csúfja az életnek, pusztá *vegetatio*, amint Tacitus írta a királyok Rómájáról, de félő, hogy Mátyás több nem lesz ebben az országban, s nem azért, derék Galeottóm, mintha Mátyás úgy jeleskednék minden dolgokban, ahogyan te azt lekörmöölöd, mert bár Mátyás valóban sok mindennekhez ért az uralkodás tudományától a bajvívás művészetéig (még ha ama Holubárral esett nevezetes dolog merő misztifikáció volt is), és még a művesmesterségekhez, az égi forgáshoz, a csillagok járásához, sőt a philosophiához meg az ördögös tudományokhoz is konyít, s e habarék országban ahány fajta ember csak él, ahhoz mind a maga nyelvén tud szólni, ez mind igaz, és mind így jó, csakhogy Mátyás, kit e földön itt szinte egyetlen szájjal szapulnak mindenek, kit zsarnoknak neveznek, hálátlannak, kőnél keményebb szívűnek, nyúzóznak, nos, Mátyás, az igazságtalan, itt igazságot teremtett, itt, hol mindenki egymásra fenekedett, békét tett, oltalmat nyújtva mindeközben a gyöngéknek, a gyámolítandóknak, az ártatlanoknak, s valljátok csak meg, bíráim, nem is túl nagy árért, de néktek, bizony látom, ilyen király többé nem kell, ragadozók

voltatok, azok akartok lenni újból, hatalmaskodók voltatok és újból hatalmaskodók akartok lenni, ti törpék, akik fölprédálnátok az országot zabolátlan mohóságotokban, de nyakán kést érző, visító ártányként menekülnétek a Kolosszus előtt, nektek ájtatos Ladislavok kellenek, kurafi lengyel sihederek meg hasonlók, és hogyan is fog megbirkózni veletek az én János hercegem a maga szelíd, hiszékeny, lágy természetével, nagy az én magányom, és ha újból és újból reád gondolok, apám, te nagy Vajda, az ország elszánt, kemény gyámolítója, keserűség keserűsége gyűlik bennem: még elszántabbnak, még eltökéltebbnek, még keményebbnek kellett volna lennem, még nálad is gyémántkeményebbnek, hogy jó gyámolító legyek, hiszen halálos ágyadon te magad is így kívántad, mondván, el ne hagyjátok a törökök ellen való hadakozást, hanem inkább véghez vigyétek, s oltsátok ki még a török nevet is mindörökre, és Lászlóról reám pillantva hirtelen hozzátoldottad: néked hagyom ezt legelőször, szerelmetes Mátyásom, mert te vagy a kisebb idejű és tereád néz ez, emlékszem, apám, inas kezeden erejéről még ifjúkoromban is regéket beszéltek, vér serkent ki annak az ujjából, húzhatott habár vaskesztyűt, akinek te indulattal szorítottad meg a kezét, de ládd, az én kezem már puhább, erőtlenebb, Corvinusomé pedig, kit szívemből szeretek, már olyan, akár egy leányé, félek, Vajda, félek a jövőtől, félek, hogy hiába minden, amit tettem, a Kolosszus előtt meghódol majd végül ez az ország, és félelmemben gyakorta akaratlanul is behunyom a szemem, hogy ne lássam azt a sötétséget, azt a romlást, az Apokalipszisnek azt a sátántáncát, amely a Magyarok Országára vár, az árulók, az önösek, a köpönyeget fordítók, a szájasok, a szolgálattelkűek féktelen dáridóját, miközben a nemes szívűeknek, a porból vétetteknek, az egyenes derekúaknak a csend lesz a részük, a csend, a földönfutás vagy a halál...

Így beszélt, s gyakran beszélt így végső, keserű, nagy magányában Mátyás, a magyarok királya, aki élete végét érezvén közeledni s elidegenedvén végleg mindenkitől, úgy magába fordult, hogy senkivel sem osztotta meg többé gondolatait. S ekképp – mikor el-eltűnedezett Bécs várából – Anselmust, a remetét kereste föl, aki a mariahilfi tölgyesben élt hitvány viskójában. És azért Anselmusnak beszélte el gyötrő gondjait és vízióit, mert Anselmus barát süket volt, akár a föld.

Stancsics Erzsébet: Táncsics Mihály, az újságíró

„A tiszta érzés és az igaz gondolat egyforma szépen szólal meg a világ minden nyelvén.”

Örkény István

Engedtesse meg nekem, hogy Eötvös József (1813-1871) örökérvényű gondolatával kezdjem írásomat, amely így szól: „Elbutítani a népet: Ez volt a zsarnokság leghatalmasabb eszköze,

legrégibb időktől mostanáig.” A „mostanáig”, mondhatjuk, nem csak Eötvös koráig, napjainkig érvényes. 1846-ban, a *Népoktatási ügy* című írásában elkötelezte magát az oktatás és a nép műveltségének fejlesztésére. Táncsicsra, aki eredetileg tanítónak indult, Eötvös oktatási reformjai, nézetei igencsak hatottak; mindketten hitték, hogy az oktatás, a társadalmi egyenlőség a nemzeti fejlődés kulcsa.

Ahogy Eötvös József, úgy Táncsics politikai és társadalmi eszméi ma is relevánsak, különösen a demokratikus baloldali hagyományok terén. Az általa képviselt értékek, mint a sajtószabadság, társadalmi igazságosság és jogegyenlőség, továbbra is alapvető fontosságúak a modern politikai diskurzusban. Táncsics radikális demokratikus elképzelései, amelyek a paraszti polgárosodást, földosztást és a minőségi népoktatást szorgalmazták, inspirációt nyújtanak a mai társadalmi reformokhoz is.

Táncsics a XIX. századi magyar politikai és társadalmi gondolkodás egyik meghatározó alakja, nemcsak íróként, hanem újságíróként is maradandó nyomot hagyott az ország történetében. Célja a társadalmi átalakulás, az elnyomottak érdekeinek képviselete. Az 1840-es években olyan radikális, demokratikus eszméket vallott, amelyek túlmutattak a nemesi liberálisok által képviselt fokozatos reformokon. Táncsics a nép felemelkedéséért és az általános választójogokért is küzdött, miközben élesen bírálta a konzervatív erőket. Politikai nézetei a későbbiekben is radikálisak maradtak és szocialista utópista elképzelései miatt gyakran került konfliktusba a hatalommal.

Újságjaiban a társadalmi igazságosság előmozdítása egyértelműen tükröződött. 1848 április 2-án indította a *Munkások Újságát*, amely a Politikai Néplap sorozatban jelent meg. Mindössze az év végéig sikerült kiadnia, akkor betiltották. Írásaiban a munkások érdekeinek képviseletét tűzte ki céljául. A munkások nehéz helyzetére, az igazságtalan társadalmi berendezkedés kritikájára és az oktatás fontosságára helyezte a hangsúlyt. Ugyancsak 1848-ban jelent meg a *Nép szava Isten szava* című politikai sajtókiadványa, 1849-ben nem rendszeres lapként, csak röpiratként olvashatták a *Forradalom* című kiadványát.

Az *Arany Trombita* a szabadság és egyenlőség eszméinek propagálására született 1869. január 2-án. Az *Arany Trombita* nem csak egy politikai hetilap volt, hanem a Magyarországi Szocialista Párt (akkori nevén Magyarországi Általános Munkásegylet) közlönyeként is működött, miközben rendszeresen közölte Táncsics „politikai katekizmusát.” Csak igen rövid ideig hagyta élni a hatalom: még az év december 21-én be is szüntették, negyvenhat számot élt meg. Nemcsak a polgári jogok kiterjesztéséért emelt szót, hanem a nemzeti függetlenség és az általános választójog ügyét is támogatta. Az újság igen népszerű volt a radikálisabb reformkörökben politikai, ipari és gazdasági témáival.

Bár sok elképzelése nem valósult meg teljes mértékben, munkássága rávilágít arra, hogy a társadalmi haladás és az egyéni autonómia elvei milyen fontosak a demokratikus átalakulás szempontjából. Az Ő öröksége emlékeztet arra, hogy a politikai változásokhoz elengedhetetlen a kritikai nyilvánosság, a sajtószabadság és az aktív állampolgári részvétel. Újságírói munkássága máig inspiráló példája annak, hogy az írott szónak milyen hatalmas ereje lehet a társadalmi változások előmozdításában. Lapjain keresztül a szabadságért és egyenlőségért folytatott

küzdelmei révén hozzájárult Magyarország politikai és társadalmi fejlődéséhez, annak ellenére, hogy életében írásai szinte visszhang nélkül maradtak. Utolsó évtizedeiben és halála után jelentek meg művei, sajnos már későn. Addigra gondolatait mások megírták, akik simulékonyabbak és kompromisszum képesebbek voltak. De mindez nem csökkenti a makacs, öntörvényű író érdemeit.

Bár nem újságírói munkásságához kötődik, de különlegességéért nem tudom említés nélkül hagyni a *Summárium* című könyvét. Ma már antikváriumban sem kapható, akinek birtokában van egy példány, gazdagnak érezheti magát. Mint utána néztem, 1848-ban írta, de nem tudható, hogy mennyi ideig. Rövid, 3-4, esetleg 10 soros aforizmákból áll, amelyek témája zömében politikai töltetű, de tartalmaz mindenféle gyakorlati tanácsot, ami – egyszerű munkásemberekhez szóloán fogalmazott – máshol sehol nem található.

Hogy végképp ne tűnjék a feledés homályába páratlan zsenialitása, a 2024-ben megjelent „*Akarjatok szabad lenni*” című Táncsicsról szóló könyvben (szerzők: Stancsics Erzsébet és Udvarhelyi András) megjelent a kibővített *Summárium*. Így remélhetjük, hogy a XXI. században még több olvasóhoz eljut egyéni hangvétellő, kortörténelmet tükröző mondanivalója. A könyvecske célja az volt, hogy felhívja a figyelmet a feudális rendszer hibáira és támogassa a társadalmi egyenlőség eszméjét. Polgári szabadságjogok, sajtószabadság, erkölcsi tanítások, hitbéli eszmék, gyermeknevelési szabályok taglalása sorjázik a 207 pont alatt. Szívszorító, ahogy minden fellapozáskor a pergamenszerű, sárga lapok lassan porlanak szét az ujjaim között! Önmagáért beszél az utolsó pontja, amelyet befejezésnek szánok a kedves olvasó felé:

„Nem haszonlesésből írtam, amit írtam, hanem honszerelmem sugallatát követve írtam mindazt, amit írtam. Feljogosítva érzem magam kívánhatni, hogy irataim hamisítatlanul, ferdítés nélkül maradjanak fenn s bennük tisztán lássák küzdelmemet, működésemet.”

Hogy fért ennyi szép, őszinte szó Táncsics tolla hegyére?!...

Ballai László: Az előítélet III.

Még Apollónnak, a Nappal azonosított istennek is vezekelnie kellett, mert ölt, holott azt a Püthon kígyót nyilazta le, aki anyja életére tört, amidőn nővérevel és vele volt viselő. Admétosz királyt kellett szolgálnia, aki – ellentétben a legtöbb, ilyen helyzeten kapva kapó alakkal – oly emberül bánt vele, hogy különleges kegyekben részesítette szabadulását követően. Segítségére volt abban, hogy egyszerre fogjon be egy medvét és oroszlánt a kocsijába, amely feltételt Péliász szabta leánya, a holdszemű Alkésztisz kezéért. Amidőn Admétosz elérte az emberi kor végső határát, azt is kieszközölte számára, hogy megmenekülhet a haláltól, ha utolsó órájában valaki más száll helyette az alvilágba. A király felkereste országa legnyomorultabb lakóit. Hanem hát, egy koldus

sem vállalta át condrai helyébe a halált. Barátai is kinevették. Végül idős szüleihez fordult, de koruk és nyavalyáik ellenére egyikük sem cserélt vele. Csupán a holdszemű Alkésztisz szánta el magát a végre, holott ő volt az egyetlen, akitől férje nem kérte, és nem is akarta elfogadni ezt az áldozatot. Hiába könyörgött feleségének, az konokul felfeküdt a halotti ágyra. Ekkor érkezett vendégségbe a legnagyobb hős, Heraklész, akit Admétosz szívélyesen fogadott, dúsan megvendégelte, majd engedelmet kérte, hogy magára hagyhassa egy időre – azért, hogy holt felesége ravatalánál összeomoljon. Heraklész azonban, mulatni tudó ember lévén behívta a szolgákat, etette és itatta őket, a nyelvek megoldódtak a bortól, így azután kifecsegték az igazságot. A hős elszégyellte magát, amiért ily vígan élte világát e szomorú házban, és rögvest barátja megsegelésére sietett. Elrejtőzött a sír mögött, majd az Alkésztisz lelkére leselkedő Thanátosz halálistenre vetette magát. Ádáz tusában lebírta, majd szavát vette, hogy visszaadja az asszony életét. Így lett a gyászból, Admétoszból a boldogság soha nem várt igézete.

Évezredek telnek, a mítosz tudománnyá egyszerűsödik, így Gordon W. Allportnál, aki *Az előítélet* című művében írja: „Nemigen találkozunk olyan emberekkel, akik maguk helyett mások szeretnének lenni. Bármennyire is nyomorultnak vagy boldogtalannak érezze magát valaki, nem valószínű, hogy helyet akarna cserélni más, szerencsésebb halandókkal. Az ember átkozza balszerencsáját, és sorsa javulását akarja, de a saját sorsát, a saját személyiségét akarja tökélyre vinni. Az emberi élet alapvető jellegzetessége ez a saját sors iránt megnyilvánuló ragaszkodás. Sokszor mondjuk azt, hogy irigyellek, de sosem akarok magam helyett te lenni, mindössze arra vágyom, hogy bizonyos vonásaidat átvegyem. A személy összes alapvető csoport-hovatartozása a pozitívan értékelt én mintájára alakul. Mivel a személy nem tudja megváltoztatni családi hátterét, hagyományait, nemzetiségét, anyanyelvét, nem tehet mást, mint hogy elfogadja azokat. Hatásuk alól a személy sem a szívét, sem a száját nem tudja kivonni.”

A személyiség fejlődése a szociális tanulás folyamata révén történik, amelyben a családi alapok rendkívül jelentős szerepet játszanak. „Szükségtelen valamiféle társas ösztönt feltételezünk ahhoz, hogy magyarázatot adjunk arra, miért szeretnek az emberek egymás társaságában lenni. Pusztán arról van szó, hogy azok az emberek, akik egymás társaságát kedvelik, létük elválaszthatatlan elemeit látják egymásban. Mivel saját létezésüket jónak tartják, a társas életet is jónak kell tartaniuk. Arra sincs semmi szükség, hogy a csoporttudat jelenségével magyarázzuk meg az emberek vonzódását családjukhoz, rokonságukhoz, etnikai csoportjukhoz. E kötődések nélkül értelmetlenné válna az önmagában vett emberi én.”

Nincs olyan társadalom a Földön, ahol a gyermekeket ne a szülők csoportjába sorolnák. Mire felnő az ifjú persze megszabadul bizonyos kötelemektől, de összes csoport-hovatartozását mégsem vetheti le. A gyermeknek rendszerint ugyanazokat az előítéleteket és azonosságtudatot kell elfogadnia, mint a szüleitől elvárják, és ha a szülőket csoport-hovatartozásuk miatt előítélet sújtja, ez elől a gyermek sem menekülhet. A „saját csoport” a focicsapat szurkolóitól egészen a nemzetig tágítható, gondoljunk csak Orbán Viktor szellemeskedő választási szlogenjére: „Hajrá Magyarország!” Sport, öröm, társadalmi egyetértés, minden remeknek tűnik, de vizsgáljuk meg egy kicsit jobban ezt a machiavellizmust. A szurkolás passzív magatartás, nemigen szólunk bele a csapat stratégiájába és összeállításába, míg a választásnak aktív tevékenységnek, meghatalmazásnak, a gazdaságpolitikai, oktatási, egészségügyi és szociális összetevőkből álló kormányprogram jóváhagyásának kellene lennie, ráadásul Orbán azokat, akik nem rá szavaznak, nem csupán a pártszimpatizánsai köréből, hanem a magyarokéból is kizárja. Egyszerre képviseli

tehát a szegregáló előítéletességet és a demokráciatagadást. 1990-ben senki nem vette észre azok közül, akik személyében bizalmat szavaztak a „fiataloknak”, hogy ez a törtető mennyire arrogáns, amorális és pimasz. Fellépésének első pillanatában, Nagy Imre és mártírtársai újratemetésén az előzetes megállapodással ellentétben, amelyhez minden más felszólaló tartotta magát, aktuálpolitikai témát vetett fel – jelesen a szovjet csapatok kivonását követelve, amely már megkezdődött –, valamint letegezte a mártír miniszterelnököt.

Az egyes egyének befolyásolásával aligha változtathatóak meg az attitűdök. Ha például egy gyermek a különböző kultúrák közelítését célzó előadáson vesz részt az osztályban, az előadás pozitív esélyeit nagymértékben tompítja az a tény, hogy a gyermek szemében sokkal inkább azon normák számítanak, amelyeket családja szomszédsága vagy baráti társasága vall a magáénak. Az attitűdök megváltoztatása elképzelhetetlen a számára sokkal fontosabb csoportok kulturális normáinak megváltoztatása nélkül. A családnak, a baráti társaságnak, illetve a szomszédságnak kell előbb szankciókat hoznia a türelem gyakorlása érdekében, és csak ezután várható, hogy a türelem az egyén magatartásában is visszatükröződjék. Márpedig Magyarország életébe Orbán az 1950-es évek óta nem látott türelmetlenséget és előítéletességet hozott, állandó izgatásaival átpolitizálta az egész országot, megrepesztette a propagandájával egekig magasztalt családokat, feleség a férjnek, testvér a testvérnek, rokon a rokonnak feszül azért, hogy ő uralkodhasson a Kárpát-medence közepén.

„Könnyebb megváltoztatni a csoport, mint az egyén attitűdjeit – mutat rá Allport. – Voltak olyan vizsgálatok, amelyekben teljes lakóhelyi közösségeket, lakótömböket, gyári közösségeket és egész iskolákat próbáltak megváltoztatni. A vezetők, a közösségi politika, a rang nélküli többség bevonása útján új normákat hoztak létre, és ezeknek a létrehozása után kiderült, hogy az egyéni attitűdök általában az újonnan képzett csoportnormákhoz igazodnak.” Pedig a felnőtt, integrált személyiségeknek módjában áll védekezni ezzel szemben. „Bár ezek az eredmények magukért beszélnek, az elmélet bizonyos mértékig szükségtelenül kollektivistikus. Az előítélet semmi esetre sem tekinthető pusztán tömegjelenségnek. Szálljon az olvasó egy percre magába, és kérdezze meg, hogy társadalmi attitűdjei tényleg egybeesnek-e családja, társadalmi osztálya, foglalkozási csoportja vagy egyházközsége tagjainak az attitűdjeivel? A válasz talán igenlő lesz, de jóval valószínűbb, hogy az olvasó azt fogja tapasztalni, hogy különböző vonatkoztatási csoportjainak domináns attitűdjei annyira ellentmondanak egymásnak, hogy egyáltalán nem osztja azokat, esetleg képtelen is erre. Az olvasó talán épp azt találja majd, hogy előítéletei teljesen sajátos rendszer szerint állnak össze, amely egyik csoport előítéleteivel sem vág egybe.”

Egyik hölgyismerősöm szóról szóra elszajkózta nekem az orbáni propagandát, azzal támasztva alá igazát, hogy Gyurcsány alatt szegény volt, holott éppen abban az időszakban nagyértékű ingatlant vásárolt, és amiatt sodródott átmeneti pénzzavarba, hogy a drága spanyol csempe helyett a még drágább olaszt választotta. Amikor szembesítettem a valósággal, hogy mennyire indoktrináltak, teljesen felháborodott, hogy őt aztán önálló véleményében senki nem befolyásolhatja. Rengetegen esnek a totalitárius kormányzati propaganda csapdájába, amely oly módon befolyásolja a társadalmat, hogy leereszkedik az egyének szintjéig, és világossá teszi számukra, hogy mely idegen csoportok miatt is vannak megélhetési, vagy előmeneteli nehézségeik. Végigmenve az orbánizmusokon, ezek a kommunisták (holott az Orbán-család MSZMP-tag volt), balliberálisok, multik, bankárok, gyurcsányisták, sorosisták (Orbán Viktor maga is Soros-ösztöndíjat kapott), az Európai Unió váll-lapos bürokratái és vezetői, a migránsok, végül az ukrán elnök, aki egyenesen meg akarja bizonyítani Orbán Viktort és az ő páratlanul sikeres

rendszerét, amely csakis a Kánaánba vezet. Jól ismert az a tény, hogy amikor megváltoztatják egy folyóirat profilját – mint az a *Magyar Nemzet* esetében száznolcvan fokok fordulattal jelentkezett –, az olvasótábor többsége továbbra is járhatja az orgánusmot. Ismerjük a Kádár-korból származó, mindent eldöntő érvet: „azt mondta a tévé.” Egyik kollégám nem vett részt a legutóbbi választásokon. Amikor feddőleg kérdőre vontam, azt felelte, jó-jó, igen, sok a baj, de hát a Márki-Zaj mégiscsak háborúpárti. Mégis, ezt hol hallotta? Az M1-en. És arra nem gondolt, hogy hazugságok zubognak az állami médiumokból? Arra nem.

„Az attitűd-szerveződés problémájának tárgyalása kapcsán sosem könnyű megfelelő egyensúlyt találni a kollektív és az egyéni megközelítésmód között. Könyvünk amellet érvel, hogy az előítélet végső soron a személyiség kialakulásának és szerveződésének a problémája, és nincs két előítéletes személyiség, akik pontosan ugyanolyanok lennének. Egyetlenegy személy sem kérődné vissza pontosan csoportja attitűdjeit, ha nem lappangana benne valamilyen sajátos szükséglet, szokás, amely erre készíti. De nem tagadjuk, hogy az előítélet egyik leggyakoribb forrása azokban a szükségletekben és szokásokban rejlik, amelyek a csoporttagság hatását tükrözik vissza az emberi személyiség kialakulásában. Nem lehetetlen egy olyan egyéni szempontú elméletet elképzelni, mely nem tagadja azt, hogy az egyént érő hatások közül a kollektív eredetűek a legfontosabbak.”

A saját csoport hatóereje egyre gyengül, amint a családtól a szomszédság, a város, az állam, a nemzet, a rassz, illetve az emberiség irányába haladunk. Az ismert iránt szinte reflexszerűen fellépő elfogultság valamennyiünkre jellemző. Nem kétséges, hogy ha valaki sokat utazott, vagy beállítottsága eleve kozmopolita, más nemzetekkel szemben kevésbé elfogult. Tudhatja, hogy az egyes kultúrák között megfigyelhető különbségek nem feltétlenül jelentenek értékbeli különbségeket. De a képzelőerőt nélkülöző vagy a kevésbé világlátott személyek mesterséges támpontokra szorulnak. Szimbólumokra van szükségük, amelyek ma csaknem teljesen hiányoznak, hogy az emberiség, mint egész, valóságos legyen számukra. A nemzeteknek vannak zászlaik, emlékparkjaik, iskoláik, országházaik, pénzeik, újságjaik, ünnepeik, hadseregeik, történelmi ereklyéik. Nemzetközi méretekben csak néhány szimbólum utal az emberiség egységére, és azoknak soha nincs olyan szívmengető hatásuk, mint a nemzeti propagandáknak. Pedig igen nagy szükség volna a nemzeti határainkon túli szellemi támpontokra is, amelyek körül a világméretű együvé tartozás érzése kialakulhat.

Számos ember szemében a faj fogalma uralkodó szerepű lett, elég, ha csak az „árja faj” fanatikus híveire vagy egyes elnyomott fajok tagjaira gondolunk. Ma az a helyzet, hogy a faj és az emberiség eszméje közötti ütközet egyre inkább olyan kérdéssé válik, amelynek megoldása sorsdöntő az emberi történelem számára. Azzal a kérdéssel kell szembenéznünk, hogy az emberiséghez fűződő kötelékek kialakíthatók-e még mielőtt a fajok közötti háborúk eszkalálódnak? Orbán visszás játszma például az orosz–ukrán konfliktus elmélyítésére irányul, amelynek örve alatt fokozhatja a fegyverkezést – saját népe ellen. Nyilvánvaló, hogy két F-16-os egy perc alatt megsemmisíti ludovikás nemzetünk új büszkeségét, a tatari lövészdandárt, nem így a pesti srácok, ha majd barikádjaik elé csikorognak a lánctalpak.

Pedig Allport rámutat a világbéke azon pszichológiai biztosítékára, amely abban áll, hogy a koncentrikus csoportkötelékeknek nem feltétlenül kell összeütközniük egymással. Ha egy nagyobb csoporthoz érzünk kötődést, abból még nem következik, hogy a kisebb csoporthoz fűződő szálaknak el kell szakadniuk. Az egymással összeütköző csoportkötelékek csaknem mindig

azonos terjedelműek. A bigámista, akinek egyszerre két családja van, fatális konfliktusba kerül önmagával és a társadalommal. Az áruló, aki egyszerre két nemzetet szolgál (az egyiket valóságosan, a másikat csak névleg), szellemi szempontból szemét ember és társadalmilag gonosztevő. Kevesen képesek arra, hogy egy egyetemnél, egy vallásnál vagy egy diáktársaságnál többhöz tartozzanak. Másrészt, ha valaki a világszövetség híve, egyúttal lehet odaadó családapa, hű egyetemi vendiák és őszinte hazafi. Az a tény, hogy egyes fanatikus nacionalisták megkérdőjelezzik a világpolgárság és a hazafiság egységét, nem változtat a pszichológiai törvény érvényén. Wendell Wilkie és Franklin Rooseveltnél aligha volt rossz hazafi, mert szemük előtt a világ nemzeteinek egyesült szervezete lebegett, sem pedig Robert Schumann francia külügyminiszter, aki 1950-ben azt indítványozta, hogy hat ország szén- és acéltermelését rendeljék egy nemzetek fölötti szervezet alá – ebből a szervezetből nőtt ki magát a Közös Piac, majd az Európai Unió.

„Félix Le Dantec, a francia biológus határozottan úgy érvelt, hogy nincs olyan társadalmi egység, legyen az a család vagy a nemzet, amely valamilyen közös ellenség feltételezése nélkül képes lenne tartósan fennmaradni. A család kénytelen számos olyan fenyegető erővel megvívni, mely az egyes családtagok számára ártalmas. A szűk körű klub, az Amerikai Légión, sőt maga a nemzet is, csak azért áll fenn, mert tagjait így tudja megvédeni a közös ellenségek fenyegetésével szemben. Le Dantec nézeteit látszik igazolni az a jól ismert macchiavellisztikus csel, amely a csoport belső összetartásának a fokozása érdekében valamilyen közös ellenséget fabrikál. Hitler a zsidó fenyegetés rémét nem annyira a zsidók megsemmisítése érdekében, mint inkább Németország náci hatalomátvételének megszilárdítására akarta kihasználni. Az iskolai szellem sosem annyira erős, mint amikor a sportversenyeken megjelenik a hagyományos ellenfél. Példa annyi akad, hogy az ember szinte hajlamos hitelt adni ennek a tételnek. Óvodáskorú gyermekek csoportjai és az idegen személyek kapcsolatát kutatva, Susan Isaacs a következőket írta: »Egy idegen jelenléte eleinte lényeges feltétele annak, hogy melegség és együttérzés alakulhasson ki a csoporton belül.«

Senki sem tagadja, hogy egy fenyegető közös ellenség jelenléte bármilyen csoportosuláson belül megszilárdítja a csoporthoz tartozás érzését. Egy családot csak jobban összekovácsolnak a sorscsapások (hacsak nem volt teljesen szétzilálva), és egy nemzet sosem annyira egységes, mint háború idején. Pszichológiailag azonban elsősorban a biztonság vágyát, nem pedig az ellenségeskedést kell hangsúlyozni.”

Mármost a Kárpát-medencéből éppen a biztonság érzete hiányzik, úgy ötszáz esztendeje. Mohács, az önálló Magyarország megszűnése óta állandóan az egymással viaskodó ellenségek valamelyikével lepaktálás lett a modus vivendi, kivéve a Rákóczi szabadságharcot, valamint az 1848-49-es szabadságharcot, nemzetünk kiemelkedő eseményeit, amelyek viszont elbuktak. Az 1920-ban Horthy kormányzóvá választásával létrejött korcsállamnak fel kellett örlődnie a történelem farkaskaszáján. A Kádár-rendszer még jobban állta az idők próbáját, Magyarország valaha volt legnagyobb gazdaságfejlesztési és szociálpolitikai programjának megvalósításával: hárommillió ember kapott lakást, és megszűnt a munkanélküliség.

Ma, az Orbán-rendszerben hárommillióan élnek a létminimum alatt, valami segélypénzen – amelynek a fejében persze az uralkodó pártra kell szavazniuk – az ő elfelejtésüket és az ellenzék letiprását szolgálja az egész diadalmas propagandagépezet, a lezüllesztett oktatás, a feltámasztott Ludovika, ahol immár a nőket is egyre nagyobb számban indoktrinálják. Egyetlen ember pszichózisa uralkodik felettünk, egy nemzetáruló, aki természetes hovatarozásunkat és felemelt

fővel való részvételünket az Európai Unióban a nemzeti szuverenitás nevében az Oroszország és Kína előtti csúszás-mászásával és a neonáci pártokkal folytatott piszkos alkuival egyre távolabb tolja. Az ember nem is érti, miért csinál valaki szemétdombot a hazájából, hogy ott ő legyen a kakas, ahelyett, hogy hatalmas eszméjű és tekintélyű férfiak társaságában jelenhessen meg. Azt még kevésbé értem, hogy, minden machinációja ellenére, már négyszer leválthattuk volna Orbánt, de nem tettük meg. Rákosit és Kádárt a világpolitikai helyzet kényszerítette ránk. De ezt a poját ki?

Folytatjuk.

Ballai László: Európából kicsúszva-mászva

1986-ban igen nehezen jutottam be Angliába. Először is vízumot kellett váltani négyezer forintért (akkor kétezer volt a kezdőfizetés) majd a Csatorna túloldalán derült ki, hogy ez a kiadós stempli az útlevelemben csupán csak formaság. Dover fehér sziklái felett kilépve a kompból egy folyosóra értem, amelyben három sáv nyílt meg az utasok előtt, az angol állampolgároké, az Európai Közösség tagjaié – és az összes többié. Természetesen a mi sorunk, az egyebeké torlódott fel és apadt kínos lassúsággal bizonyos pultok felé haladtában. E pultok mögött magasodtak élet és halál, azaz belépés vagy kitoloncolás urai, a bevándorlási tisztviselők. Ha a birodalom elszánt és meghatalmazott őrei közül az, aki végül elém tette a hosszadalmas kérdőívet, úgy ítélte meg, hogy nem vagyok alkalmas a belépésre, egyszerűen visszafordíthatott oda, ahonnan jöttem, és e verdiktet még maga a királynő sem változtathatta meg. Végül is a kötelességtudó hivatalnok meggyőződött arról, rendben vannak az irataim, van szállásom – két hetet töltök egy építőtáborban, Burnleyben, a többi időt Londonban, a magyar követség gyakornoki lakásában –, rendelkezem némi költőpénzzel, s ami fő, a vasútjegyem retúr, bekerülhetett útlevelembe az igazi, harminc napra szóló belépési engedély, pontosan a vízum alá pecsételve. Némi szorongással léptem be a vonatba, mi lesz még itt? Minden fülkéhez szolgált ajtó, miáltal elmaradt a nálunk be- és kiszálláskor keletkező tumultus, emellett a vagon padlata egy szintbe esett a peronéval. Dovertől Londonig többnyire magas töltésen haladtunk, így beláttam a rendezett sorházak kertjeibe, ott boldog életképek sora, kertészkedőké, teniszezőké tűnt elém, általában az angol vidék nyugalmat és derűt árasztott. A Viktória pályaudvarról a város lüktető szívébe érkezve az fogalt le, vajon hogyan kelek át a túloldalra ebben a hatalmas gomolygó forgalomban? Egyáltalán hol vannak a gyalogátkelők? Zebrát ugyanis nem láttam, amikor azonban a járdaszegélyen egy sárga gömmbel díszített, két és fél méter magas oszlop mellett folytattam a tűnődésemet, az arra haladó autó megállt. Öt percen belül olyan szabadságérzés csapott meg, amelyet addig soha életemben nem éreztem. Valóban, Angliában oda

mehettem, ahová a kedvem tartotta, ha elakadtam, segítettek, legkészségesebben a rendőrök, és semmi hátsó gondolat, hogy azért csak mutassam az igazolványom, és a végén felírnak valamiért. A Cadogan Streethez itt forduljon balra, azután jobbra, és alkalmi idegenvezetőim eljöttek velem addig a pontig, ahonnan már nem tévedhetek el. Az idők végezetéig ellubickolhattam volna ebben a szabadságban, ha pénzem, lehetőségem engedte volna.

Kies hazánkban a megelőző esztendőekben Nagytétény határában huszonnégy órás határidőt szabtak a sátram lebontására egy olyan helyen, ahol a madár sem járt, csak a rendőr, egy másik közeggel amiatt kerültem összetűzésbe, mert be akartam menni a komáromi állomásra este, holott nem volt jegyem, ebből majdnem verekedés lett, mert az édesanyámat merte szidni, de végül nagyon elnézést kért, Egerben pedig felírtak amiatt, hogy diáktársammal együtt egy amerikai lánynak mutattuk meg éjnek évadján, milyen a nótázó magyar virtus, közterületen való szeszesitalfogyasztás címén ezerháromszáz forintba meg is bírságoltak, amelyet napi ötven forintos tételben számítva le is ülhettem volna, de inkább összekapartam a pénzt. Arról persze álmodni sem lehetett, hogy a magyarok valaha is elérjék a szabadság azon fokát, amely a britek számára születésüknél fogva természetes, és nem pusztán a társadalombiztosítási háttér, valamint a jóval nagyobb karrierlehetőségek miatt. Egyéni jogaikért való ezeresztendő küzdeni tudásuk és végső győzelmekben gazdag, a győzelmeiket ki is aknázó történelmük predesztinálja őket erre. Az angol jellemhez, a szívósság, túlélőképesség és a demokratizmus igénye mellett az együttérzésre való hajlam, valamint az ahhoz elengedhetetlen önszerveződő képesség is társul. Kultúrájuk óriási szívóhatást gyakorol az egész világra, nem félnek attól, hogy a bevándorlók átformálják azt, és valóban, „I am English” (angol vagyok) – jelenti ki büszkén a szénfekete vasutas. Akár az a kétméteres óriás, aki utána eredt a jegy nélkül a peronra igyekvő utasnak, aki, csak miután fölébe magasodtak, akkor mutatta fel vigyorogva a bérletét.

Szóval, másképp nézett ki a Burnley-i nemzetközi építőtábor, mint a tápiószelei, ahol több mint kétszáz ember megjelent, nemzetenként tíz-husz – németekből még több is – barakképületekben laktunk tíz-húszszemélyes termekben, emeletes ágyakon, a hajnali ébresztő abban állt, hogy a teherautó platóján nyeltük a port, amíg el nem jutottunk a munkaterületre – a tápiógyörgyei iskolához, amelyhez egy új szárny épült, tehát az állandó nyüzsgés, a programok és a jó hangulat szinte elrepítette a két hetet. Burnley-ben összeállt két pár, akik megvásároltak egy régi malomépületet, abban akarván berendezkedni, és hogy felújításához ingyen munkaerőhöz jussanak, alapítottak egy szövetkezetet, amely Namíbiával szolidáris tábort hirdetett, ahol megjelentünk húszan. Az afrikai országgal való szolidaritás abban manifesztálódott, hogy valamelyik este az egyik tag diákat vetített afrikai kempingezéséről, egyebekben vékony hálót kellett a mennyezetek alá szegecselni, amelyek majd a szigetelőlapokat tartják. Harmadnapon megkérdeztem, nincs-e valami rendes munka. Hogy lefoglaljanak, felásatták velem a kertet, de hát azzal egy nap alatt végeztem. Jó, akkor betonozzam be a kerítésoszlopokat. Valami hematitos meddőhányóból szerezhették a sódert, mert vörös lett a beton. Épp kész lettem az egyik adaggal és kiöntöttem a keverőből belapátolandót a gödörbe, amikor azzal lépett hozzám az egyik házigazda, szóltak-e már nekem, hogy elkészült a tea? És ezzel a betonnal mi lesz, amíg én teázgatok? Ráadásul a társaság legalább négyszer teázott naponta. Megállapodtunk abban, hogy én majd a magam belátása szerint tartok szünetet. A ház egy rézsutos domboldal alján feküdt, fölötte húzódott az utca, ahonnan behordtam az ott lerakott több mint száz vasbetonlapot, felhasználásukkal pedig lépcsőt alakítottam ki, amely az udvarról az utcára szolgált. Így építettem a szövetkezeti mozgalmat Angliában.

Láttam az elérhetetlen luxust, a csillogót, a Koh-i-Noort, fényes palotákat, amelyeket medvebőrkuccsmás gárdisták őriztek és diszkrét változatát, a South Westminster negyed névtábla nélküli fehér házait, amelyek előtt egész nap a Rolls-Royce-ban várakozott a tányérsapkás sofőr. Jártam bolhapiacon, be is szereztem egy *King James Bible*-t, abból a piaci melletti templomocska karzatán felolvastam néhány bekezdést, mire megtapsoltak. A fémtőzsde karzatán is megfordultam, ott ügyet sem vetettek rám a placcon ácsorgó brókerek, akik adott jelre úgy elkezdtek ordibálni és hadonászni, hogy inkább emlékeztettek a bolondokháza lakóira, semmint tisztas kereskedőemberekre. Közgyűjteményekben, mint a British Museumban, a National Galleryben ott látható a világ kultúrkincse, de magánygyűjteményeik is páratlanul gazdagok. Emlékszem sziklákön magasodó normann erődtítményekre, égbenyúló templomtornyokra, és mintha egy hatalmas enciklopédiában lapozgattam volna a nemzeti panteon, a Westminster Apátsági templom bejárásakor, ahol Hitvalló Eduárdtól Winston Churchillig alusszák örök álmukat az óriások, de nem csak politikusok, tudósok és művészek is, így Chaucer, Purcell, Newton, Dickens és Darwin. Többször eltévedtem Londonban, míg rá nem jöttem, hogy nem lehet levágni a főutakat, mint Budapesten vagy Párizsban, mert pillanatok alatt valami girbegurba utcácskában találja magát az ember, amely ki tudja, hová vezet. 1666-ban a nagy tűzvész után Christopher Wrenn, a Szent Pál katedrális tervezője modern sugárutak és körutak hálózata mentén akarta újjáépíteni a várost, ez azonban sértette volna a kialakult telekszerkezetet, amibe a londoniak nem egyeztek bele. (1686-ban Buda visszafoglalásakor a Habsburgok hadmérnökei senkinek a véleményére nem voltak kíváncsiak, amikor felrobbantották Zsigmond és Mátyás király palotáját, hogy megemeljék a terepszintet.)

Jártam a felsőoktatás fellegvárában, Cambridge-ben, a King's Collage-ben, amelynek legyezőboltozatos kápolnájában gyakorolnak a kollégium diákjaiból alakuló King's Singers férfiénekesei, akik páratlan vegyeskórus-hangzás megszólaltatására képesek. Angliában a középkorban nem herélték ki a szép hangú kisfiúkat, mint Itáliában, hanem azokat tanították meg a kontratenor technikára, akik a mutálás után is képesek voltak fejhangon tisztán énekelni. Meghatottan álltam tehát e szentélyben. Fontos lehet, hogy hol tanul az ember, de mit ér azzal, ha az oklevelével kitapétázza a szobáját, és azután soha egyetlen könyvet nem üt fel többé? Nincs fontosabb a fogékonyságnál, az önálló kutatásnál, a ki nem apadó tudásszomjnál, és végül a saját út megelégsénél – ez csak a mestereknek adatik meg.

1987 nyarán Dániába vitt el a jószerecsém. A Külkereskedelmi Főiskola KISZ-bizottságán (ugyanilyen szervezetben ügködött Orbán Viktor is ekkoriban, akiből valószínűleg MSZMP-funkcionárius lesz, ha nem fordulnak az idők) – gyanakodva szemlélték azt a meghívót, amely egy diák részére lehetővé tette az århusi Namíbiával szolidáris építőtáborba utazást (ahol valóban használt ruhákat csomagoltunk az afrikai rászorulóknak). Ha nem élnek az ilyen lehetőséggel, lehet, hogy rossz pontot szereznek a központban, tehát még meg is örültek, amikor ajánlkoztam, hogy én szívesen elmegyek. Természetesen a céllal is egyetértettem, no meg a világlátás lehetősége vonzott – szolgálati útlevéllal –, amely nem terhelte a háromévente járó nyugati utazási keretet. Igaz, csupán háromszáz korona ellátmányt adtak – ez pontosan tíz korsó sörre futotta –, de hát az utazási költség, a koszt és a kvártély biztosított volt.

Dánia földjére lépve hiába kerestem a folyosót, abban a rám vonatkozó sávot, a hatóságot, az ellenőrzést, a kikötőből egyszerűen át lehetett ballagni a vasútállomásra, még sajnáltam is, hogy

nem legezgették tovább az arcomat a Balti-tengerről érkező üde légáramlatok. A váróteremben elegáns, kosztümös hölgy ült, egyik kezét keresztbe vetett, harisnyás lábán nyugtatta, a másikban egy petit coronát tartott. Nem került kandi tekintetek ösztüzébe, mindenki olyan természetesnek vette, hogy szivarozik, mint ő maga. A vonaton egy rendkívül barátságos, lobogó, szőke üstökű, fehér inget viselő fiatal férfiú lépett hozzám, először azt hittem, ő a kalauz, de nem, az útlevelemet kérte. Épp csak kinyitotta, barátságosan jó utat kívánt, majd ment is tovább, ekkor láttam meg, hogy övén pisztolytáska, na, abban nem egy 357-es Magnum, csak valami kiskaliberű, szinte jelképes fegyver fért el. A határőr megtorpant, visszafordult, majd udvariasan megkérdezte, hogy ugye a mi útleveleinkbe pecsételni kell. Igen, eszembe is jutott a lakksildes sapkájú, vasszürke egyenruhás NDK-s vámos, aki alaposan átkutatta szemmel láthatóan szerény csomagomat. Neki biztos hiányzott volna a dán hatóság pecsétje a passzusomból. Kalauzzal nem is találkoztam, Dániában nem feltételezik, hogy olyasvalaki is felszáll a vonatra, akinek nincs jegye.

Az egyik hétvégén kerékpárra kapott a tábor, egy jó tucatnyi ember, és kiderült, hogy Dánia kerékpáros infrastruktúrája hallatlanul fejlett, körbe lehet tekerni az országban leaszfaltozott biztonságos utakon, amelyeket nem keresztes lépten-nyomon a gépjárműforgalom. A legkisebb falu hagyományait is tisztelik, mindenhol található egy „gamla”, ami nagyjából a mi skanzenjeinknek felel meg, arra nagyon büszkék. Természetesen régi házaikat is nagy becsben tartják, állandóan javítgatják, felújítják, nem akarnak feltétlenül „továblépni”. A szociális védőháló nagyon erős, a táborban dolgozott egy munkanélküli, gyermekét egyedül nevelő anya, aki az önkormányzattól három és fél szobás, nyolcvan négyzetméteres „szükséglakást” kapott, a munkanélküli segélyből és részfizetéséből jobban megélt, mint nálunk, mondjuk, egy középiskolai tanár.

Dánia a dzsessz országa is. Kínéztem magamnak egy jó kis bár Århusban, valahányszor arra kerékpároztam, friss zene hallatszott ki a faburkolatos, ernyős állólámpákkal sejtelmesen megvilágított helyiségből. Amikor végre be akartam lépni, az ajtóban egy ember feküdt. Tanácstalanságomat látva előkerült egy gyönyörű, magas szőke leány, és valamit mondott, amikor szabadkoztam, hogy nem értek dánul, kifogástalan angolsággal elismételte:

– Ez itt nem fordul elő mindennap.

Azzal megfogta a kezemet, és a kidőlt törzsvendég mellett gyengéden behúzott a helyiségbe, odavezetett a bárpulthoz, bemutatkozott, ő Anne, és megkérdezte, én ki vagyok. Szívesen meghívtam egy sörre, bár, amikor a csapos munkához látott, feltűnt, hogy csak némi nehézséggel tartja fenn magát a bárszéken. Úgy látszik, Dániában a hölgyek nem csak a szivarozásban, de az italfogyasztás terén is igyekeznek lépést tartani a férfiakkal. Semmiképpen nem akarta elengedni a jobbomat, sőt, miután kortyintott, a másik kezével elkezdte simogatni, mosolygott, fogai ragyogtak, mint az igazgyöngyök, nyelve érett eperként piroslott. Lehelete az elfogyasztott alkohol dacára megőrizte üdeségét.

– Nahát, először azt hittem, hogy dán vagy, mert a szőke fejeddel beillenél közénk – csacsogta. – De magyarral még nem találkoztam. Mesélj a magyarokról.

Hol kezdjem? A kalandozásoknál vagy Szent Istvánnál? Anne hagyta, hogy átöllejem a derekát, sőt, hozzám bújít. Hamarosan összeforrt az ajkunk. Az álom folytatódott. Nem emlékszem arra, mi lett a sorsa az ajtóban fekvő alaknak, sem a csapos ábrázatára, sem arra,

milyen zenét játszottak. Csak egy ibolyakék szempár lebegett előttem, eper ízű csókok égtek a számban, gyengéd karok fonódtak körém, és villamos érzetek cikáztak ereimben. Órák múltak így, melyek perceknek tűntek. Végül bezárt a mulató.

– Hozzám felmehetünk, szerelmem – mondta Anne. – Ha van kedved.

Hogy volt-e? Abban az extázisban? Hamarosan megálltunk egy kapu előtt. Anne hosszan, szenvedélyesen megcsókolt.

– Azt hiszem, mégis jobb lesz, ha most nem jössz fel – a kapu finom csattanással záródott be mögötte.

Másnap Anne semmire nem emlékezett. Talán azért nem, mert jelen volt a barátja is, akinek egy-két mondatom után bemutatott.

– Jensnek dzsesszrádiója van Århusban.

– Helló – szólt Jens. – Érdekel a stúdió?

– Hogyne...

– Nemsokára adás lesz. Velem jöhetsz és megnézheted.

Magánrádió? Nálunk ekkor három állami rádióadó működött, a Kossuth, a Petőfi és – rövidített adásidővel – a 3. műsor. Jens stúdiója, akár a fizikaszertár a gimnáziumban. Tele potméterekkel, erősítőkkel, megymással. Üvegfal választotta ketté. Mögötte asztal mikrofonnal, keverőpult, lemezjátszók és lemezek.

– Hetente háromszor van adás – magyarázta Jens. – Hétfőn, szerdán és pénteken héttől tizenegyig.

– Vasárnap miért nincs?

– Akkor be vagyunk rúgva.

– Te feküdtél tegnap a mulató ajtajában?

– Meglehet. Vagy Søren, esetleg Olaf. Ki emlékszik az ilyesmire? Mit mondtál, honnan is jössz?

– Magyarországról.

– Ki kellene lépnetek a KGST-ből.

Ez akkor teljesen lehetetlennek látszott. Három évvel később azonban a történelem megadta azt a lehetőséget Magyarországnak, hogy önállóan alakítsa a sorsát. Nyugat-Európában szerzett tapasztalataim alapján világosnak tűnt, hogy bármennyire szimpatikus is számomra az angol attitűd és demokrácia, a Brit Birodalom örökségét sokféle módon kamatoztató Egyesült Királyság aligha lehet modell hazánk számára. Ám a dán példát követhetnénk.

Magyarországon az 1985-ben megindult gazdaságpolitikai rendszerváltás alapjain meg is lett volna a lehetőség egy erős gazdaságirányítási kontroll alatt megvalósítandó demokratikus átalakulásra. A szocializmus béklyóit levetve hatalmas felszabadulásérzés következett be, gombamódra alakultak a civilszervezetek, gazdasági társaságok, csupa tettvágy és cselekvőkészség lobogott. A korábban a

Közös piaci és KGST országok között híd szerepet betöltő hazánk nemzetközi ázsioja az NDK-s menekültek Ausztriába engedése miatt soha nem látott magasságokba szökött a Nyugat, főleg Németország előtt. Kül- és belföldön mindenki várta a folytatást, gyors integrációnkat a fejlett országok közé. Gazdasági és jogi intézményrendszerünket tekintve messze a többi szocialista ország előtt jártunk, magas, az IMF és a Világbank felé fennálló devizaadósságunk – éppen az említett kedvező nemzetközi légkör miatt – nem jelentett akkora kockázatot, mint azt hangsúlyozni szokták, legfőbb gondunkat elsőszámú külkereskedelmi partnerünk, a Szovjetunió fizetési nehézségei jelentette, illetve feladatként állt előttünk a korszerűtlenné vált, elsősorban nehézipari vállalatok reorganizációja. Tekintettel arra, hogy a vállalati és ágazati statisztikákra épülő tervezési rendszer működött, e feladat megoldása a szükséges gazdasági és pénzügyi szabályzók alkalmazásával nem tűnt lehetetlennek.

A rendszerváltáskor hatalomra került Antall-kormány teljesen elvetette az előző rendszer minden eredményét – tömbszerűen egybemosva a „negyven évet”, amely legalább négy korszakra osztható – és anakronisztikus módon a Horthy-korból akart újrastartolni. A legfőbb kérdést a címer lecserélése, az utcanévek átkeresztelése, a köztéri szobrok eltávolítása, a rendvédelmi dolgozók horthysta ruhába való visszabújtatása jelentette, és persze a kárpótlás. Ha kárpótlás, akkor fel kell számolni az összes termelőszövetkezetet, eredményességüktől függetlenül, és persze az állami gazdaságokat. Ennek a legfőbb szekértolója a Kisgazdapárt volt, élén holmi ügyvéddel. Pedig a hazánkba látogató Angol Farmerszövetség elnöke is megmondta: „ha önöknél működik a téesz, meg kell tartani.” Drámai alkotások sora készült a tagosításról, a magyar parasztságot hogyan szakítják el a földtől, nem egy kimagasló művészi értékű. Csakhogy egy traktor tíz hektár területet művelt meg egy nap alatt, míg a lóval szántó paraszt alig egy holdat. A téeszbe belépve gépekhez, öntözőrendszerhez, korszerű vetőmagokhoz, meliorációs eszközökhöz jutott a parasztság, és nem kisemmizték, hanem taggá, azaz tulajdonossá vált, az eredményből részt kapott. 1990-ben Torgyán Józsefnek fogalma sem volt arról, mekkora tőkét igényel egy egyéni parasztgazdaság felállítása, ráadásul az ellen is hőbörgött, hogy a termőföld külföldi tulajdonba kerüljön, egyszerűbben fogalmazva a forgalomképessége ellen, miáltal azt is gátolta, hogy hitel kerülhessen az ágazatba. És hol volt már az a kétmillió ember, aki a saját kezével akarta művelni a földjét, mint az ötvenes években?

Ezzel párhuzamosan, a Tervhivatal és az MSZMP KB apparátusának összes dolgozóját, az addigi tervezési rendszer ismerőit és működtetőit egyik napról a másikra elbocsátották, többnyire úgy, hogy reggel bemenve a munkahelyükre az irodájuk ajtaja előtt találták a személyes holmijukat. Lehetetlenné vált a fokozatos átmenet lebonyolítása, de hát a politikai elitet csak a magyarság érdekelte, a külhoni, persze, a belhonira ráengedte a 30-40%-os inflációt, a vállalatokat nem átszervezték, hanem bezárták és kiárusították. Képtelenség, hogy a Csemege Kereskedelmi Vállalatunkat – holott élelmiszerre mindig van kereslet – azért kellett „privatizálni”, mert nem jutott forgóeszközhitelhez, de az is, hogy gyorsan meg kellett szabadulni az egyik legmagasabb profitot hozó szállodánktól, a Fórumtól. Nem véletlen a többes szám első személy, sokan magunkénak éreztük ezeket a cégeket, ráadásul sem a Csemeget, sem a Fórumot nem vették el semmilyen korábbi tulajdonostól, előbbi 1952-ben, utóbbi 1981-ben kezdte meg a működését.

A gazdaságpolitika a monetáris szigorra szűkült, és pillanatok alatt egymillió ember került az utcára, számuk a taxissztrájkig megduplázódott. És hirtelen a magyar parlament plenáris ülésén egy képviselő felszólalásakor felcsattant: „hordót a zsidónak”. Minden ülésről felvétel készül, de ezt a felszólalót nem sikerült megtalálni. Kiderült, hogy a politikusok és a holdudvarukban

sürgölődők közül sokan úgy gondolják, ha mindenki nem is csinálhatja meg a szerencsét, előttük itt az idő, most vagy soha. Orbán Viktor képviselő valahogy bányavagyont szerzett az apjának, Széles Gábor vezérigazgató úgy privatizálta a Videotont új cégébe, hogy a saját szellemi tőkéjét százmillió forint értékben „apportálta”, miközben a milliárdos állami vagyont ugyancsak százmillióra devalválta. Palotás János, aki a taxissztrájkkor tűnt fel mint szóvivő, akkor alapította meg a Kandeláber Kft-t, amikor a Budai Vár lámpatestjeinek a cseréjére pályázatot írtak ki, és meg is nyerte azt. Számtalanná lehetne szaporítani a példákat, a munkavállalói részvényprogrammal, illetve a kárpótlási jegyek felvásárlásával történő machinációkról. Egy szó, mint száz, a disznóságok, főleg, ha elszegényedéssel párhuzamosak, mindig bűnbakokért kiáltanak, akiket Csurka István a zsidókban talált meg – döbbenetes, hogy írók lökjék a társadalmat az antiszemitizmus zsákutcájába. A régi recepthez való visszanyúlás, azaz a „nemzeti mozgalomban” rejlődő Orbán Viktor képviselő figyelmét is felkeltette, aki aligha akarta beérni egyetlen bányával, amikor egy egész ország vár arra, hogy „kiaknázza”. Amikor azután a véletlen a kezébe hullajtotta a kormányrudat, teljes erővel behúzott a nemzeti vizekbe – azok fedezetében persze a zabrálásba is –, miközben kormányzata alatt készültünk az Európai Unióba való belépésre. Oda azonban nem az ő diadalmenete vezette be országunkat.

Mit tett ekkor ez az ember egy érett politikus helyett, aki hazája történelmének talán legnagyobb előrelépését minden erővel segítette volna? Mindent elkövetett annak az érdekében, hogy megbuktassa a törvényesen megválasztott új kormányt, választási csalást hirdetve – amikor az ő adminisztrációja vezényelte le a választásokat – majd bejelentette, hogy a „haza – azaz ő – nem lehet ellenzékben”, és a következő nyolc esztendőben a politikai machiavellizmus teljes eszköztárát bevetette annak érdekében, hogy megbuktassa az Európa-konform, tehát a magyar emberek érdekeit, a rendszerváltás sokkja után viszonylag kiszámítható gazdaság- és életszínvonal-fejlődést kínáló, a jogállamiság normái alapján működő kormányt.

A történelem szolgál olyan példával is, hogy a hatalom akarása nagy eredményre vezetett, Augustus korában a Római Birodalom aranykorához, Szent István alatt a magyarság megmaradásához, Hódító Vilmos megérkezésével Anglia egységesedéséhez és felemelkedéséhez. De mi a következménye Orbán képviselő határtalan uralomvágyának? Kicsúszás-mászásunk Európából, a valódi keresztény normák, úgymint az egyetemesség, a másokkal – például a háború által sújtottakkal – való szolidaritás feladása, a szeretetre való képtelenség, az áskálódás, a rendszerváltás veszteségeinek hárommillióra emelkedése, miközben lélekszámunk folyamatosan csökken és a nemzet szétszóródik. Ma az ország vezető gimnáziumaiban végző diákok zöme külföldi egyetemen – főképp Angliában, Dániában vagy Hollandiában – igyekszik elvégezni tanulmányait. Ma már nem tornyosulnak elébük magas pultokokon vasvillatekintetű bevándorlási tisztviselők, nem kerül rugós keretből lesújtó pecsét a passzusukba, már vízum sem kell, az internet csak arra vár, hogy minden adminisztrációt rajta keresztül intézzenek el, és a fiatalok, miután mindent elintéztek elektronikusan, ha megcsapja őket a Nyugat szabad levegője, bizony ott is fognak maradni, hiszen mindenki normális országban akar élni, ahol jó a légkör, ahol garantáltak a jogállami körülmények, nincs kettős mérce, trágár kirekesztés, cinizmus, állandó izgatás, mozgósítás, kampány, és a viszonyok lejtőjének állandóan a kormánypárt irányába egyengetése azon a címen, hogy ez a magyar érdek. A mai fiataloknak itt nincs lehetőségük arra, hogy tehetségük és teljesítményük alapján jussanak előre, nem pedig pártigazolványuknak, templomos képmutatásuknak, de főleg az oligarchákhoz való törleszkedésüknek köszönhetően, évről évre kiürültebben, hogy negyvenéves korukra fásult öregemberek legyenek.

Magyarországon, hacsak nem következik be gyökeres fordulat a politikában, marad a selejt és néhány pompeji katona.

És skandináv barátaink? Helyettünk a balti államok csinálták meg a dán csodát. Legújabb eredményként az orosz energetikai hálózatokról is teljesen lekapcsolódtak – főhajtás illesse őket ezért.

Délibáb

Petőfi Sándor: Itt a nyíl! Mibe lőjjem?

Itt a nyíl! mibe lőjjem?
 Királyi szék áll előttem,
 Belelövöm bársonyába,
 Hogy csak úgy porzik kínjába'.
 Éljen,
 Éljen a köztársaság!

A korona nagyon drága,
 Nem való az a királyra;
 A királyra! ugyan minek
 Szamáron a bársony nyereg?
 Éljen,
 Éljen a köztársaság!

Piros bársony köpönyege,
 Ide vele, hamar ide,
 Lesz belőle lótakaró,
 Ugyis épen arra való,
 Éljen,
 Éljen a köztársaság!

Aranypálca a markában,
 Csavarjuk ki hamarjában;
 Ásót, kapát a kezébe,
 Ássa meg a sírját véle!
 Éljen,

Éljen a köztársaság!

Ez egyszer csak annyit mondok:
Jó soká voltunk bolondok,
Legyen egy kis eszünk végre,
Másszunk a király képére.
Éljen,
Éljen a köztársaság!

Debrecen, 1848. december

Ballai László: Tővig vágni a nádat

*„ezért is hát nagyon kell lenni most,
maradéktalan, tővig vágni a nádat,
ne maradjon ürítetlen pohár utánad.”*

A mai versfüzetecskékhez szokott ujjunk csodálkozva áll meg Köves István új kötete felett, amely már vaskosságával is lenyűgöző, ciklusainak a száma megegyezik az apostolokéval, ők pedig, amidőn eljött az idejük, mentek előre az útjukon, mint majd Trakl, Rilke, Ady, József Attila, vagy Celan. Ugyan az *Eloversengés* tökéletesre csiszolt tizenkét sora inkább visszatekintő gesztust, csendes nosztalgiát előjelez, de a költő a következő lapon már belecsap a húrokba, és kezében a kithara elektromosgitár erősítőjébe bekötve:

*„Most akkor nézzünk szét, ide mi sikeredett s milyen,
elég vegyes a kép, fiúk, nem minden viseli keze nyomát,
akad, ami már most avult, kopott, szuzlány vagy kokott,
igaz, más meg a vártnál sokkal jobb hátteret kapott, ...”*

(A nyolcadik napon)

Ez a számonkérés egy újabb költőapostol magatartását idézi, jól tudjuk, kik a megszólított „fiúk”, Petőfi Sándor sem dicsérte meg korának képviselőit: „vagdalkoznak egymás között, mint a paréj

közt a gyerekek.” És azután a korholás az *Egy mondat a szabóságról*, című verssel folytatódik. Igen, Illyés Gyula, aki igyekezett továbbörökíteni Petőfi hazaszeretetét és a népért való odaadását, még írhatott a szabadságról, legalábbis annak a hiányáról, de most éppen a nemzeti zászlók takarásában építik vissza a pártállamot az ifjúötvenhatosok, még a szabásminta sem passzol semmihez:

*„...nem ragyogó rézkürt ércszava zeng,
csak egy mobiltelefon szól,
de hamar elnémul az is, szavaszakadva,
mint akit rajtakaptak.*

*Készülhetnék még félrelökve
ez újrabasznosított honban,
akár egy hátafoslott borkabát,
[...] s látnám, hogy surran el a fák közt fürgén, kacagva –
a forradalom.”*

(Ez újrabasznosított hazában)

Mert elsuhant, a forradalom ugyanis nem az arra hivatkozó politikai beszéd, hazaárulózás, folyamatos gyűlöletkeltés, ellenkezőleg, az elnyomó politikai hatalomnak szegülés, akár fegyverrel is, de itt „a pneumatikus kapunyitó az egyetlen ellenálló” – olvassuk a *Szélcsend*ben. Majd azt:

*„Omladozó falak között
lűktet bennem e vers lazán.
A létezés peremén
rám sem figyelsz, édes hazám!”*

És szívünkbe markol a *Város peremén*. Szívünkbe markol, hogy mi nem a város peremén vagyunk, felnövő proletárok, hanem Európa peremére lökött, polgári, értelmiségi létből lecsúszók, jövőből kisemmizettek. Köves István szociális érzékenysége Rilkéhez, József Attilához fogható, de szellemi érzékenysége is, mert nem csupán arról van szó, hogy újratерemtődtek – persze nem ugyanabban a formában – a Horthy-kor társadalmi egyenlőtlenségei, hanem az a Horthy-, a Rákosi-, és a Kádár-kort is túlélő polgári humanista szellem tűnt el egyik pillanatról a másikra, amely követelte, hogy a fehérek közt európaiak is legyenek.

*„Zábonytól Hegyeshalomig
a pengetarajos drótkerítések közt*

*funyírók hadoszlopainak hangja jelzi
a bazaszeretetet”*

(Augusztus)

Az irónia sok mindenben átsegít, ki kell engedni a gőzt, ismerjük mi ezt a Kádár-korból, már aki nem a Fidesz-érában szocializálódott, mert ők csak azt tudják, milyen frappánsak, csattanósak a kormányzati mondatok, de hol vagyunk már Hofitól, a sorok között olvasni tudástól, az ötvenes évek hernyótalpán gördülhet a propaganda a láncos kutyák ellen, miközben körénk vonnak láncot:

*„a kim dzsong il frizurás galagonyabokor árnyékában
bátradrótozott kezű holnapok várják a kivégzőosztagot,
s a határról a távoli torkolattűzek izzó kobója is idevilágít.”*

(Lábáztató özvegyasszonyokként)

Köves István alkotómódszeréről, pártatlan képgazdagságáról, határtalan fantáziaáradásáról eszünkbe juthatnak a szürrealisták, hiszen minden részlet reális, pontos, csak éppen semmi sem ott van, ahol a valóságban, ezt az érzést fokozza a sok áthallás, a sok „egy mondat”, nem akar összeállni az egész. De vigyázzunk, a költészet is kifordul magából, amikor „izmus” lesz belőle, és olyan számárságokhoz jut el, mint az ügykövető Malcolm Chazal: „A völgy a szél melltartója, / A szökőkútban a víz a hüvelykujját szopja” stb. Nem véletlenül hívta fel a figyelmet Julien Benda már 1944-ben a XX. század tévedésére: „az irodalom értéke kizárólag a nyelvi kifejezésben legyen, mit sem törődve a valóság tükröződésével”. Meglehet, persze, hogy az irodalom terén. De hát az irodalom a valóság felett lebeg, luxus, művelésére és fogyasztására akkor nyílik lehetőség, amikor az elemi lét igényeit kielégítették, és nem következnek be olyan, persze nem esztétikai, hanem politikai természetű tévedések – ha ugyan ez az eufémizmus alkalmazható a bűncselekményre –, mint 1944-ben Magyarországon, ahol a kormányzat és a hatóságok ügybuzgóságának és a lakosság szinte teljes közönyének köszönhetően Magyarországon lehetőség nyílt arra, hogy kiirtsák a zsidónak minősített állampolgárokat. Ehhez persze mi is lehetne jobb „behangolás” a könyvégetésnél:

*„A könyvek másképp égnek,
égnek is, meg nem is, mintha töprengenének közben,
az elparázslók védőn borulnak az alattuk
még sértetlen lapuló tán megmaradókra”*

(A könyvek másképp égnek)

A könyvek tehát égnek, nem úgy, mint, mondjuk, a brikett vagy a faszén, netán a legjobb fűtőértékű kőszén, azért, ha ímmel-ámmal is teszük a dolgukat – a minnek is nevezzük, szubrealizmusban –, és a járókelők megtorpannak, mindenféleire gondolnak, csak arra nem, hogy védőn boruljanak egymásra, mint azok, ott a máglyán, hogy holnap talán belőlük lesz a tűz

táplálója. És elindultak a transzportok. Transzport, ez addig fuvarszolgáltatási szakkifejezés volt, ki is tudott róla a speditőrökön kívül, jelenthetett ömlesztett árut, bálát, élőállatot – élőembert jelentett 1944 Magyarországon. És akinek az iparvágányok körül akadt dolga, és bizonyos, szigorúan őrzött vagonokból kopogást, segélykérést hallott, keresztet vetett és továbbstett. A keresztvetés fontos szimbólum, jelzés, jel.

*„És neked mi volt a jeled az óvodában,
[...] mutatta sovány karján a tetoválást,
nekem ez, én, látod, elég vacak óvodába
jártam, felelte mosolyogva, s elnézett
a valahol szüntelen füstölgo kémények felé.”*

(Sovány karján)

És akkor ember a rámpán. Nem a gáton, valamely nagy társadalmi terv, cél végrehajtójaként, csak, mint a barom, amelyet a vágóhídra hajtanak. Aki még volt katona, az emlékszik a teljes kiszolgáltatottság pillanatára, amikor civil ruháját be kellett tennie egy barna zacskóba, majd zuhanyzás után anyaszült meztelenül várakozott egy helyiségben. Ám oda megérkezett valami szolgálatvezető, hozzávágva az uniformis darabjait, persze egyik sem passzolt rá, de azután a társaival elcsereberélték, amíg ki-ki meg nem találta a mérete szerintit, és csak elindult egy úton, amelynek a végén lett belőle távirász, tüzér, hadtápos, nem pedig – holttest.

*„Saját balált csak az remélhet
Ki mert saját életet élni
Saját balálra csak az számíton
Saját balálra csak az számíthat
Aki merte saját életét élni
Aki saját életét merte élni
Saját balál csak saját életet követ”*

(Aki állt már rámpán)

Ha minden perc parancsszóra pereg, vagy éppen vánszorog, s a rá meredő fegyverek csövében több az együttérzés, mint azokban, akik majd meghúzzák a ravaszt, ha már lábuk és kezük kifáradt a hóhérmunkában, mi marad akkor az emberből? A lét végső szublimátuma. Itt állunk a determináltság és szabadság határán, a Köves-univerzum legközepében. Az irodalmi előzmény ezúttal Rainer Maria Rilke:

*„SAJÁT balálát add, ó, én Uram,
mindenkinek, mely kín, gond, szerelem,
közt önsorsából ne ki lassudan.*

MERT nem vagyunk mi, csak héj és levél.

De a gyümölcs a lényeg és a cél:

a nagy halál, amely bennünk terem.”

(Csorba Gyozo fordítása)

Az ábítat könyvét – amelyből a fenti idézet való – 1899 és 1905 között írta Rilke, és ekkor már javában alkotott a másik nagy prágai hontalan, Franz Kafka is, lelkük membránján valahogy másképp rezegtek a boldog békeidők, mint a szecesszióba, konjunktúrába ájult kortársakén. Érdemes lenne elgondolkoznia a szellemtudományok légionáriusainak, hogy vajon tényleg teljesen előzmények nélkül, érthetetlen módon, pusztán a hadseregek egymás ellen való mozgósításának automatizmusából következett-e be a polgári világ kataklizmája 1914-ben? Az I. világháborút pedig követte a II., amelyben a civil áldozatok száma felülmúlta a katonaiakét, már csak azért is, mert a Wehrmacht nyugati, déli és keleti irányú hadműveletei mellett folyt egy háború a frontvonalak mögött is, amely ártatlan polgári személyek, egész pontosan egy teljes nép kiirtását célozta. E népnek a tagjai különben zömükben cseheknek, lengyeleknek, magyaroknak, németeknek, osztrákoknak és ukránoknak vallották magukat, adót fizettek, és sokuk jelentősen hozzájárult hazájuk fejlődéséhez, ellentétben azokkal az államhivatalnokokkal, akik irattárakból előásott dokumentumokkal, legnagyobb meglepetésükre bebizonyították „zsidó” származásukat, amely az 1942-ben Hitler által eldöntött „végső megoldás” értelmében a halálos ítéletüket jelentette. Ehhez a háborúhoz csatlakozott Horthy Miklós kormányzó is, és a sztálingrádi fordulat után a keleti fronton, majd már csak az Árpád-vonalon, majd a gyűrűbe zárt Budapesten küzdő magyar fiúk azért áldozták a vérüket, hogy minél több honfitársukat el lehessen gázosítani, az őrült tempót már az auschwitz-i krematóriumok sem bírták, ezért a szabadban raktak máglyát a holttestekből.

Vajon éltek-e, élhettek-e saját életet azok, akik ezeket a máglyákat megrakták? A végső megoldás ügygondnokait a náci brigantik (értsd: ilyen-olyan Führeerek) alaposan megrostálták, hogy majd a koncentrációs táborok kellemes lakosztályaiban feleségestül vidám, életörömteli órákat tölthessenek két szolgálat közben. Hát, igen, a szolgálat, parancsra tettem. Parancsra cselekszik az álorcás Köves István is – a kötet harmadik ciklusában – a Jónás prófétaként csetlő-botló alak, de az az ethosz parancsa: „ne ölj”, „ne paráználkodj”, „ne lopj”, „ne tégy felebarátod ellen hamis tanúbizonyságot”.

És Köves Istvánnak igenis tovább kell írnia a rilkei gondolatot, amely a holokauszttal más, addig elképzelhetetlen dimenziót nyert, hiszen a halál tornácáról az élet értelmét, mint etikai jelentést hirdeti. Döntenünk kell, hogy a pokoli erők szíjostor-vége, vagy a szeretet küldötte akarunk-e lenni. Mert mindig igazak a kis sérelmek, hogy családi birtokunk „zsidókéze” jutott, hogy az első háborúban a banki másolóasztaltól a századparancsnoki fokozatig emelkedhattunk, most megint senkik vagyunk, hogy amink maradt azt elvitték a vörösök, de partikuláris sérelmek mindig voltak a történelem során, ám ezzel szemben állnak az univerzális értékek, a humanizmus fennmaradásának garanciái. Köves István, aki állt már rámpán, itt húzza meg a választóvonalat:

„Akkor is itt voltam ottthon, amikor törvénybe tették,

hogy megölni engem hazafias szófogadás, dicséretes...

*[...] Ugyanazt a Himnusz énekeljük, égre emelt szemmel, ma is,
aminek dallamára igaz bittel csörtetve gyilkolni meneteltek..."*

(Túlélonek lenni)

Köves István költői hangja tehát nem szürrealista, nem parabolisztikus, nem modern, sem pedig posztmodern vagy nonsalansz, hanem rapszódoszi. Homéroszból tudjuk, hogy a régi görögök mennyire tisztelték a dalnokokat, Köves István pedig nagyformát alkotó mesélő, a tizenkét ciklus versei végül egy hatalmas, a XX. századról szőtt elbeszélő költeményben egyesülnek, e század csak nem akar véget érni, hiszen például a presszó előtt nyilván nem áll meg a tank, de volt, amikor megállt, és lehet idő, amikor megállhat, vagy van ilyen idő, például Ukrajnában, és joggal mondhat ítéletet az ádáz politikusocska, az örök vidéki srác felett:

*„amikor mindent beleng
a fityma alá gyűlö faggyú buze,
s ha valaki gondolkodásra készítetné ot most,
maga is szédelegve iszonyodna,
hogy mégis, honnan hová”*

(Egy mondat a szabóságról)

A XX. század fordulóján még csak a zsenik érezhették, hogy mi lesz, de ma már pontosan tudjuk, hogy mi volt, e mai politikusocska pedig úgy dobálózik a fogalmakkal, mintha soha nem lett volna holokauszt, mintha az nem a másság megbélyegzésével kezdődne – például a migránsokéval –, a nemzeti kereszténységgel, mintha az valami családbarát gondolat lenne, nem pedig a náciizmus magyar testvéreszméje, és ötvenhatal, mintha azt ő teljesítette volna ki a „fülkeforradalmával”.

*„Vannak, néhányan vannak még,
akik tudják, melyik villamosok sikongattak
a Moszkva térről kanyarogva a Huvösvölgy felé.
Azok bizony, a kopott ötvenhatosok.”*

(Remíz)

De hát, ha vidéki a kormányzat, irány vidék, Regéc, ott Rákóczi-vár, alaposan átépítették, a romba beleemelték valami fürmedvényt, amitől beállt egyfajta „nemzeti” se nem rom, se nem vár kondíció, lent pusztuló falu.

*„pénzzé tenni, ki mit szeret,
a múltat, a jelent, s az eztán jövőt,*

*az erdőt, a vadat, a falut, a rétet,
akár a kocsmát is, házorzót, asszonyt,
a napfényt, az esőt, amit csak lehet”*

(Kocsma a levegőben)

Ez a még szinte vidám életkép, a „valahogy csak túlélünk” török kor óta megszokott magyar vircsaftja a háttér, és az előtérben

*„minden gazemberség megy a maga útján,
a latrok meg még nem is bujkálnak itt,
zsírosodva fölaláznak gangosan, mind
hiszik, úgy ér véget majd a világ, nem is
kell hozzá valami csinnadrattás világvége,
látják, harangjaink belebénultak a bánatba.”*

(Megy a maga útján)

Gondolati líránk Csokonaitól József Attiláig terjedő hagyománya is szépen tovább él Köves István tollhegyén, amellyel hatalmas gondolati ívek könnyeden tartanak az intimitás világába:

*„Áldozatokról, túlélésről, újrakezdésről,
Európa vagy a világ dolgairól, ma már tudom,
akár az emberiség jövőjéről is, reménytelen csak
Regécen, a diófás kertben érdemes gondolkodni”*

(Felbőhábverő helikopter)

Az egészből a rész felé, és megfordítva, filozófiai módszer is, ugyanakkor a líra a világot leképező költő szűrőjén keresztül születik, jelesül e kötetben tizenkét ciklusra bontva, ugyanakkor a tizenkettes szám az év, a mindenség önmagában való teljességére is utal. E teljességben a

Spektákulum ciklusban Köves István más művészeket, zömükben kortársakat bemutatva, egy részükkel – például Kafkával, Camus-vel, Vonneguttal, vagy Ella Fitzgeraldtal és Satie-val – rokonságot vállalva, másoktól finom iróniával, de akár vitriolos kritikával elhatárolódva megérkezik a legérzékenyebb kérdéshez, miért szép egy műalkotás? Minden nő szépnek, minden szépíró gényusznak tartja magát. De míg az egyik nő örömmel célozgat a másik nő sminkje, öltözeke eltakarta hibákra, addig az írók a kollegialitás párját lebegtetve udvariasan, sőt öröm látszatával veszik át azt a dedikált könyvet, amelybe majd csak belenéznek, esetleg. Köves István azonban mindent elolvas, mindenre odafigyel, és mindenkiben keresi a nagy művészt, egy-egy pályát versben bemutatva, nem a kritika vagy a műelemzés eszközeivel, de lehunyva szemmel beleélve magát az alkotó világába, a reflexió hitelességére bízva magát, ott pedig csalásnak, önáltatásnak nincsen helye.

*„Van úgy, hogy a költő
megkísérli a lebetetlent –
hisz oly szép lenne, ha lehetne
például csak úgy, száraz lábbal a vízben,
vagy fölröppenni, körözni kettő-hármat,
mit tudom én, akár szabadnak lenni”*

(A költő akár Bulgáriában is)

A költészet a saját kinyilatkoztatásainkban való hitből, na és persze a tehetségből származik. De akinek a verseiben nincs ott az ősaradás, a „pantha rhei”, az csak billegni fog a formák között, költő sohasem lesz. És az sem, akit soha meg nem érint a kétely önnön magában, és persze abban, jelentenek-e valódi erőt a betűket, szavakat, mondatokat, verseket, eposzokat magukba horgonyzó könyvek? Csak a poézis jelent erőt, és van költészet a diktatúra által trágárrá és stílusalanná züllesztett társadalomban is. Ki tudja, hogy kik voltak az uralkodók azon ióniai görög városokban, amelyekben az *Iliász* és az *Odüsszeia* született? És ki ne ismerné Homérosz nevét? Kezdetben vala a rapszódosz, aki köré a szabad görögök – mert ellentétben a keleti kényuralmakkal, a hellén királyságokban is voltak szabadok, „társak”, a gyűlés tagjai – odasereglettek, hogy gyönyörködjenek a hősi múltból költött dalaiban.

*„A városrész, a kerület, a főútvonalak neve még megvan,
de a mellékutcák két oldaláról a ház sorokat egy hatalmas
borotvával lemetszették, vagy tán sziszegő lángszóróval,
mint a tévéhíradókban, s ezzel el is tűnt a környékünk,
eltűnt a múltunk, mintha eldobható lenne, nyomtalanul”*

(Sitt lett)

Persze a művészet társadalomban betöltött helye és nyilvánossága koronként változik, ámde ezzel a művésznak, aki az istenek szavát közvetíti az emberekhez, semmi dolga. Köves István egy rapszódosz, aki nem csak a „rövid” XX. század, de a teremtésig visszamenő korok mítoszainak, hiteinek, magatartásformáinak és magatartáslehetőségeinek – ezt mondhatjuk erkölcsnek is – nagy reprezentánsa. Úgy énekel életről, halálról, mennyről és poklóról, múltból, álomról, itálról, olyan áradással, természetességgel, mint nagy elődei, és persze a szerelemről:

*„kancásodnak körülöttem a félszeg fruskák,
újra vidoran vibáncolnak mazsolává merevedett
mellbimbóik a Dolce&Gabbana trikók alatt,
ki tudja, ahhoz a jellegzetes csengő-bongó kacagásukhoz*

honnan szerzik be azt a rengeteg csengést és a bongást”

(Kancásodnak a fruskák)

*„Még szürke a báltér, a lomber állomás resten beleolvad,
bámulunk a gyapjas ködbe, tudjuk, elindult értem a vonat,
megvetted a sört is az útra, zsebemben az új cigaretta,
ballgatunk már, csak a szemed becéz, a szerelvény sikítva fékez,
föllépek, ablakhoz furakszom, belepírulsz, ahogy integetsz”*

(Ingázók harmincnégysoros)

A régi szabad görögök szentként tisztelték a rapszódost, aki bántotta halállal lakolt, mert ajkáról csakis az igazság zengedezhetett, és megdicsérte az ellenség hősiességét, a vendégbarátság, a testvériség érzése még a csatatér ridegségét is megmelegítette, gondoljunk csak Diomédész és Glaukosz jelentére az *Iliászban*, akik nagyapáik barátsága, az *összetartozás* okán nem voltak hajlandók fegyvert fogni egymás ellen. És a mi összetartozásunk?

„Dalolva szabadon

akár madár

a kakukkos órában:

Szabad a láncától a lakat

és csakúgy a lánc a lakattól

Legyen most ennyi elegendő:

induló vonat után lengő kendő

és az a szörnyű mondat

amit csak neked súgva titkon:

Kegyetlen honvágyam van itthon!”

(Legyen elég)

Magyarok! Ugye, emlékszünk a *Himnusz* szavaira:

„Bújt az üldözött s felé

Kard nyúlt barlangjában,

Szerte nézett s nem lelé

Honját a hazában.”

Igaz is, a minap hallottam valakitől, hogy új *Himnusz* kellene, mert ez a mostani olyan „negatív”.

Talán az új jelszavakra ágaskodók legalább akkora veszélyt jelentenek, mint a felszínt régi gyűlöletekkel kapargálók. De mégse bukott hazánk, széttépettségünk, nemzeti ostobaságunk határozzon meg bennünket, a lecsúszást hagyjuk meg a lecsúszóknak, mi valódi értékeink, kultúránk, szellemünk tüzésénél melegedjünk, amelynek egyik élesztője Köves István, aki új, nagyívű verseskötetével, könyveinek könyvével megfelelt vállalásának:

*„ezért is hát nagyon kell lenni most,
maradéktalan, tövig vágni a nádat”*

(Köves István: Elköszön, Budapest, 2025)

Köves István: Lenni most

Vállamat mesterek veregették,
s lám, mire vittem, magam magam,
az aki vagyok, jobb, rosszabb, ki tudja,
nem lehet az, aki nemrég még voltam,
vagy aki leszek siratva, kiterítve,
holtan, búcsúztatva, meghatottan,
ezért is hát nagyon kell lenni most,
maradéktalan, tövig vágni a nádat,
ne maradjon üritetlen pohár utánad.

Köves István: Sitt lett

A városrész, a kerület, a főútvonalak neve még megvan,
de a mellékutcák két oldaláról a házsorokat egy hatalmas
borotvával lemetszették, vagy tán sziszegő lángszóróval,

mint a tévéhíradókban, s ezzel el is tűnt a környékünk,
eltűnt a múltunk, mintha eldobható lenne, nyomtalanul,
a hűs lépcsőházak, a szellős kapualjak, a foghíjas padok,
eltűntek gyermekéveink, tégláról téglára darabokban,
szótlan széthordták, közönyösen: sitt lett az ifjúságunk.
Nem is a helyükön terpeszkedő tunya toronyházakkal
van bajom, dehogy, csak bámulok én múltam eltűntén,
mi mást tehet a költő szülőhelyén, szülőhelye helyén,
csak nézek vissza, merengve és könnyebarnult szemmel
a helyre, hol még hibázhattam, hol még volt megbocsátás.

Köves István: El sem hiszitek

Kíváncsi lett, hát leballagott a vers,
kíváncsi füllel, kíváncsi szemmel,
kitárt szívvel, mosollyal az emberek közé,
szép arcokat, kedves tekinteteket keresve,
a Parnasszus visszhangtalan csöndjéből
pajkos gyermekkacagásra vágyott, emberi
szóra, találkozásokra, párás ölelésekre,
kockás abroszos asztalokra, könyöklő nótázásra,
imbolygó léptű Szindbádok történeteire,
borosdugók penészespince-illatára,
csorba mosolyú pincéernők
kebel- és csípőringására,
ám hiába járt föl és alá, sehol.
Csalódott lett a vers a sok csaló közt,
kik elherdálták a rím kedvéért Csalóközt,
aligha mondható erről több, mindhiába,
didereghet a vers, ha fázik át
valami alapítványi antológiába,
s vehet a sarkon keserű kínjában
egy Kínában gyártott kokárdát.
Váratlan zuhant a városra az az est is,
mint gyászlepel a virrasztó tükörre,
vagy dorbézolásba fúlt városra a pestis,
bámulnak majd az ifjak, tán el sem hiszik,

gondolta akkor a vers, s elindult vissza
az időben, föl a szent hegy magasába,
mert már kibírhatatlanul sajgott a lába.

Deák Mór: Ahol ti vagytok

A „Ne féljeteK, nem megyünk haza” költőjének

Ahol Ti vagytok, ott van a haza.
Ez itt sakálok, hiénák otthona.
Nálatok kel föl, nálunk nyugszik a nap.
De aki magyar, az magyar marad.
Ahol Ti vagytok, ott van a haza.

Ahol Ti vagytok, ott van a haza.
Ez itt egy ország, de az még ott Haza.
Itt reflektorok, de ott még fáklyafény,
hogY vaksötétben is maradt remény.
Ahol Ti vagytok, ott van a haza.

Ahol Ti vagytok, ott van a haza.
Itt mindenkinek akad temploma,
s ha nem, vesz egyet, mit számít a hit,
s vesz maga mellé hívőnek valakit.
Ahol Ti vagytok, ott van a haza.

Ahol Ti vagytok, ott van a haza.
Ne kérjétek, ami nem volt soha.
Vagy volt, csak végleg elveszett,
eltemetve egy egész nemzetet.
Ahol Ti vagytok, ott van a haza.

Ahol Ti vagytok, ott van a haza.
Menekülnénk mi is, de hova.
Most Ti tartjátok ébren a tüzet,
s a sakálok nem jönnek közelebb,
ahol Ti vagytok, ott van a haza.

Ahol Ti vagytok, ott van a haza.
Mert ez itt már eljutott oda,
hogy megtagadta önnön véreit,
és csak magyarnak nem jó lenni itt.
Ahol Ti vagytok, ott van a haza.

Ahol Ti vagytok, ott van a haza.
Gerincre fűzött csigolyák otthona.
S ha a mienk már végleg elszakad,
a magyar akkor is magyar marad.
Ahol Ti vagytok, ott van a Haza.

Deák Mór: Vissza kell tenni

faháza van
és fával tüzel
nem itt lenni
elmenni kell
ha az idő még elvisel
nem elmenni
itt lenni kell

őzek nézik
tücskök vakondok
mért nem csak
a te gondod a gondod
de hogyan érhetnénk
föl magunkhoz
ha csak a te gondod a gondod

szeretik férgek
és giliszták
miénk lesz
büdösek tiszták
járnak rajtad
még életedben
és örökségedet vitatják

de én nem hagyom
magam rájuk
a rigók adnak jó tanácsot
egy lélegzetvétel odavisz
hozzájuk és a fiókához

vissza kell tenni
a fészkébe
mert ő még nem tud repülni
nem elmenni
itt lenni kell
és talán kisebb lesz a semmi

Bakó Endre: Arany János borongós kedélyvilága

A nagyközönség, az olvasók tudatában Arany János nevéhez elsősorban a *Toldi* és a balladák társulnak, szemük előtt pedig Barabás Miklós festménye jelenik meg, amely Aranyt szárnyas bajusszal, dús frizurával, elegáns öltözetben egyenes tartással, erőt sugárzó tekintettel ábrázolja 1864-ben, s ez méltán kelti azt az illúziót, hogy a legelső nagyszalontai hajdúk közé tartozott, s Toldi Miklós erejéből ő belé is szorult valamicske. Kosztolányi Dezső már 1917-ben, az Arany-centenárium alkalmából tartott emlékbeszédében, Nagyváradon, azzal lepte meg a hallgatóságot, hogy „Nem Arany szellemét idézte, mint hasonló, ünnepeken szokás, de a testét. (...). S megható gyöngédséggel foglalkozott a férfikora delelőjétől betegeskedő Arany Jánossal, a szeretet poéziséval vonva be törekeny alakját, melyet összes képei meghamisítva, mint robosztus oszlopot állítanak elének” – írta a *Nagyvárad* című újság 1917. március 18-án. Így igaz, Arany János nagyon beteges ember volt, egész felnőtt élete nyomasztó testi-lelki szenvedésben telt.

Miért nem tud erről a nagyközönség, hiszen Arany János neve minden magyar ember számára ismerős, már az általános iskolában tanítják, némelyik versét könyv nélkül is tudni kell, vagy legalább is illik tudni? Ennek két fő oka van. Az egyik maga Arany szemérmes, puritán természete. Ő, másokkal, például Adyval vagy Tóth Árpáddal ellentétben, nem verte nagydobra betegségeit, szégyellte, titkolta őket, csak legbizalmasabb barátainak, rokonainak írott leveleiben ejtett szót róluk. Gyulay Pálnak így panaszkodott: „Ha dolgozhatnám rendesen, mégis ütnék össze valamit, de én, bajom miatt, csak ritkán vagyok oly állapotban: délután vagy este, mikor ráérnék, soha.” Tompa Mihálynak írja egy alkalommal, akivel a legtöbb levelet váltotta: „...eszem, ha van étvágy, néha egy kis bort is merek inni, mert anélkül rettegek az estvétől: íme napjain rendje. A zúgás fejemben egyre tart, jobb fülemre már nem is hallok, ha a másik is utána romol,

nem tudom, mi lesz belőlem.” Ezek találomra kiragadott példák, levelezésének tüzetes olvasása nyilván még több állapotjelentést hozna felszínre.

A másik, még nyomósabb ok, a konzervatív irodalomtörténészek álságos tapintata: felfogásuk szerint, ha nyilvánosság elé tárják Arany gyötrelmes betegségeit, azzal lerombolnák a költő nimbuszát. Arról természetesen beszámoltak, és összefüggésbe hozták időnkénti hosszú hallgatásával, hogy a szabadságharc leverése, majd lánya halála (1865) után mély depresszió kerítette hatalmába. De tudtak költőnk gyenge fizikai állapotától is, ám elhallgatták, az erre vonatkozó dokumentumoknak, tisztázatlan tényeknek pedig nem néztek utána, ezért felelősség terheli őket. Például nem vizsgálták, hogy hányszor fordult meg Karlsbadban, és milyen panaszok miatt. Tudjuk, Arany akkurátus ember volt, még az ottani mosócédulákat is megőrizte. Sajnos, az Arany-hagyaték 1945 januárjában Buda ostromakor megsemmisült, ezért bizonyos kérdésekre már sohasem érkezhetsz hiteles válasz. Egyedül Dóczy Lajos szentelt külön bekezdést 1929-ben írott könyvében a költő neuraszténiájának. „Arany neuraszténiás habitust hozott magával a világra, neuraszténiája az ötvenes évek közepe táján kifejezett betegségi tünetekben, évekig tartó idegbajban nyilvánult.” Utal arra is, hogy hajlamos volt a vértolulásra, a vérkeringési zavarokra, de amennyire tudta, Arany még családja előtt is titkolta

S bár versvilágának nem fő témája egészségi állapota, amúgy is ritkán tárulkozik ki, azért néha elrejt egy-egy utalást versszövegeiben is:

*„Mikor én is 'markot bajtani' kezdtem,
S nem sikerült, bárhogy igyekeztem.
Így – vézna, ügyetlen testi dologra
Adtam fejem a bölcs tudományokra.
Barázda helyébe szántván sorokat,
Nem kérkedem ezzel, mert azt se sokat.”*

(Vásárban)

Bizony, Arany János vézna fiúcska volt, s édesapja bölcsen tette, hogy felmentette a paraszti munka alól. Döntésében valószínűleg közrejátszott, hogy már nyolc gyermekét veszítette el. Danielisz Endre, a nagyszalontai múzeum egykori igazgatója 1958-ban Nagy János debreceni tanár, irodalomtörténész rendelkezésére bocsátotta az anyakönyvi adatokat, melyek szerint Arany György földművesnek és feleségének, Megyeri Sárának 1792-től 1817-ig tíz gyermeke született, s csak ketten éltek meg a felnőtt kort: Sára, aki a költő születésekor már férjes asszony volt, és János. A nyolc testvér csecsemő- vagy kisgyermek korában meghalt. A szülők rettegettek attól, hogy Jánost is elveszíthetik, hiszen születésekor az apa 55-, az anya 45 éves volt. Nagy János jogosan teszi fel a kérdést egy 1992-ben írott kisesszéjében: hogy lehet az, hogy egyetlen Arany-életrajzíró vagy kutató sem fordított mélyebb figyelmet a családi háttérnek, és nem elemezte a költőre tett hatását. Arany maga annyit közölt emlékeiből, hogy ő volt szülei egyetlen vigasza, reménye. „szerettek is az öregség minden vonzalmával, mindig körükben tartottak...”

Hogy vészesen rövidlátó volt, azaz myopsz, azt nem rejtette véka alá, erről így ad számot a *Bolond Istók* II. énekében:

*„Zsúfolva is van termők: o tanára
 Alig százötvened-rész gondja volt:
 A tábláig sem ért el szembatára
 Legszebb képlet rajta szürke folt,
 Folytassa Istók: X emelve á-ra...
 Szegény myopszunk csak ötölt hatolt,
 (...)
 De jaj, s halálig jutni fog eszébe
 Egy földi elveszett paradicsom.
 Az élet első tíz-tizenhat éve,
 Midon látása még nem vala rom:
 Honnan – tudásnak a gyümölcseit éve
 Kiuzte a fény kardos angyala:
 S a kéz, mit a látás nyújt, elbala.”*

A nagyszalontai születésű Debreczeni István református lelkész, az Arany Múzeum anyagának kiváló ismerője Móricz Zsigmond kérésére *Arany János hétköznapijai* címen kis cikkeket írt a Nyugatba, (1932) melyeket könyvalakban 1968-ban adott ki, s abban foglalkozik Aranynak néha aggasztó egészségi állapotával, de az igazi áttörést Pál Endre nagykőrösi tüdőbeteggondozó főorvos *Arany János betegségei* című tanulmánya jelentette, melyet 1986-ban az *Irodalomtörténet* című szakmai folyóiratban tett közzé. Amit az irodalomtudósok tudatlanságból vagy tapintatból elmulasztottak, azt ő, amennyire lehetett, pótolta.

Elsőnek az Arany-család szociálhigiénés helyzetét rekonstruálja, s a testvérek fennmaradt halálozási adataiból megállapítja, hogy a nyolc testvér közül négyen gümőkorban haltak el, s ez kétségtelenné teszi a család fertőzöttségét. Ezt a gyermek Arany sem kerülhette el, ezért panaszkodik később is mellbetegsége. (Lánya kilencéves korában két évig mellbeteg volt, s talán korai halálát is az okozta). Azonkívül gyerekkorában vagy mocsárlázban, vagy állandó torokgyulladásban szenvedett, ebből adódott szüntelen lázas állapota. Diákként sokat éhezett, vándorszínészként még többet, mindaddig, amíg végre ideiglenesen megállapodott, s megnősült, bár nem volt egészen egészséges. Források szerint felesége zsírosan főzött, Arany kedvenc étele a túróscsusza volt, bő tejfellel, s talán tepertővel. (Ide kívánczok, hogy felesége házasságon kívül született, egy évvel idősebb volt, mint Arany. Voinovich Géza, a költő egyik első monográfiája két évvel fiatalabbnak hazudja, származását nem firtatja!)

Meglehet, ebből származott az epekő betegsége, amely még több gondot okozott neki. Ez kb. 28 éves korában kezdődhetett – az eltávozott kövekből néhányat talán ma is őriznek a nagyszalontai múzeumban – ami végül az epehólyag körüli tályog kialakulásához vezetett, míg 1870-ben a tályog a jobb bordaív alatt a hasfalán át ki nem tört. Pál Endre írja. „A leghitelesebb

adatok – kezelő orvosának, Farkas Kálmánnak megjelent emlékezése – szerint 1870 januárjában annyira elhalt a tályog felett a hasfali bőr, hogy elég volt a konzíliumba hívott sebész fölületes metszése, és megnyílt a dögbűzű tályog, kiürült 8-10 mogyorónyi-kisdiónyi kő. És megmaradt az állandóan gennyedő sipoly, mit mindennap legalább kétszer kötözni kellett. Ez a váladékozó sipoly kegyetlenül bűzös volt.” Ráadásul minden erős köhögés újabb veszélyeket tartogatott. Ekkor Arany 53 éves volt, s mint az Akadémia főtitkára lemondását fontolgatta, de Eötvös József és mások lebeszéltek róla. Még 12 év volt hátra életéből, s amennyire lehetett, került a nyilvános megjelenéseket, találkozásokat. Annál inkább, mert fejfájásai, fejfűgásai egész életében végigkísérték. Ezt vers is tanúsítja:

*„Fekszem kínos ágyon. Minden tagom össze-
Zsibbadoz fektemben, mintegy lekötözve.
Csak tompán sajog a fájdalom, nem éget;
Homlokomon érzek hideg verítéket.”*

(Álom-való)

Ezt a panaszát, mint Debreczeni István is megírta, 1852-es nagyszalontai látogatásának egy epizódjával magyarázzák: az augusztusi kánikulában aláállt a vízimalom csurgójának, és „fejreumát” kapott.

Töredékei között találjuk ezt a kis szösszenetet, ami igénytelensége ellenére is beszédes dokumentum:

1.

*„Ó, nátha, nátha! Grippe!
Katarrhusz! Influenz!
Vagy bármi cifra névvel
S alakban megjelenesz...*

2.

*Tegnap mint ma
Hurut, flegma,
Gyilkos asthma
Emphysema,
Meg rheuma,
Örök téma...,”*

(Elégiák)

(Orvosi szótár: catarrhus=hurut; emphysema pulmonum= tüdőtágulat; phlegma= nyálka)

Az természetesnek mondható, hogy ennyi betegség, szenvedés alatt nagy költőnk állandó stresszhatásban élt. Érthető, hogy olykor évekig nem nyúlt a toll után. Az irodalomtörténészek ma már kedélyvilága háttérének ismeretében értelmezik és tanítják Arany költészetét, de felnőttek és élnek ma is generációk abban a hamis tudatban, hogy a rapszodikus Petőfivel elletétben Arany János maga volt a józan kiegyensúlyozottság szobra, a nyugodt tetterő. Kosztolányi beszédét azért idéztem a bevezetőben, mert voltak, akik ünneprontásnak tartották szavait, mert többre becsülték a hamis látszatot, mint az igazságot. Holott éppen a valós tények ismeretében még nagyobbra kell értékelnünk a magyar szellem e génuszát, aki képes volt betegségeit, fájdalmait, kedélyhullámzásait legyőzni, és ércnél maradandóbb alkotásokat adni nemzetének.

Arany János: A rab gólya

Árva gólya áll magában
 Egy teleknek a lábában,
 Felrepülne, messze szállna,
 Messze messze,
 Tengerekre,
 Csakhogy el van metszve szárnya.

Tűnődik, féllábon állván,
 El-elúnja egyik lábán,
 Váltogatja, cserélgeti,
 Abban áll a
 Múlatsága,
 Ha beléun, újrakezdi.

Szárnya mellé dugta orrát,
 Messze nézne, de ha nem lát!
 Négy kerítés, négy magas fal;
 Jaj, mi haszna!
 Bár akarna,
 Kőfalon nem látni átal.

Még az égre fölnézhetne,
 Arra sincsen semmi kedve:

Szabad gólyák szállnak ottan
Jobb hazába;
De hiába!
Ott maradt ő, elhagyottan.

Várja, várja, mindig várja,
Hogy kinő majd csonka szárnya
S felrepül a magas égis,
Hol a pálya
Nincs elzárva
S a szabadság honja kéklik.

Őszi képet ölt a határ;
Nincsen rajta gólyamadár,
Egy van már csak: ő, az árva,
Mint az a rab,
Ki nem szabad,
Keskeny ketrecébe zárva.

Még a darvak hátra vannak,
Mennek ők is, most akarnak:
Nem nézi, csak hallja őket,
Mert tudja jól,
Ott fenn mi szól,
Ismeri a költözőket.

Megkísérté egyszer-kétszer:
Nem bírná-e szárnya még fel;
Hej, dehogynem bírná szárnya,
Csak ne volna
Hosszu tolla
Oly kegyetlen megkuszálva!

Árva madár, gólya madár,
Sohse nő ki tollad, ne várd,
Soha többé, fagyos télig;
Mert, ha épen
Nő is szépen:
Rossz emberek elmetélik!

Ádám Tamás: Júniusi fagyok

Úgy tapadnak arcomhoz
a mélyzöld lombok,
mint télen lila ujjaimhoz
a piros postaládák
billentyűi, mikor feldobom
az utolsó szerelmes levelet.
A szarvasok összehúzott
agancsokkal horzsolják a hajnalt.
Könny serken a cseresznyefán,
megfagynak a hullámok
hajamban.

Paládi Zsolt - Pechnyó Péter: T(error) II.

Dráma egy felvonásban (Részlet)

Személyek

Sáfár, pszichiáter (kihallgató)

Saba, eritreai menekült

Mariam, szír-kuvaiti menekült

Samimi, afgán menekült

Habib, szír menekült

Abu Nidal, marokkói terrorista

Tiszt

Kálnási

Fogdmeg

Történik egy magyarországi menekülttáborban, 2015-ben.

(A reflektorfény Samimira esik.)

SAMIMI Egy fiatal fiú kis fémkannát hozott, meleg vizet öntött a férfiak kezére, és azt valami bűdös törülközővel itatta fel. A vacsorát felszolgálták: tányérnyi húslevest, vastag kenyeret és egy tál joghurtot. Amikor az étkezés véget ért, az egyik vendég kinyitotta a nadrágszóját, és négy kis üveg tádzsik vodkát húzott elő. A férfiak ünnepélyesen, félig zavart mosollyal emelték meg poharaikat, és kiürítésük előtt azt suttozták: „Salamte”. Amint fogyott a vodka, úgy lett egyre hangosabb a mulatság. A házigazda – egykori tálib parancsnok, mostanság az afgán kormány és az amerikaiak szövetségese – vidáman csevegett vendégeivel, főként helyi földművesekkel és boltosokkal. Az egyik férfi belecsapott a szitár húrjaiba, amire egy táncosnő perdült a terembe, arcán kendővel, bő ingben és hosszú, vörös szoknyában, a kezére és lábára erősített csengettyűk mozdulataival, lépteivel együtt zengtek, a szoknya a feszülten figyelő férfiakat söprögette, akik kinyújtották a kezüket, hogy megérintsék. A szitárjátékos hangosan énekelt egy szerelmes dalt az árulásról. A táncosnő vele együtt dalolt rekedten, miközben forgott karját magasra vetve karcsú, izmos teste fölé, egyre gyorsabban és gyorsabban, míg végül a kendő lehullott, felfedve egy jóképű fiatalember borotvált arcát. Az egyik férfi gyorsan megragadta a sálát, és szaglászni kezdte. A szomszédos teremben a 16 éves Musztafa készült a következő táncra. Tulajdonosa kinyitott egy kis bőröndöt, elővett egy hosszú, kék szoknyát, egy bíborvörös inget, bőrszíjakat és csengőket. Musztafa egy asztalra állt, és idegesen rágyújtott egy cigarettára. Vékony karját a feje fölé tartva hagyta, hogy két szakállas, turbános férfi kacagva és nevetve felöltöztesse, mint egy babát. Az egyik megfésülte hosszú haját, és felkérte a másikat, hogy legyen „megtiszteltetés” a keze és a lába köré tekerni a szíjakat. A bacha bazi (fiú a játékért) mulatság régi afgán hagyomány. A tálibok uralma alatt betiltották, de ma ismét virágzik a városokban, magánpartik és esküvők fénypontja. A hatóságok nem erőltetik meg magukat, hogy védelmükbe vegyék a bacha-táncosokat, akik a családjukból kivetett, bántalmazott gyermekek, „gazdáik” vagy „uraik” szexuális rabszolgái. 19 éves korukban szabadulnak fel, ekkor meg is házasodhatnak, ha ugyan kell valakinek olyan férfi, akin rajta a bacha-bélyeg.

(Sáfár és Mariam lép elo.)

SÁFÁR A háború megtanítja az embert arra, hogy a túlélés érdekében mindent elfogadjon.

MARIAM A háborúról én is sokat tudnék mesélni. Apám jó kapcsolatokkal rendelkezett a kuvaiti politikai körökhöz, mígnem egy napon a jó oldalból rossz oldal vált.

SÁFÁR Mi történt?

MARIAM Irak erős kezű ura, Szaddam Husszein szemet vetett az olajból szépen gyarapodó államocskára, villámhadjáratot indított ellene és el is foglalta azt néhány napon belül. Apám célpont volt, így bujkálnunk kellett az irakiak bevonulásakor. Az iraki biztonsági gárdisták nagy erővel keresték a kuvaiti kormánytagokat és befolyásos üzletembereket, akikkel rendkívül kegyetlenül bántak el. Egy alagsorban húztuk meg magunkat. Apám megúsza, de a folyamatos bombázások és géppisztoly-sorozatok nagyon sok álmatlan éjszakát okoztak a családnak. Úgy tűnt, sokkal rosszabbul járunk majd, így szedtük a sátorfánkat és a család szétszéledt a szélrózsa minden irányába. Testvéreim Dubaiba mentek dolgozni, én, mint lány, szüleimmel maradtam, akik úgy látták, jobb, ha édesanyám rokonaihoz utaztunk Damaszkuszba.

SÁFÁR S azután?

MARIAM A katonák kegyetlenkedései elől a kormánytagok elmenekültek, a védtelenül maradt lakossággal szemben gyakoriak voltak az atrocitások. Ha a katonák nem voltak elégedettek a rablott zsákmánnyal, úgy megverték a házigazdát, hogy kórházba került. A lángoló kutak füstje nappal is elsötétítette a sivatagot. Apokaliptikus viszonyok között menekültünk. Átjutottunk Szíriába, ott az iszlamista lázadók állítottak meg minket. Egy kihallgatóhelyiségbe hurcolták a szüleimet. Ki voltunk szolgáltatva a katonák kényének-kedvének. Apámnak még volt némi elrejtett készpénze, ezt feláldozva szabadultunk, így nincstelenként jutottunk el Damaszkuszba. A polgárháború miatt végül innen is menekülnünk kellett.

SÁFÁR Mi történt akkor, amikor kitört a polgárháború Szíriában?

MARIAM Egy ideig biztonságban éltünk az Aszad-rezsim alatt, tudtunk ugyan a törvénytelenésegekről, de mivel a családjunkat nem érintette a dolog, nem foglalkoztunk vele. Próbáltunk boldogulni, túlélni a nyomorúságos 50 dolláros fizetésünkből, amit feketézéssel egészítettük ki. Azután minden összeomlott egy ártatlan diákcsíny miatt. Az arab tavasz után sorra buktak el a diktatúrák, Líbiában, Egyiptomban. A közösségi médiában terjedtek a hírek és hatással voltak a fiatalokra. Ezen felbátorodva két középiskolás graffitit festett egy iskola falára, mindenki által jól láthatóan: „Te következel, doktor úr!” – utalva Aszad fogorvosi végzettségére. A két középiskolást bevitték, ők félelmükben köptek, s végül az egész osztályt bebörtönözték és megkínózták. De befolyásos szüleik között befolyásos, a hatalomhoz közelálló személyek is voltak, akik ebbe nem nyugodtak bele. A Szednaja börtönben, a titkos föld alatti cellákban már régóta embertelen körülmények között tartották az ellenzékieket, de ezúttal a hatalom túl messzire ment. Hirtelen mindenkinek elege lett, tiltakozó akciók kaptak lábra és összecsapásokra került sor. A diktátor még keményebben lépett fel, már azok ellen is, akik teljesen közömbösek voltak a politika iránt. Lassan minden családból ismeretlen helyre hurcoltak valakit. Később kiderült, hogy kínozták és éhezgették őket. Előkerültek a fegyverek és a nép visszavágott, már a rezsim rendőrei is hullottak, mint a legyek. Kitört a polgárháború, és Aszad jelentős területeket volt kénytelen feladni, miközben fény derült terrorcselekményeire.

SÁFÁR A családotokban is volt áldozat?

MARIAM Az unokatestvérem eltűnt, szerintem őt is Szednajába hurcolták. Félek, hogy a fullasztásos módszert alkalmazták rajta.

SÁFÁR Az micsoda?

MARIAM (*Nagy levegot vesz, láthatóan fáj neki, hogy el kell mesélnie.*) A foglyot egy

hordóba állítják, úgy, hogy egészen az orra tövéig ellepje a víz. A fejére egy téglát helyeznek, amit egyensúlyban kell tartania. Ugyanis, ha a téglá beesik a vízbe, az illető már nem tud levegőt venni, vagyis rövid időn belül megfullad. A tortúra két napig is tarthat, ennyi ideig kell ébren maradnia a szerencsétlennek egy koromsötét cellában lévő hordóban állva.

SÁFÁR Borzasztó módszer. Sok mindent hallottam már, de ettől... ettől még én is megborzongok.

MARIAM Az oroszoktól vették át a módszert Aszad emberei.

SÁFÁR Akkor mesterektől tanultak. Gondolja, hogy nem látja többé az unokatestvérét?

MARIAM Igen, sokakat már hiába várnak haza. Ő is köztük lehet.

SÁFÁR Nem szeretne visszamenni Szíriába, ha rendeződik a helyzet?

MARIAM Egy ideig nem fog. Több különböző csoport harcol egymással és Aszaddal is. Már azt sem tudjuk, kinek van igaza. Már azt sem tudjuk, ki harcol egy szabad Szíriáért és ki akar egy új, még szigorúbb elnyomást, egy fundamentalista diktatúrát. Ki dönti el, kié az igazság? Minden összezavarodott.

SÁFÁR Akkor hát? Mi a megoldás?

MARIAM Azt nem tudom, Szíria számára mi a megoldás, csak azt tudom, számomra mi lehet a megoldás. A menekülttáborban már folyamatosan azt terveztem, hogyan juthatnék el Nyugatra.

SÁFÁR Ennyire fontos volt számára a Nyugat?

MARIAM Igen, én már csak a nyugati világban bízom, ahol nincs azonnali büntetés. Mert letértem az igaz ösvényről és azonnal jött a büntetés. *(Reflektorfény esik rá, kiáll, hogy vallomást tegyen.)* Én a legjobb tudásom szerint próbáltam meg követni az utat, a Sáriát, de olykor letértem az igaz ösvényről, olyankor nagyon hamar jött a büntetés. Egyszer egy amerikai turistával szerettünk egymásba. Egy Allah háta mögötti kis porfészek szállodájában szálltunk meg, ahol éjfél után kopogtatni kezdett az egyik portás. Brian nyitott ajtót és rögvest kiment a portásokhoz, akik elmagyarázták neki, hogy a vallási rendőrség úton van és menekülnöm kell. Brian szólt nekem és azonnal összepakolt mindent. Beszálltam egy taxiba a két fiúval, Briant a helyszínen hagyva. Brian visszafeküdt az ágyba, azt gondolva, hogy jó kezekben vagyok. Reggel kérdezte a portásokat, hogy rendben kivittek-e engem az állomásra, mire ők zavartan viselkedtek. Brian sétált még a faluban és mikor visszatért a szállásra, a két portás jóízűen aludt, egy kisgyerek ült a kanapén. Brian nem akarta felkelteni őket, így köszönés nélkül távozott és felkeresett engem a munkahelyemen. Megkérdezte tőlem, hogy minden rendben van-e, mire elmondtam, hogy a két férfi hazavitt engem és felváltva megerőszakoltak. Nem erőszakoskodtak velem, de egyértelművé tették szándékukat. A kislányomra gondoltam, nehogy anya nélkül nőjön fel, ha valami problémát okozok és esetleg megfojtának. Második gondolatom Brian volt, hogy őt ne bántsák. Közben kiengedtek a mosdóba, ahol azon gondolkodtam, hogy rögzítem a hanganyagot, ahogy történik, de inkább nem tettem, mert úgyis csak engem hurcoltak volna meg. Briant sem hibáztattam, mivel valószínűleg látták, hogy egyedül van és mivel jó ember, nem állna véres bosszút rajtuk. Belementem, hogy felváltva magukévá tegyenek a kiéhezett portások. A taxisofőr cinkosan előre meredt, én pedig igyekeztem minél gyorsabban túlesni a dolgon.

SAMIMI A nyugati világ rengeteg kihívást tartogat egy muszlim számára. Te Nyugatra akarsz

menni. Nem félsz attól, hogy ott letérsz a Saria ösvényéről?

MARIAM Ez minden muszlim közös félelme, aki Nyugatra megy. Mégis azt hiszem, Allah kegyes, és ott, abban a világban, nem büntet meg azért, mert mondjuk nyugati embert szerettek. A muszlim világban jobban tesszük, ha nem állunk szóba velük. Nekik is azt tanácsolják a muszlim férfiak, hogy ne álljanak szóba muszlim nővel, csak ők nem fogadják meg. Nekünk, muszlimoknak kell tudatosabbnak lennünk, mert mi ismerjük és komolyan vesszük a szabályokat. Én csak nevettem, amikor Brian arra hivatkozott, hogy a muszlim férfiak óvták őt a muszlim nőktől. Csak mosolyogtam rajta, amikor kiderült, kezdetben ezért volt olyan félénk és óvatos velem. Nekem kellett volna jobban ismernem a világom törvényeit, nem egy kívülállónak. Az, ami történt, az én hibám.

SÁFÁR Ne hibáztasd magad, Mariam.

MARIAM Eleinte a hajamat téptem a naivitásom miatt, hogy csak nevettem azon a figyelmeztetésen, amivel Briant próbálták befolyásolni muszlim ismerősei. Folyamatosan magamat vádoltam, amiért nem tartottam távolságot egy idegennel szemben. De már túl vagyok ezen. Már semmit sem lehet meg nem történné tenni.

(Mariam maga elé meredve néz. Szünet.)

SABA Én úgy érzem, sajnós, miránk, eritreaiakra a sors mindig nagyobb büntetést szabott ki, mint amennyi bűnünk van. Legszebb napjainkban is attól kell tartanunk, mikor fordul szép álmunk hirtelen rémálomba. Jó iskolákba jártam, ennek eredményeképp bejutottam az egyetemre. Az egyetemen iszlám művészetet hallgattam. Átéltam a teljes szabadságot és valósággal kivirágoztam. Természetes, hogy felkeltettem egy szaúdi diák figyelmét, akiről az a hír járta, hogy herceg. Ahmettel lassan kibontakozott a szerelmünk és elválaszthatatlanok lettünk egymástól. Csakhogy... mint később megtudtam, Ahmetnek már megvolt a kiszemeltje. Szülei eljegyezték egy gazdag olajmágnás család lánygyermekével, hogy erősítsék a két család közt meglévő köteléket. Ahmet szeretett volna megszabadulni e kötelezettségtől, de a szülei nem tágitottak. Néha szép szóval, néha utasítgatásokkal próbálták meggyőzni a házasság szükségszerű voltáról. Ahmet erről a rá helyeződő nyomásról nem számolt be nekem. De ugyanakkor e teher súlya emiatt gyakran esett depresszióba, egyik percről a másikra elnémult és egy szót sem lehetett kihúzni belőle. Nem gyanakodtam semmire, hiszen élveztem az életet és a szerelem örömeit. Az egyetemen önmagam lehettem, folyamatosan idegen kultúrákkal kapcsolatos kurzusokat vettem fel, tökéletesíttem arab és angol tudásomat. De ma már úgy gondolom, mind Ahmetet, mind az országomat illetően álmvilágban éltem, nem ismertem az élet valós arcát. Pedig észre kellett volna vennem a jeleket. Például amikor szüleimmel hajókirándulásra mentünk a Vörös-tengere, ahol a világ csodájának tekinthető, fehér homokos partú szigetek között kalandozva véletlenül egy börtönszigetre tévedtünk a hajónkkal. Rabokat láttunk zsákszerű, szürke ruhában, bilincsben, akiket a parton örök dolgoztattak. Nem értettem az egészet. Apám rögtön szólt nekem, hogy szálljunk vissza a hajóra. Pillanatok alatt eltávolodtunk attól a helyről és soha többé nem beszéltünk az esetről. Az egyetem alatt kissé eltávolodtam családomtól, testvéreimtől. Apám kedvence, Musza rossz társaságba keveredett, kisebb-nagyobb kihágásokat követett el. A középiskolában egyfajta bandavezér lett, én már nem voltam rá hatással. Inkább Ahmettel való

kapcsolatomra koncentráltam, pedig magam is észleltem, ahogy közeledett a diplomaosztó, úgy nőtt közöttünk a feszültség. Hallgatásához olykor elutasító viselkedés társult. Korábban sosem volt velem türelmetlen vagy ideges, csak az utolsó évben. Mint kiderült, nyomasztotta a tény, hogy édesapja az ingatlanbirodalmát rá kívánja hagyni, de ezért bizonyos feltételeket támasztott. Ahmet velem képzelte el a jövőjét, de az egyetem után döntenie kellett. Édesapja ultimátumot adott neki, amikor egy Rijádba szóló repülőjeggyel ajándékozta meg. Ez volt az a visszautasíthatatlan ajánlat, mely után fájdalmas búcsút kellett vennünk egymástól.

SÁFÁR S azután mi történt?

SABA Hamarosan megkaptam a behívómat, ugyanis Eritreában a nőket is behívják kötelező sorkatonai szolgálatra. A hadsereg kiemelt körletében kaptam könyvtári szolgálatot. A parancsnok rögtön lecsapott rám. Eleinte csak érdeklődött, megjegyzéseket tett, bókolt, de gyorsan erőszakoskodni kezdett velem. Amikor vidékre kellett utaznunk és megszálltunk egy hotelben, egész éjszaka a szobám körül ólálkodott. Csak a szerencsén múlt, hogy nem erőszakolt meg, mert a szomszédban egy rendőr vett ki szobát. Senkihez sem fordulhattam a hadseregen belül, a parancsnok befolyásos ember volt. Nem akartam a családom elől eltitkolni, milyen szorult helyzetbe kerültem. Az öcsém, Musza, elevenen akarta megnyúzni a parancsnokot. De mikor nagy nehezen lecsillapítottam, más ötlete támadt. Embercsempészekkel lépett kapcsolatba, hogy kimenekítsen a parancsnok markából. Szüleimnek nem mertem elmondani, mekkora útra készülök. Az embercsempésszel egy kávézóban találkoztam. Musza előrement és kifizette a felmerülő költségeket. A csempész egy tagbaszakadt eritreai férfi volt, aki autója csomagtartójában készült átcsempészni engem Khartumba. Asmara főterén találkoztunk kora reggel. A határig az anyósülésen utaztam, majd a csempész elrejtett a csomagtartóban. Előttünk egy kocsiban hat menekültet találtak meg. Mi átcsúsztunk az ellenőrzésen. Az embercsempész ezután megállt egy mellékúton és megszabadult tőlem. Elvette az összes pénzem és még meg is vert, mert feleselni merészeltem vele. Egy pillanatra megfordult a fejemben, hogy visszaforduljak a hazám felé, de nem kockáztathattam. A parancsnok bosszút állhatott volna rajtam, amiért megpróbáltam elhagyni Eritreát. Tovább indultam Khartum felé, de Szudánban épp kitört a polgárháború. Az a káosz, amelybe csöppentem, ismerős volt számomra, mindenhol robbantások, terrorcselekmények, civilek elhurcolása, kifosztása, gyilkosságok és erőszak. Mindenképp biztonságos menedékre és pénzre volt szükségem. Egy szudáni nyilvánosház madámja rábeszél, hogy ezt náluk találom meg.

SÁFÁR És megtalálta?

SABA Attól függ, honnan nézzük. Ezen az úton tudtam elindulni, hogy megkeressem a boldogságom zálogát. Mert a pénz ugyan nem boldogít, de pénz nélkül nincsen semmi.

(Reflektorfény esik rá, kiáll, hogy vallomást tegyen.) Két évet töltöttem a bordélyházban. A házban leginkább dél-szudáni keresztény lányok dolgoztak, de akadtak eritreaiak, etiópok és szomáliaiak is. A lányok többségének csiklóját saját családja távolíttatta el rituális körülmények között. Ez volt a hagyomány. Ez lehetetlenné tette azt, hogy valaha is élvezzék a szexet. Azok voltak a szerencsésebbek, akik még a „műtét” előtt el tudtak menekülni. A vendégkör jó része szaúdi volt, jómódú üzletemberek és sejkék, akik válogatott kínzásokban részesítették a lányokat. Sok mindent tudnék mesélni a perverzióikról, de inkább nem teszem. A lényeg, hogy a pénzért mindent el kellett viselnünk. Két év után elegendő összeget sikerült összespórolnom ahhoz, hogy elinduljak Egyiptom felé. Ismét embercsempészhez kellett fordulnom. Az embercsempész nagyon

kegyetlen volt, egy ideig egy teherautó platóján utaztunk, majd a sivatagnak gyalogszerrel vágunk neki. Járatlan utakon, forró homokbuckákon mentünk keresztül. Leginkább éjszaka tudunk haladni, amikor vacogtunk a hidegben. Mégis jobb volt, mint a hőségben, a dűnéken átgázolva, ahol a szomszúságtól néhányan elhullottak és a vadak martalékául estek. A lábam kisebesedett és nem engedett az akaratomnak. Összeszedtem minden erőmet és kényszerítettem magam, hogy lépjek és újra lépjek. Leírhatatlan volt az út. Megfogyatkozva értük el Asszuán gátját. Maradék erőnket összeszedve a Nílus vizéhez futottunk és tikkadtan szürcsöltünk belőle. Hatalmas élmény volt a friss víz egy ilyen kimerítő utat követően. Egyiptomból a rafahi határátkelőn jutottam át egy alagúton keresztül a Hamasz területére. Akkoriban is rendszeresen lőttek rakétákat Izrael felé, néhány rosszcú harcos engem is próbált rávenni valamiféle ellenállásra, de nekem elegendő volt a politikából. Átkísértek Jordániába újabb baksis fejében, majd onnan bejutottam Libanonba. Hosszú hónapokig házvezetőként dolgoztam Bejrútban. De egy napon a fél város megsemmisült, állítólag egy műtrágyát szállító hajó robbant fel. Akárhogy is, ez a robbanás megrázta Bejrútot. Utána már semmi sem volt olyan, mint korábban. Ki kellett jutnom ebből a pokolból, ahonnan már azért is menekülni szerettem volna, mert a nagybácsi folyamatosan zaklatott a háznál. És újra a régi nóta: egy szír embercsempésznek fizettem az új okmányaimért. Bahreini útlevelet szereztem magamnak. Ezzel bejutottam az Egyesült Arab Emírátságokba. Megkerestem a boldogságom zálogát, ami indulásom igazi célja volt. Megkerestem egyetemi szerelmemet, Ahmetet. Ahmet sajnos nem üdvözölt olyan kitörő örömmel, mint vártam, de hamarosan keresett nekem egy helyet, melynek révén megtarthattam magának. Riyadban ingatlanközvetítő céget alapított, ahol titkárnőként alkalmazott. Csakhogy a feleségének nem volt nehéz rájönni a szaporodó jelekből, hogy viszonyunk van. Bérgyilkosokat küldött rám. A gyilkosok azonban összetévesztettek egy barátnőmmel, aki nálam szállt meg. Ez a lány kiesett a 24. emeletről és szörnyet halt – helyettem. Egy fillér nélkül menekültem el az irodából. Amikor megláttam a barátnőm fényképét a tévében, tudtam, hogy én voltam a célpont. A magyar külképviseleten volt egy embercsempész kapcsolat, aki 500 euróért magyar vízumot adott ki nekem, amellyel Svédország felé vettem az irányt. De a svédek a dublini rendelet értelmében visszaküldtek Magyarországra.

Folytatjuk.

Petri György: Amíg lehet

Ahogy meggyünk összebújva az
Iskola utcán fázós–boldogan
(„ősz szerelmem” – mondta kis pimasz

fiacskám) „ősz” – és akkor mi van?

bár, persze tudtuk mi is pontosan,
 hogy ami jön, az tél, nem a tavasz,
 hogy most már minden utoljára van,
 hogy az öregség tele behavaz,

de addig itt a kocsma és az ágy,
 addig legyen tivornya, buja vágy
 amíg lehet. És aztán szépen együtt,

egymás kezét el többé nem engedjük,
 s együtt, együtt bár úttalan–úttalan
 toporgunk–tipegünk a tébolyult hóviharban.

Szepes Erika: ... aki voltam, arra emlékeznetek legyen kedv és ne kötelesség dolga”

Petri György: Amíg lehet című verséről

Letisztultság, egyszerűség

Már a kétszavas cím is a végső letisztultságot jelzi: egy időhatározó mellett áll egy személytelen alanyú, módosító jelentésű ige – valami történik, valaki csinál valamit, amíg lehet. Hogy az időhatározó tartama meddig terjed, az a verseskötet egészéből éppúgy kiderül, mint a kötetcímmé emelt verscímből: amíg élek. De ez így személyesebb, megfoghatóbb. A **lehet** egy bármiféle jó szándékú segítő körülmény vagy hatalom működését feltételezi: az élettartamot megszabó, tudatunktól és létünkötől független, objektív tényezőt. A vers – és a kötet egésze – arról beszél, mit tesz a költő addig, amíg lehet.

A legegyszerűbb dolgokat, amiket azelőtt nem tett meg, vagy ha megtett is, nem tulajdonított nekik jelentőséget. Ebben a versben például sétál a hideg őszben. És minden milyen egyszerű ebben a sétában: fázósan összefűjik sétapartnerével – a továbbiakban kiderül: társával –, és ettől boldog lesz; boldogan hallgatja „kis pimasz fiacskája” szeretetteljes kötekedését is, ez pedig elindítja benne a versvégig vezető gondolatmenetet, ami a maga logikájában, természetességében azzal az egyszerűséggel szólal meg, ami csak a legnagyobbak sajátja, és nekik is általában az életük végén: ősz után tél lesz és nem tavasz, öregek vagyunk, tehát minden utoljára történik.

Eddig a vers első része, amit a szonett (hiszen az egyszerű szerelmesvers természetesen szonettben szólal meg, Petri György mindig is kedvelt versformájában) szabályainak megfelelően alakít a költő: a két négysoros szakaszban (quartinák) megállapít, leír valamit, ábrázol egy helyzetet, – a sétát és a közben született gondolatokat –, majd a szonett második felében, a két háromsoros szakaszban (terzinák) ellentétet a költő: a „most már minden utoljára van” tömörségében kegyetlen megállapítással helyezi szembe a még megmaradó lehetőségeket, az „utoljára” előtt még elvégezhető átélhető életdarabkákat. E második fél a cím időhatározójának párjával, az addig-gal kezdődik, és ebben a háromsorosban elő is fordul maga a cím is, így lesz pontosan behatárolva az idő: addig – amíg.

S mi van addig, amíg lehet? „... kocsma és az ágy”, „tivornya, buja vágy” – hetvenkedik a költő szinte gargantuai méretekre nagyított ösztönéletével, aminek hetvenkedő voltát rögtön érezzük a fázós-boldog összebújás öreges kezdőképe után, s azt is érezzük, hogy csupán azért nagyította fel ilyen tombolóvá az érzékiséget, hogy annál nagyobb zuhanjon a vers (és a tombolás után az élet) a halálba vezető út mélységeibe, ahol már csak a megtartó összekapaszkodás marad, a végső magány előtti utolsó páros létezés céltalan – mert már csak halálváró – toporgása, alig előre mozdulása. A halálra várók szinte öntudatlan, beszédfoszlányokból álló, öreges motyogását is halljuk hóban taposó lábuk apró léptei közben a t-hangok halmazott alliterációjában és szóközi előfordulásában (toporgunk-tipegünk, tébolyult, illetve együtt, együtt, úttalan–útatlan). Az egyszerű sétából így lesz az életút áttekintése és egyben redukciója: a tivornyázó létből összebújó fázás, a buja vágyból (melynek gyümölcse is lett a „kis pimasz fiacskám” személyében, aki éppen az élet eredményeinek számbavétele miatt is került a vershelyzetbe, mint a legpozitívabb dolgok egyike) szexualitás nélküli összekapaszkodás.

Egy élet metaforája lehet ez a vers, díszítetlen, köznyelvi (de itt nem a Petritől oly jól ismert, alulstilizált argóban) előadásban, ám a lapidáris fogalmazás egyszerűsége mögött ott sejtet a költő egy „honnan hová jutunk?” gondolatot is (a tivornyázástól a szelíd összefogózásig vezető folyamatot), amely már korántsem olyan egyszerű. A vers nagy trükkje, telitalálata, hogy miközben az első olvasás is teljes esztétikai élményt nyújt, az élete végére érkezett ember letisztult bölcsességének katarziszt (ami nem azonos a Petri egész személyiségét átító tudással, műveltséggel, filozófiai ismeretekkel), a végső kérdésekig eljutó és azokat megválaszoló revelatív bölcsességet, aközben a Petri-költészet olyan motívumait veszi sorra, amelyek meghatározóak az egész életműre, de egészen más megközelítésben, sokkal összetettebben, mint ahová ez a vers eljutott.

Szexualitás és szerelem

Ez a vers szerelmesvers, azzá teszi a fázós-boldog összebújás és a halálba kézen fogva botorkálás. Szerelmesvers a Burns-féle *John Anderson, szívem, John* vers értelmében, két ember szexualitáson túli összetartozásának értelmében. Kilátásba helyez ugyan ágyat, buja vágyat, tivornyát – de csak ideiglenesen. El is üt ez a két sor a vers éteriségétől, testtelenségétől, s a következő időhatározó, az „És aztán” már a végső utat választja el a tivornyázó ösztönélettől: a végső út megtételének módját a „szépen” módhatározó adja meg, szépen, szemben a kocsma-felidézte világgal. Szépen, azaz tisztán. Szépen, azaz együtt. Kései szerelmesvers, és e minőségében ritka, mert korábban – néhány Maya-vers kivételével, s azok is rendhagyóak – Petri

nemigen írt szerelmesverset.

Testiségéről szólót annál többet, és érdekes módon minél előrehaladottabb korba érkezett, minél romlandóbbnak érezte saját testét, s vele együtt az aktusba vitt női testeket, annál gyakrabban ír magáról maró szarkazmussal és a nőkről szájalommal vegyes gúnnyal.

Az öregedés-gondolat nagyon korán bukkan fel Petrinél: már az első kötet első versében (*Reggel*), amelyet harmincéves kora előtt írt, itt azonban a körülmények okozta szellemi öregség bántja: „Elég az idő, amit öregedtünk / e hümmögések kurta idejében”, s a második kötetben már markánsabban, körülhatároltabban: „Bűneid körülvesznek, / hirtelen öreggé tesznek.” (*Mint levetett*) Mindkét idézet az ifjúság tisztaságának elvesztésével ránk tört öregségről beszél. A testi leromlás a későbbi kötetben, az *Örökbétfob*en (1981) mutatkozik először vezérmotívumként, és kíséri ezentúl Petri egész költészetét a test romlottsága mellé a biológiai működés megnyilvánulásait és ezek meghibásodásait társítva. „Izzás szagára bódul föl a baromlány. / Tisztálkodik tisztátalan állat. / Pucolja pórusait, / harminchétéves, balkáni módon agyonhasznált testét. / Botorkál a világító porrudak között, / kiokádik a pinceablakon / a sietős-kopogós cipőorrokra.” (*Önarckép*) És: „Így ragyog be a testi fájdalom / is szerveim gyanútlan álmába. Oly / hirtelen riadnak!” (*Féla- – -*) A rossz testi adottságok – a büszkén vállalt és hirdetett szelleminek fölébe kerülve – már a korai versekben is meghatározták a költő viszonyát minden testiséghez; a betegség mellé társítja a tárgyiasítatlan, pusztán ösztöneredetű nemi vágyat: „A kamaszkor dorbézolásai rémlenek fel. Kedélytelen és elszánt / éveim. Paplelkű pszichológusok / megértése nem nyálazhatja be. / A sárgaképpű kölyök, tréningfelsőben, / amint deres kökényt reggelizik, / mohón szívja egy szurdok ködszagát, / a mephistophelesi gimnazista, hulló dohányú, / házi töltésű cigarettáit szíva, / a tisztas hegyi gyógyüdülő folyosóin / – a nők utáni dühödt kullogás, / ögyelgés erjedt gyomorral a kék fenyők közt, / az éretlen rosszkedv felhőiben.” (*Egy fénykép alá*) A dorbézolás szó előrevetíti a későbbi tivornyákat, abba az élményvilágba tartozik, amely Petri életében oly meghatározó volt, hogy még elemzett kései szerelmesversünk is az élet legfőbb tényei – és ideiglenes céljai – közt tartja számon. A betegség – a fenti vers tanúsága szerint – igen korán kapcsolódott a „nők utáni dühödt kullogás”-hoz; a betegség és az ösztönelet egyaránt a Petri által vágyott szellemi létnek ellentétei egyrészt testi meghatározottságukban, másrészt a szabadság korlátozottságának érzésében. Szerelem és szabadság egymást feltételező fogalmak Petri szemléletében, s ahol nincs szabadság, ott nem létezhet a szerelem sem: „Hogy itt szerettünk nőket: hihetetlen.” (*Ismeretlen kelet-európai költő verse 1955-ből*); „Érjen véget a szerelem, ha már nem tiszta tett, / áttetsző lobogás, mint láng vagy forrás... A szerelem nem tűri az alapok bonyolultságát.” (*A szerelmi költészet nehézségeiről*) S minthogy szabadságát egyre korlátozottabbnak érzi, a szerelem is egyre inkább profanizálódik, megvetendő tárggyá válik a test, a nő és a férfi (a költőé) egyaránt.

Nem tetszenék Istennek

ki előtt meg kell jelenned

egyszer (mint lehúzott vécé.

*zúg majd a Dies irae),
tisztán, mint egy kitörölt segg.
(Mint levetett)*

*Szerelmed megtart, mint a formalin
elvetélt magzatot a tudománynak.
Nem kecsegtet se gyönyör, se gyerek.
Mint egy kurva piactérnyi ölébe:
jelenlétem a világba mered.
(Öt szerelmes vers)*

Az alantas testiséghez, romlott szexualitáshoz igen hamar társul a halál mint minden romlás betetőzése:

*Ketto már halott.
egy – nem, kettő elhagyott,
egyed a játszi sors még meghagyott.
Ha nevetek: eloragyog
összezsugorodott, kopár
ínyból, egy szál laza fog.*

(Nokrol)

Még a leginkább szeretett társ, az évtizedekig múzsaként megénekelte Maya is torzul az időben: „És, persze, öregedés, / lábán a visszerek, / dagadó bokái.” **(Maya)** A költő és a nők Villontól ismert haláltáncba kezdenek – együtt a romlásban és az öregségben: „A ronda csönd majd így szakad le rád – – – / nézed az édes, trampli lábakat, / a visszer kékjét lógni kezdő / mellek nyárvégi pillanatát – – – / Milyen öreg vagy. / Nahát, hogy a nők frottírtörülközőkbe bújtatják testüket! / Megkívánsz minden asszonyt, / akin már dolgozik az idő – – – / Ó, nem a szokott formákat kívánod! / Hanem, mondjuk: a talpakat, / e partra vetett, ekcémás / virágállatokat.” **(A ronda csönd)**

Az alantasban minél mélyebbre merülni – mintha ez volna Petri életcélja, mintha ezáltal akarná siettetni az elpazarolt életét lezáró halált: „Azóta ezt a / lábaközöttséget kajtatom / (hasas nő, tömérdék térd, parasztanya, rengeteg / mell: végeladása egy búcsúzó testnek.) Még él. Már öregasszony. / Emlékszem a tükörből, / ahogy végigsimítja ölét, / és nevet, nevet.” **(Rapszódia)** Az élet lealacsonyítása durva obszcenitássá a végsőkhöz hajtottá válik az utolsó kötet egyik összefoglaló búcsúversében, amelyből csak három lapidáris strófarészletet idézek: „Élni. Félni. Kefélni. Ebből áll / az élet. Ó, jöjj már, édes Halál. / Élek még, de minek, Vagyok. De senkinek.

/ ...A nő kibelez és bekebelez. / Hát mondjátok meg – miért gyönyör ez? *(Rímek)*

Önirónia, önutálat – balálközelség

A romlandó hús képzele nemcsak a nőekkel való nemi érintkezés kapcsán, hanem önmaga állandó megfigyelése miatt is visszatérő témája Petrinek. A „mephistophelesi gimnazistából” az idők során, „dorbézolások” és „tivornyák” eredményeképpen nagyon beteg ember válik, akiben a múlt testi örömei azonnal felidéznek az elmúlást (rá kiváltképpen érvényes a – helytelenül Arisztotelészre visszavezetett – „*post coitum omne animal triste*” hangulatkép). A portré, amit magáról fest, kegyetlenebb minden korábbi, Anakreóntól kiinduló öregember-önarcképnél. De test és lélek – pontosabban – Petrinél: szellem vagy lényeg – megújított dualizmusban különül el egymástól:

*Ez a test,
ez a kifizetetlen ikszikszes,
begyűjtva vár és alkobolt zabál,
meg sajtot, búst, salátát.
Ez a nap még az enyém
(ha lehet ezt mondani egy napról).
Ami a gödör mélyén füstölög,
az a bűdös valami nem én leszek már,
de aki voltam, arra emlékeznetek
legyen kedv, és ne kötelesség dolga...”*

(Test)

Az önirónia önutálatba csap át, mielőtt szembesíti magát ifjúkori énjével, terveivel, elképzeléseivel:

*...Hol vagyok attól az
ifjútól, aki bitem a
világot – kesztyűként kezemre húzni.
Ujjaimat mozgatva könnyedén
érezni: igen, illik, rámszabott.*

*...Hol vagyok attól az ifjútól? Hol vagyok
a remény – ahogy nevezzük az átélhető esélyt –*

*mit a remény! – bármi véghezvitel
belátthatásától? Hol vagyok? Hol vagyok?*

...

*Az odakinn, ahol már semmi nincs,
az üres bívás elzsibbad fülemben
lassan. Csak a rettegés zakatol fel-fel olykor
mennyi idonk lehet, mennyi idonk,
balkulva zakatol, mennyi még, mennyi még,
még semmivé likacsosít az
önutálat
– vagy szétvet, mint egy meggyult csillagot?*

(Metaforák helyzetünkre)

Az utolsó kötet (1999) még egyszer elvégzi ezt az önszembesítést, már a közeli halál tudatában, végleges leszámolással. A kötetkezdő vers iróniája többszörösen összetett: címe – **Sláger** – önmagában öngúny, hiszen Petri költészetétől mi sem áll távolabb a slágerszerű könnyedségnél, behízsgáló hangnál. Érezhette viszont a kötet letisztult egyszerűségét, a versformák dalszerűségét, tisztában lehetett ennek az egyszerűségnek a súlyával, de megfricskázta önmagát a közhelyesítő, alacsonyító minősítéssel. A kezdő sor Madáchra utalása, az életműnek a Madáchéval összemérése (sőt, az Istenével, hiszen az idézett szavakat az Úr mondja) az életút negatív summája: „A nagy mű immár végképp elmarad”, s a frusztráltság okát önmagában keresi és találja meg – önutálatának legfelső fokaként. Ennek az önutálatnak sajátos feloldását a közeledő halálban lelheti csak meg:

*A nagy mű immár végképp elmarad,
elhasználódtam ennyi év alatt.
Kíméletlenül használtam magam,
és most látom, hogy milyen hasztalan.
Mert hiába a sok energia,
ha alacsony a gép hatásfoka.
És késő van már: ötven év felett
változni, változtatni nem lehet.
Lamentálni vagy dühöngeni kár,
a megvénülés sivataga vár,
ráncosodik a bőr, kihull a fog,
kicsit még élek, aztán meghalok.*

(Sláger)

Még keserűbb az irónia abban a versben, amelynek címe egy lemondó felszólítás csupán – önmagához, tehát az önmegszólító versek típusába tartozik oly sok Petri-verssel együtt –, a szövege viszont, ellentétben a **Sláger**rel, visszautalás a nyolcvanas évektől töretlen diadalútját futó magyar sláger szövegére, a Hernádi Judit énekelte **Sohase mondd**-ra. A slágerszöveg közhelyessége éles ellentétet képez a tragikus végszóval: „Ne mondd, hogy vége. / (Nem tudod, hogy minek, / azt sem, hogy vége van–e.) / Ne mondd, hogy vége, / ne mondjál semmit / – jobb a semmitmondásnál. / Felejtsd el, hogy éltél, / felejtsd el, hogy akartál ezt-azt. / Mindez nem érdekes már. / Szokjál le arról, hogy: vagy. / Hidd el: jobb nem élni.” (**Felejtsd el**)

Ez a rezignált, lemondó tónus azonban a kötet vége felé kezd elhangolódni: az önutáló, halálba vágyó költő elkezd csodálkozni azon, hogy feltámad benne az élnivágyás: „Ötvenöt évesen / megfáradt, beteg férfi, / szeretnék a gyerek- / koromba visszatérni. / Sohase hittem volna, / szánalmas állapot, / hogy így kapaszkodom, / hogy élni akarok.” (**Megjött a tél**)

Elhangolódás az érzelmek megvallása, az élniakarás felé

Az egész életet és életművet végig kísérő önirónia és önutalat gyakran kiterjedt a környező világra is: láttuk, szerelmesverse alig született, az érzelmek-érzések azonnal idézőjelbe tettettek, kimondásuk pillanatában megsemmisítettettek. Petri tudatosan idegenített el önmagától, érzelmeitől: „Na, nehogy egy pillanatra / elpilledjünk és kedvesek legyünk! / A tartás egyetlen lehető alakja az embertelenség. / Szelíden, de szívósan / szégyellni a bennünk lapuló jóságot.” (**Utóhangok, 1.**)

Ezért oly mellbevágó az **Amíg lehet** vers szelídített öngúnya, no nem az önszeretet hangjáig, csupán az önportrét egy gyermek szájába adva, hiszen tőle másként hangzik, kedves kötekedésnek, amit hasonló stílusszinten előlegez meg a költő a gyermeknek, „kis pimasz fiacskám”-ként minősítve őt, amiben szemérmesen rejtett szeretet bujkál. A gyermekszájából szóló kötekedés is a ritka szelíd megnyilvánulások közé tartozik (kevésbé szeretetteljes, de – minthogy idegenek szájába adott – mégis a gúny szelídebb formáihoz tartozik az **Amíg lehet** párversében is a költőről és szerelméről szóló kettősportré: „Micsoda képtelenségnek tűnhetett / ez a kései, vad fellángolás, / a gebe nő s a szakállas öreg...” (**Így kezdődött**), hiszen még ebben az utolsó kötetben is, még egy gyermekekről szóló versben is domináns a kakofemizmus, az érzelmek durva szavak mögé rejtése: „Ahogy itt elvesztem bókászom / az unokapokolban, / elkárhozott nagypapa, én, ... / Szörnyű szabályaikkal jönnek az / unokanők, beszorítanak / és azt mondják: / Hopp! Halál reád, Öreg!” És rá az önirónia: „És én? Ja, én / kiszáradok majd, / mint egy denevér.” Az önirónia önsajnálata fordulója után („Semmi sem emlékeztet majd / arra, hogy voltam”) ismét a gonosz manók képére formázott, beszédjükben is gonosz unokák kakofóniája szól természetesen Petri hangszerelésében: „Mama, letéptük annak a / fura, szakállas bácsinak / a fejét, aki folyton azt / mondta, hogy ő a / Nagypapa. / Nem hittük el. Méghogy egy / ilyen koszlott, szőrös, szürke / szörnyeteg. Csupa koponya / volt. Átlátszott az agya / a bőréen. Féltünk tőle. / Ahogy lüktetett. De már nem fog.” (**Paradise Lost**)

Az önmaga iránti gúny és undor feloldásával párhuzamosan enyhül a szíve – pontosabban a tolla, mert érzelmei mindig efelé vitték – a világ felé is: a legszebb vallomások egyike a világ apró jelenségeiben való gyönyörködésről szóló **Mosoly**, amelyben ezek a gyönyörködtető dolgok nem a pillangó, a virágok, a kék égbolt a nappal, vagy az éjszakai boltozat a csillagokkal és a holddal, hanem egy városi, sőt egyértelműen munkás környezet, annak jellemző tárgyaival, mások által jelentéktelennek látott emberekkel: „Meg fogok halni. Nem is oly sokára. / ... Hovatovább csak egy maradt nekem, / de az igen, Istennek hála értel / a szem mohó, éhes kíváncsisága, / a nézés gyönyöre, hogy minden látvány / a maga más-más módján színöröm: / egyforma szép a szurok és a csurgatott méz, / és egy kazánház tekergő csövei / burkolva üveggyapottal. / ... A mosoly / egy besüppedt ínycsiklandó banyácska arcán, / a szemzugában sárga gyantacseppként megülő könny, / valamint a feszes húsú ifjú leány / csöppnyi tokája, fogainak kimutatott fehérje, / miből, bár csak egy kisse, túl sokat mutat, / ám ez nem baj: a szépség / fűszere és forrása – a hiba. / De nemkülönben a munkásasszonyok visszeres lába, / és a piacon a halárusnő pontyvértől és harcsanyáktól iszamós, félig elfagyott, szederjes, lilás keze – / Mert az angyal a részletekben lakik.”

Az élet apró jelenségeiben való gyönyörködéssel párhuzamosan egyre nő benne az életvágy. Kapaszkodnék már a szerelembe: „Lehetne szép. Lehetne véled. / Lehetne szép. Lehetne élet. / Persze van is: élet és véled (vagyis, amit én annak vélek.)” (**Lehetne szép. Lehetne véled.**)

Az élnivágyással együtt pedig feltámad a halálfélelem: „Tudom, mindez hamarost / tőlem elvétetik, / de most, de most / még az enyém. Meddig? Hónapokig? / Sőt, ki tudja, talán / (és számít az, hogy megszámlált?) / évekig, évekig!” (**Best before End**)

Petri mindig vonzódott a romantikához, költészetben (fordított is – főként német – romantikusokat), zenében egyaránt. Kötetzáró versének – élete utolsó versének tehát – egy Schubert-dal szövegrészlete a mottója (**Már reggel van**). Nem meglepő hát, hogy az életszeretet legforróbb megvallására s a lelkes felkiáltásra egy romantikus muzsikusi ihlette: „Minden olyan könnyű! / Minden olyan illatos, mint a méz! / Csak a tudóm rohad szét, / csak a szívem oly nehéz. / De jó lett volna élni... szomorú valcer és elegáns menüett... / sajnálom, hívnak már. / Mennem kell. / Nem lehet. Sietek.” (**Chopinrol**)

A sláger-közhely (megint beleütközünk a sláger-problémába!): „csak a szívem oly nehéz” mennyire megráz, felkavar egy olyan szövegkörnyezetben, amelyben megelőzi egy jellegzetesen Petris kakofemizmus, túlzott alulstilizáltság, az önmagára vonatkozott durva argó: „Csak a tudóm rohad szét.”

A már fiatalkorában halálvágytól eltelt Petri (bár pontosan tudta, hogy az attitűd mennyire póz, mennyire az általa imádott romantika halálkultuszának rokona: „Öregségtől / így csak ifjak borzonganak, / este, mikor a szél / fázékony lényükhöz hidegedik” (**Strófák ***-hoz**) közvetlenül a halál előtt érzi meg, mit veszít el.

A megfordult világkép motívumai

Petri első köteteiben olyan világban élt, amelyben pozitív érzetei mindig a hideghez, a

sötétséghez, az éjszakához, a télhez kötődtek: „Az éjből hátra / van még vagy negyedényi – / nyújtózom hát, s a / másik oldalamba fordulok: / még lehet kicsit élni.” (*Félá – – –*) „A semleges szomorúság / ...vonszolja magát / fenyegető világosság felé” (*Reggel*); „Beszivárgott / fenyegetően emelkedett a fény” (*A vékony lányok*) – ez csupán néhány példa a fény fenyegető természetéről. Ugyanígy ellensége kezdetben a Nap és a meleg: „Pattogzik szörnyű magányunk, / mint a napon a rozsdás sínek.” (*Ismeretlen kelet-európai költő verse 1955-ből*); „Egy villamosperon bűzében, / nyárdélutáni nap száraz hevében / ...ítélet nélkül internálva állok.” (*E tér...*) S a legkomplexebben riasztó Nap-képzet, mert egyaránt roncsolja az embert és környezetét: „nap röntgenezi a platánok / leveleit fokozatosan elrákosodnak / zöld üveglegyezőik / a fénybe ártott / gyanútlan kezek / mézhéj ingben / karsztosodom a fehér / déli napon...” (*A napon*) E korszakában a nappal, a meleggel és a fénnel szembeállított pozitívumok a hideg, a sötét és a tél.

Ez a világkép fokozatosan megfordul, a hideg és a nedvesség kezd egyre bántóbb, idegenebb lenni, mígnem az utolsó kötetben várva várt lesz a reggel, s a reggeli fény adja a reményt hozó melegséget is: „ajándék minden reggel, délelőtt, / kiélvezem a maradék időt...” (*Búcsúzás*), és a kötet záródarabja, az életmű utolsó verse is ezt a címet viseli: *Már reggel van*. A hideg és a tél pedig már egyértelműen ellenségek, a halál küldöttei: „No tessék, megjött / a tél, / szállong az undorító / halálfehér.” (*Megjött a tél*) Az önmagáról a többi emberre irányuló figyelme is arra inti, hogy saját hideg-kedvelésével leszámoljon, azt élje át, miként léteznek sokan a fagyos évszakban: „Talán jó majd egy jobb kor, / amely nem ismeri, a fagyott sebeket, / a szederjes, lila ajkak, kezeket. / Amelyben az esett / embereket az isten hidege nem veszi meg. / Talán. Talán nem...” élete utolsó kötetét záró versében eképpen búcsúzik az élettől nem saját halálát várva, hanem egy jobb kort – akár a Szózatot író Vörösmarty, akinek versét idézi – az emberiség számára.

A belső szemléletmód által átértékelt külvilág jelenik meg az *Amíg lehet* című versben is: az „ősz szerelme” természetesen kettős jelentésű, utal egyrészt az évszakra, másrészt az életkorra, s az őszben megtett összefűzés-fázós-boldog séta egyértelműen a télbe, a halálba vezet.

Az *Amíg lehet* egyedülálló remekmű Petri költészetében. Egyedülállóvá teszi a hangneme egyszerűsége, letisztultsága, az érzelmek kimondásának leplezetlensége, idézőjel-nélkülisége – e jellemzői a verset önmagában olvasva is katartikusá, megrendítővé teszik. De egyedülálló ez a vers abban is, hogy az életmű majdnem minden motívumát, ismétlődő témáját (szerelme, szabadság, gyermekekhez való viszony, az életmód a tivornyákban, buja vágyakban, és mindez az évszakokba beleágyazva, általuk megvilágítva és hangulatilag aláfestve) visszaemeli, és az életút megtételének tapasztalataitól megváltoztatott előjellel átértékeli. E versben – *mutatis mutandis* – ott rejtőzik Petri egész költészete, úgy mutatja fel annak minden vonását, teljességét, amiként a hologram szeletkéje adja vissza, építi fel a teljes képet. Ám a hologram fizikai jelenség, felépíti ugyan a részletből az egészet, de variálni, átértékelni nem tudja. A költészet élő anyag, képes a mutációra, ha a továbblépést, az öröklétet a mutáció biztosítja. Petri mindenképpen helyet kap a

Parnasszuson, de kései költészetével és annak remekével, az *Amíg lehet*-tel a legemelkedettebb csúcsokra pályázhat.

Rá emlékeznünk kedv és nem kötelesség dolga.

Petri György: Mosoly

Meg fogok halni. Nem is oly sokára.
 S ez olyan könnyű szédülettel tölt el,
 mint ifjúkoromban – kezdő dohányost –
 az erkélyen reggelente leszívott
 első néhány slukk. Ez azóta elmúlt,
 persze, ahogyan elmúlt annyi minden.
 Hovatovább csak egy maradt velem,
 de az igen, Istennek hála érte!
 A szem mohó, éhes kíváncsisága,
 a nézés gyönyöre, hogy minden látvány
 a maga más-más módján színöröm:
 egyforma szép a szurok és a csurgatott méz,
 és egy kazánház tekergő csövei
 burkolva üveggyapottal és sztaniollal.
 Vagy egy tengerszem türkizcsöndje kék fenyők közt
 és a levegő üveghidege. Egy eldobott
 üres cigarettásdoboz céltalan zörgő
 összevissza szálldosása az út betonján
 a változó szél szeszélye szerint. A mosoly
 egy besüppedt ínyű fakó banyácska arcán,
 a szemzugában sárga gyantacseppként megülő könny,
 valamint a feszes húsú ifjú leány
 csöppnyi tokája, fogainak kimutatott fehérje,
 miből, bár csak egy kissé, túl sokat mutat,
 ám ez nem baj: a szépség
 fűszere és forrása – a hiba.
 De nemkülönben a munkásasszonyok visszeres lába,
 és a piacon a halárusnő pontyvértől és harcsanyáktól
 iszamos, félig elfagyott, szederjes, lilás keze –
 Mert az angyal a részletekben lakik.

Húrok

Nándi Mihály: Mahler, harmincezer

Born Z. Tepich, a jeles osztrák zenetudós hatalmas lökést adott a világzene fejlődésének, amennyiben felfedezte Gustav Mahler harmincadik szimfóniáját. Nem, nem a tizenegyediket, vagy mondjuk – bár szerencsétlen szám – a tizenharmadikat –, mindjárt a harmincadikat. Kétség sem férhet a felfedezés tudományos megalapozottságához, hiszen Tepich kerekén harminc esztendő dolgozott ezen a projekten. Végignézett égen, földön, és még a föld alatt is minden lehetséges kottakéziratot, amelyet az osztrák-magyar mesternek tulajdonítanak, és arra a döbbenetes eredményre, jutott, hogy szokásos alkotói visszavonulásaikor, amelyet más, hétköznapi emberek szabadságra, jeles fürdőhelyeken való megjelenésre, ott ínyes éttermi élményekre, és még ínycsiklandozóbb bálozásra, pezsgődurrogásra, majd a hang és a felhevültség után díszkertek pavilonjainak megnyugtató rejtelmességeire pazarolnak, a zene Loyolai Szent Ignáca a maga Manresájába visszavonulva tíz éven keresztül minden nyáron egyenesen három szimfóniát írt meg, amelyekből, szemérmesen csak egyet mutatott be a szezonban.

Na de hol lehet akkor a hiányzó tizenkilenc szimfónia? Meg lesz az a következő harminc évben, ahogy Tepich tanár úr szorgalmát ismerjük, aki afelől is megnyugtatta a zenei világsajtót, hogy minden tévedést kizárva Mahler harmincadik szimfóniája bukkant elő egy leánynevelő intézet alagsorából, amidőn a kertész tavaszkor a muskátlikat az ablakokba visszahelyezendő, több – mit több, az összes – növény gyökérzetébe belekapaszkodva találta meg a kottalapokat, és oly jellemző Mahlerre a tavasz, a leánykacaj, a keresett rejtelmesség. Túl ezen az *Ezrek*

szimfóniájából, a nyolcadikból interpolációs módszerrel kikövetkeztethető, hogy akkor lesz majd kétezrek, ötezrek, tízezrek, húszezrek, végül harmincezrek szimfóniája is, vagyis, amelynek az előadásához ennyi személy – és nem berendező, reklámtechnikus, jegyszedő stb. –, hanem zenész és természetesen énekes is szükséges, hiszen Mahler már megfelelt a mai világzene azon kritériumainak, miszerint határokat kell lebontani, hidakat pedig felépíteni, hogy létrejöjjön a más. Erre figyelt fel a modern zene apostola, Pierre Boulez amidőn leporolta a Mahler-kottákat, miközben Vivaldi, Bach, Haydn, Mozart és Beethoven hallgatását ahhoz az élményhez hasonlította, amikor is az ember bemegy a múzeumba, amire persze nincs szükség minden nap.

A tudóst általában szikár, adatokkal kibélelt, szenvedélytelen embernek képzeljük el, ám Dr. Tepich lelkesedése Gagarinéhoz hasonlítható, aki kilépett a világűrbe, hogy ott sétáljon, és oda, egyenesen oda repít bennünket, az elképzelhetetlen érzetek világába, immár itt a földön Mahler is a harmincadik szimfóniájával, amelynek bemutatásáért, a tanár, mint egy keresztes lovag vagy cirkuszi impresszárió azonnal a kultúra porondjára tört:

„Emberek, el tudják képzelni, hogy trendextrapolációval végzett kimutatásaim azt igazolják, amennyiben Mahler megéri a kilencvenedik életévét, ami nála a hatvankilencedik esztendőnek felel meg, akkorra megalkotja a kilencvenedik szimfóniáját, amelynek bemutatásához a Föld akkori teljes lakosságára, azaz másfél milliárd emberre számított volna? Adjátok meg ezt a csekély harmincezeret a Mester tiszteletére.”

Csak hogy a nagy mű bemutatása jelenleg még egy Sir Lancelot vagy egy Szttyopa Lihogyejev előtt is áthághatatlan akadályként tornyosulna, ugyanis a Bernabéu, a San Siro, de még a felcsúti stadion sem tud harmincezer művészt fogadni fővenyén. Szerencsére a magyar kormány azonnal kidolgozta a Mahler Tervet, amelyet támogatási kérelemmel már be is nyújtott a Türk Nemzetek Szövetségéhez, Európa megmentéséért.

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marczius15.hu

Webmester: webmaster@marczius15.hu

www.marcziustizenotodike.hu - © 2010-2025 Marczius Tizenötödike. Minden jog fenntartva!